ISSN 2520-2057

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

INTERNATIONAL SCIETIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

№ 18 (40) / 2017
2 том

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР

Сборник научных трудов

№ 18 (40)

2 том

Киев 2017

ББК 1
УДК 001
М-43

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education İndex; Научная периодика Украины.**

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: Index Copernicus International (ICI); Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education ndex; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universit tsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Российский импакт-фактор; Научная периодика Украины; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2017
© Международный научный журнал «Интернаука», 2017

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)
Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)
Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)
Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)
Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)
Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Тульчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна —** доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)
Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)
Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолынск, Волынская обл., Украина)
Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Белялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in esk Bud jovice (Чешская Республика)

Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Anna T rő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Miroslaw Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)

Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)

Член редакционной коллегии: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор экономических наук, член-корреспондент Российской академии естественной истории (Русе, Болгария)

Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят** — доктор экономических наук, доцент (Турция)

Раздел «Юридические науки»:

Член редакционной коллегии: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Галунько Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Иманлы Магомед Наги** — доктор юридических наук, профессор (Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Калюжный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клемпарський Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоредана Джани Агуире** – доктор права, профессор (Итальянская Республика)

Член редакционной коллегии: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)

Член редакционной коллегии: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)

Член редакционной коллегии: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Таранова Татьяна Сергеевна —** доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Мушенок Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Фунта Растислав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладковичово, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор (Кременчуг, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профессор (Калининград, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор (Краматорск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Амман, Иордания)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент (Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный научный специалист (Баку, Республика Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Политические науки»:

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукриддин Илесович** — доктор политических наук, профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Шамраева Валентина Михайловна** — доктор политических наук, доцент (Харьков, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Психологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

Раздел «Физико-математические науки»:

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ковальчук Александр Васильевич** — доктор физико-математических наук, старший научный сотрудник (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Апатиты, Мурманская обл., Российская Федерация)

Раздел «Философские науки»:

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Саратов, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

Раздел «Медицинские науки»:

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологичной хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Курган, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Куприянова Лариса Сергеевна** — кандидат медицинских наук, доцент криминалистики и судебной экспертологии (Харьков, Украина)

Раздел «Химические науки»:

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Реховот, Израиль)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Исторические науки»:

Член редакционной коллегии: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Географические науки»:

Член редакционной коллегии: **Набиев Алпаша Алибек** — доктор наук по геоинформатике, старший преподаватель (Баку, Азербайджанская Республика)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Биологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Сенотрусова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Федоненко Елена Викторовна** — доктор биологических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Маренков Олег Николаевич** — кандидат биологических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Ветеринарные науки»:

Член редакционной коллегии: **Ватников Юрий Анатольевич** — доктор ветеринарных наук, профессор, Директор департамента ветеринарной медицины аграрно-технологического института ФГАОУ ВО «Российский университет дружбы народов» (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Концевая Светлана Юрьевна** — доктор ветеринарных наук, профессор, проректор по инновационному развитию ФГБОУ ДПО «Российская академия кадрового обеспечения АПК» МСХ РФ (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Уша Борис Вениаминович** — Академик РАН, доктор ветеринарных наук, профессор, директор Института ветеринарно-санитарной экспертизы, биологической и пищевой безопасности Московского государственного университета пищевых производств (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Педагогические науки»:

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина)

Раздел «Сельскохозяйственные науки»:

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Шарамок Татьяна Сергеевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Katalin Posta** — Prof. Dr. (Венгрия)

Раздел «Физическое воспитание и спорт»:

Член редакционной коллегии: **Мулик Вячеслав Владимирович** — доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Искусствоведение»:

Член редакционной коллегии: **Симак Анна Ивановна** — кандидат искусствоведческих наук, доцент (Кишинев, Республика Молдова)

Раздел «Культурология»:

Член редакционной коллегии: **Герчановская Полина Эвальдовна** — доктор культурологии, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кикоть Антонина Андреевна** — доктор культурологии, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щедрин Анатолий Трофимович** — доктор культурологии, профессор (Харьков, Украина)

№ 18 (40), 2 т. 2017 грудень
МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Lytvynenko Olena
CAUSES OF CORPORATE CONFLICTS AND WAYS OF THEIR SETTLEMENT 11

Беляева Марина Борисовна, Галиаскарова Гузелия Рафкатовна, Баранова Мария Андреевна
ФОРМИРОВАНИЕ ПОРТФЕЛЯ ЦЕННЫХ БУМАГ 13

Волошина Світлана Василівна, Скубіліна Анастасія Вікторівна
ОЦІНКА ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЙ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 16

Геворкян Рита Николаевна
АНАЛИЗ И ПРОИЗВОДСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ 21

Коваленко Дмитро Іванович, Ломако Карина Вадимівна
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 30

Колосінська Мар'яна Іванівна, Ротар Анна Євгенівна
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ 34

Лазвиашвили Леван
ЗНАЧЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОГО АУДИТА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ КОМПАНИИ ... 38

Лакіза Вікторія Володимирівна, Гавриліна Дар'я Василівна
ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТІНЬОВОГО РИНКУ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНІ 41

Лакіза Вікторія Володимирівна, Пенгрин Святослав Михайлович
ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ 45

Лысевич Сергей Григорьевич
ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА — ЗАЛОГ ВЫСОКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ 49

Миколайчук Ірина Павлівна, Стрижак Юлія Олександрівна
КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 53

Островська Галина Василівна
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ 57

Павленко Людмила Дмитрівна, Шматко Дар'я Олексіївна
СУЧАСНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ 61

Ротар Анна Євгенівна
РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ 67

Швидка Ольга Володимирівна
ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ 71

Шеврикуко Анастасія Анатоліївна, Чепець Ольга Григорівна
ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ І ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ 75

Шпортюк Наталія Леонідівна, Бурсук Ганна Юріївна
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 79

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бучковський Артур Петрович
ПИТАННЯ «TERRA NULLIUS» В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ 82

Воліна Анастасія Едуардівна
«М'ЯКЕ ПРАВО» ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 85

Ганджа Вікторія Ігорівна
ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 89

Єрьоміна Катерина Сергіївна
ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ: ПРИВІЛЕЙ ЧИ БЕЗКАРНІСТЬ? 92

Калганова Екатерина Игоревна
ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ИНСАЙДЕРСКОЙ ИНФОРМАЦИИ 95

Сайгак Анатолій Олегович
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ 99

Сєдих Вікторія Русланівна
ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ЛЮДИНИ СУБ'ЄКТОМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА 103

UDC 005.334.2:005.35

Lytvynenko Olena
Candidate of Economics, Associate Professor of the Department of Management and Public Administration Kharkov Trade and Economics Institute of Kyiv National Trade and Economics University

CAUSES OF CORPORATE CONFLICTS AND WAYS OF THEIR SETTLEMENT

Summary. *The article is devoted to the problem of corporate conflicts that arise between joint-stock company, its shareholders and managers. The reasons for identifying a corporate conflict have been analysed. The ways of prevention and solution of corporate conflicts have been proposed.*

Key words: *corporate conflict, corporate management, conflict of interests, joint-stock company, causes of corporate conflicts.*

Problem statement. The issue of effective corporate governance have recently become one of the most important subjects in Ukraine. The history of corporate sector development shows that conflicts are an integral part of its functioning, and it is impossible to completely avoid them. A corporate enterprise is an intersection of interests of various social, economic and administrative subjects. The key issue in the corporate governance system is the conflict of interests that constantly arises between the owners (shareholders), the board of directors and the management of the joint stock company [1]. That is why the problem of preventing corporate conflicts is relevant since the performance of joint stock companies depends on it.

Analysis of recent research and publications. The study of scientific achievements shows that the problems of the emergence and development of corporate conflicts has attracted attention of many researchers. The papers of the following scientists have been dedicated to these problems: Danilova E., Danelian A., Bokhanova E., Kotov A., Kravchenko S., Kuzheliev M., Laptev V., Mohilevs'kyj S., Osipenko O., Poser R., Riedkin I., Stikhina A., Williamson O., Wiley D., Minza G., Coase R., Mayer C., Jensen M., Meckling W., Morck R., Shleifer A. and others.

Discussion of the main material. The problem of corporate conflicts has become very urgent in Ukraine over recent years. Corporate conflicts are disputes that arise between a joint-stock company, its shareholders and managers; between outsiders with small shareholdings or debts of an enterprise and insiders (actual owners and managers); between different groups of outsiders striving to manage; between regional executive authorities and owners (or large shareholders) of the main enterprises of a region, etc. The basis of these conflicts is natural contradictions between the interests of large and small shareholders, shareholders and management as well as the struggle of investors for the control of joint stock companies [2].

As a rule, the reasons for corporate conflicts are directly related to the following questions: who will manage a society and who owns a controlling shareholding in an enterprise.

The main reasons for the emergence of corporate conflicts are as follows [3]:

- versatile approaches to the further development of a company (most often such conflicts occur between major shareholders or between shareholders and company management);
- problem of profit distribution (constant confrontation of minority and major shareholders regarding dividend payout);
- peculiarities of personal relationships between shareholders:
- additional issue of shares which are placed among a limited number of shareholders;
- separation of strategic assets of a company by transferring them to non-controlling shareholders of the firm;
- dilution of shareholdings in order a group of affiliated persons could receive the controlling block of shares;
- additional issue to the amount that considerably exceeds the authorized capital without giving shareholders the right to preferential redemption;
- sale of large shareholdings without the necessary procedure of approval of shareholders;
- consolidation of shares aimed at the squeeze-out of small shareholders.

Corporate conflicts bring the owners and the state considerable material and moral damages; these are a decrease in international ratings of Ukraine, and the reduction of production volumes, and in many cases, the bankruptcy of enterprises [4].

Conclusions and suggestions. In order to find a certain balance of interests of the society and shareholders, the society itself must have conditions for the prevention and settlement of corporate conflicts. Therefore, in order to prevent conflicts of corporate governance, the following proposals can be recommended:

- regulation of procedures for shares issue as well as procedures for issuing bonds converted into shares;
- detailed elaboration of regulation of operations with shares, particularly in case of preferential redemption of shares;
- improvement of types of the financial statements;
- strengthening and clarification of requirements regarding the procedure for settlement of large transactions and transactions of interested parties;
- regulation of transactions with affiliated persons;
- improvement of tax legislation and its enforcement;
- improvement of information disclosure legislation;
- prohibition of the practice of asymmetric provision of information to some privileged parties, and the use of essential and closed information for mercenary purposes;
- introduction of requirements for the involvement of an independent appraiser of information disclosure improvement;
- taking additional measures (criteria for entry into bankruptcy proceedings) to prevent unfair redistribution of property and infringement of cases concerning actually solvent enterprises;
- development of legislation on disqualification of a head whose actions have caused damage to the organization he/she and his/her creditors run;
- introduction of measures on the liability of court-appointed trustees for actions in favour of a part of the creditors;
- clarification of the role of state bodies (both lenders and representatives of the interests of the state) and procedures for their participation in the bankruptcy process;
- legislative settlement of violations of rights;
- systematic verification of compliance with the procedures for notification of holding general meetings and publication of their decisions;
- judicial reform in general;
- a complex of anti-corruption measures.

The main means that can protect a corporation from internal corporate conflicts is the need to create conditions for promotion of management policies aimed at maintaining openness to investors.

References

1. Kuzhelev M. A. (2010), "Corporate conflicts: the essence, types and mechanism of protection of the interests of owners", Economics and organization of management, issue No. 1 (7), pp. 32–40.

2. Solianyk O. M. "Corporate conflicts as an object of management", available at: www. essuir.sumdu.edu.ua/.

3. Kotov A. N. and Mozgova L. A. (2015), "Corporate conflicts in the system of economic security", The bulletin of transport and industry economics, ser.: Economy of an enterprise, No. 49, pp. 127–131.

4. Tarasova O. V. "Corporate conflicts as one of the problems of enterprises in Ukraine", available at: dspace.oneu.edu.ua/.

УДК 330.322

Беляева Марина Борисовна
кандидат физико-математических наук, доцент,
доцент кафедры математического моделирования
Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета
Belyayeva Marina
Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Mathematical Simulation
Sterlitamak Branch of the Bashkir State University

Галиаскарова Гузелия Рафкатовна
кандидат физико-математических наук, доцент,
доцент кафедры прикладной информатики и программирования
Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета
Galiaskarova Guzeliya
Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Application-Oriented Informatics and Programming
Sterlitamak Branch of the Bashkir State University

Баранова Мария Андреевна
студент
Стерлитамакский филиал Башкирского Государственного Университета
Baranova Maria
Student of the
Sterlitamak Branch of the Bashkir State University

ФОРМИРОВАНИЕ ПОРТФЕЛЯ ЦЕННЫХ БУМАГ

FORMATION OF THE PORTFOLIO OF SECURITIES

Аннотация. *В работе проведен анализ формирования оптимального портфеля ценных бумаг с учетом доходностей и рисков на примере данных курса Bitcoin и Ethereum, индекса ММВБ рынка и курса облигаций на протяжении пятнадцати дней. Для каждой ценной бумаги определены основные характеристики.*

Ключевые слова: *портфель, инвестиции, ценные бумаги, оптимизационная задача.*

Summary. *In work the analysis of formation of an optimum portfolio of securities taking into account dokhodnost and risks on the example of data of the course Bitcoin and Ethereum, the index of MICEX of the market and bond rate for fifteen days is carried out. For each security the main characteristics are defined.*

Key words: *portfolio, investments, securities, optimizing task.*

Как известно, российскому рынку ценных бумаг присущи следующие особенности: неликвидность значительной доли ценных бумаг, доминирующее влияние игровых спекулятивных операций, резкое изменение тенденций, отсутствие зависимости стоимости акций от финансовых результатов эмитента, информационная непрозрачность, доминирующее значение политических и макроэкономических факторов, большая волатильность.

В настоящее время наиболее актуальными направлениями являются инвестирование средств в ценные бумаги. Главная цель инвестирования средств в ценные бумаги состоит в формировании портфеля, который бы оптимально сочетал в себе понятие риск и доходность.

Криптовалюта — это особая цифровая или же виртуальная валюта, одной единицей которой считается монета — coin. Такая монета полностью защищена от какой-либо подделки, так как является по сути лишь

зашифрованными данными, которые никак нельзя копировать. Именно использование криптографии во многом и определило наименование и приставку «крипто» в названии.

Биткоин — наиболее востребованная и дорогая криптовалюта. Она существует не так долго, но с начала ее работы и по сей день ее курс увеличился до внушительных размеров. В 2017 году курс биткоин к доллару вырос более чем в два раза [1, с. 51].

Криптовалюта Эфириум младше биткоина на 7 лет и появилась только в 2015 году, но за последние несколько месяцев Эфириум легко вышел на второе место среди криптовалют по объемам торгов. Во многом это связано с тем, что эфириум учёл и исправил основные недостатки, за которые критикуют биткоин.

Рассмотрим задачу построения портфеля из акций следующих криптовалют: Bitcoin и Ethereum. Кроме того для построения будем использовать индекс ММВБ и курс облигаций. Данные для построения взяты с сайта https://www.finam.ru.

Параметры модели найдем с помощью инструмента «Регрессия» пакета анализа Excel.

Регрессионный анализ первой ценной бумаги показал следующий результат.

$a_1=0$; $\beta_1=4{,}457$; $R^2_1=0{,}907$; $\sigma^2=1275=1625625$.

Наша модель для первой ценной бумаги будет иметь вид:

$$\hat{d}_1(t) = 0 + 4.457 \cdot m_1(t) .$$

Регрессионный анализ второй ценной бумаги показал следующий результат.

$a_2=0$; $\beta_2=0{,}2047$; $R^2_2=0{,}99084$;

$\sigma^2=43{,}4472^{22}=1887{,}6591$.

Модель для второй ценной бумаги будет иметь вид:

$$\hat{d}_2(t) = 0 + 0.2047 \cdot m_2(t) .$$

Найдем вариацию рынка по формуле:

$$V_{rr} = \frac{\sum_{r=1}^{n} (m_r - \bar{m}_r)^2}{n} = 445{,}416313 .$$

После нахождения характеристик приступим к задаче оптимизации.

$$r_p = \sqrt{(\sum_i x_i \beta_i)^2 \cdot V_{rr} + \sum_i x_i{}^2 \sigma_{ii}{}^2} \to \min$$

$$\sum_i x_i \cdot (a_i + \beta_i \cdot \bar{m}_r) \geq m_p$$

$$\sum_i x_i = 1$$

$$x_i \geq 0$$

Данную оптимизационную задачу решим, воспользовавшись инструментом «Поиск решения» пакета анализа Excel. Получили следующие оптимальные значения:

$x_1 = 0.573172$; $x_2 = 0.426827$ при $m_p = 733{,}1531$.

…

Таблица 1

Исходные данные (составлено авторами)

Время, t	Индекс, m_r	Облигации, m_0	1-я бумага	2-я бумага
1	2131,57	7,99	8171,1	356,24
2	2152,92	7,96	8224,53	364,8
3	2156,24	7,95	8171,1	364,18
4	2148,03	7,95	8144,38	384,61
5	2156,62	7,94	8077,59	407,51
6	2142,47	7,92	8318,03	470,04
7	2143,93	7,9	9116,62	471,28
8	2121,77	7,91	9495,45	476,85
9	2092,76	7,92	9798,51	470,66
10	2104,78	7,92	9915,39	435,37
11	2118,53	7,92	9915,39	433,51
12	2111,77	7,91	10112	434,75
13	2120,48	7,91	10946,21	460,37
14	2104,84	7,9	11120	460,75
15	2099,48	7,89	11502,35	466,94
Сумма	31906,19	118,89	141028,7	6457,86
Средняя	2127,079333	7,926	9401,91	430,524

Таким образом, $\alpha_1 = 0.96 > 0$. Бумага недооценена.

$$\alpha_2 = a_2 + (\beta_2 - 1) \cdot \bar{m}_0 = -6{,}30287.$$

Таким образом, $\alpha_2 = -6{,}30287 < 0$. Бумага переоценена.

В ходе проделанной работы нами была получена модель для первой ценной бумаги (Bitcoin) $\hat{d}_1(t) = 0 + 4.457 \cdot m_1(t)$ и модель для второй ценной бумаги (Ethereum) $\hat{d}_2(t) = 0 + 0.2047 \cdot m_2(t)$. По итогам решения оптимизационной задачи, получили $\alpha_1 = 0.96 > 0$, которое свидетельствует, что первая ценная бумага недооценена и $\alpha_2 = -6{,}30287 < 0$, которое свидетельствует, что вторая ценная бумага переоценена.

Литература

1. Баранова М. А., Галиаскарова Г. Р. Прогнозирование курса BTCUSD на основе нейронных сетей / Colloquium-journal — № 11 — 2017. — С. 51–53.

2. Баранова М. А., Галиаскарова Г. Р. Прогнозирование валютного курса EUR/USD на основе нейронных сетей / Математическое моделирование процессов и систем: сб. VII Международной молодежной научно-практической конференции — Стерлитамак, 2017. — С. 120–123.

3. Галанова В. А., Басов А. И. Рынок ценных бумаг. Учебник для вузов. М.: ИНФРА-М, 2007. — 447 с.

4. Мельников А. В. Риск — менеджмент: стохастический анализ рисков в экономике финансов и страхования. — М.: Анкил — 2001. — 112 с.

УДК 005.511:[331.522.4:658](045)

Волошина Світлана Василівна
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
Волошина Светлана Васильевна
кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой экономики
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского
Voloshyna Svitlana
PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Economics
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

Скубіліна Анастасія Вікторівна
аспірант
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
Скубилина Анастасия Викторовна
аспирант
Донецкого национального университета экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского
Skubilina Anastasia
PhD Student of the
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky

ОЦІНКА ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЙ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

ОЦЕНКА ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СТАДИЙ ВОСПРОИЗВОДСТВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

ASSESSMENT OF APPROACHES TO DETERMINATION OF STAGE OF ENTERPRISE HUMAN CAPITAL RECONSTITUTION

Анотація. *Досліджено понятійно-категоріальний апарат процесу відтворення людського капіталу (відтворення, стадія, цикл, життєвий цикл підприємства, людський капітал підприємства). Проведено критичне порівняння теоретичних підходів до визначення стадій відтворення людського капіталу. Визначено їх обмеженість, неузгодженість на мікрорівні та невідповідність умовам неоіндустріального етапу розвитку суспільного виробництва. Удосконалено сутнісну характеристику процесу відтворення людського капіталу підприємства, яка базується на концепції життєвого циклу підприємства та актуальних завданнях сучасного періоду функціонування бізнесу щодо формування, використання і розвитку даного ресурсу. Обґрунтовано зміни у складі процесу відтворення людського капіталу підприємства. Запропоновано розширення системи критеріїв оцінки стадій відтворення людського капіталу на основі показників, які водночас характеризують інтереси власників підприємства і найманих працівників.*

Ключові слова: *відтворення, стадія, цикл, життєвий цикл підприємства, людський капітал підприємства, економічні інтереси, критерії оцінки.*

Аннотация. *Исследован понятийно-категориальный аппарат процесса воспроизводства человеческого капитала (воспроизводство, стадия, цикл, жизненный цикл предприятия, человеческий капитал предприятия). Проведено критическое сравнение теоретических подходов к определению стадий воспроизводства человеческого капитала. Определены их ограниченность, несогласованность на микроуровне и несоответствие условиям неоиндустриального этапа развития общественного производства. Усовершенствована сущностная характеристика процесса воспроизводства человеческого капитала предприятия, базирующаяся на концепции жизненного цикла предприятия и актуальных задачах современного периода функционирования бизнеса по формированию, использованию и развитию данного ресурса. Обоснованы изменения в составе процесса воспроизводства человеческого капитала. Предложено расширение системы критериев оценки стадий воспроизводства человеческого капитала на основе показателей, одновременно характеризующих интересы собственников предприятия и наемных работников.*

Ключевые слова: *воспроизводство, стадия, цикл, жизненный цикл предприятия, человеческий капитал предприятия, экономические интересы, критерии оценки.*

Summary. *Were investigated the conceptual-categorical apparatus of the process of reproduction of human capital (reproduction, stage, cycle, life cycle of an enterprise, human capital of the enterprise). A critical comparison of theoretical approaches to the definition of the stages of reproduction of human capital. Weredetermined their limitations, inconsistencies at the micro level and inconsistency with the conditions of the neo-industrial stage of the development of social production. Were improved the essential characteristic of the process of reproduction of human capital of the enterprise, which is based on the concept of the life cycle of the enterprise and actual tasks of the modern period of functioning of the business in relation to the formation, use and development of this resource. Were substantiated the changes in the process of reproduction of human capital of the enterprise. The expansion of the system of criteria for assessing the stages of reproduction of human capital based on indicators, which simultaneously characterizes the interests of owners of the enterprise and employees.*

Key words: *reproduction, stage, cycle, life cycle of the enterprise, the human capital of the enterprise, economic interests, evaluation criteria.*

Постановка проблеми. Загострення проблематики соціально-економічного розвитку світу, що супроводжується уповільненням темпів росту, обмеженістю ресурсів, великим динамізмом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі безпосередніх товаровиробників, вимагає від вітчизняного бізнесу швидшої переорієнтації на завдання сучасного етапу суспільного виробництва — формування інноваційної економіки, ключовим фактором якої є людський капітал. До того ж теорія людського капіталу відповідає резолюції ООН (ПРООН) щодо використання в якості критерію розвитку усього світового співтовариства і окремих країн розвитку людини.

Тому вирішальною умовою досягнення конкурентоспроможності будь-якого підприємства має бути високий рівень інноваційних рішень, що втілюються у нову техніку, технології і в кінцевому рахунку — у продукцію, що досягається на основі ефективного відтворення людського капіталу. Проте сучасний розвиток вітчизняних підприємств визначається високою плинністю кадрів, нестачею висококваліфікованих працівників, значною періодичністю професійного навчання та іншими негараздами, які унеможливлюють створення конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю. Подолання вище зазначених проблем потребує опрацювання науково-практичних рекомендацій щодо обґрунтування процесу відтворення людського капіталу підприємства із визначенням його поведінки в залежності від завдань розвитку суб'єкту господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова нагальність досліджуваної предметної області є незаперечною, про що свідчить велика кількість наукових публікацій. Так, питання відтворення робочої сили, персоналу та людського капіталу досліджували такі зарубіжні науковці як: І. Краковська [9], І. Романчин [6], І. Скоблякова [6], В. Смірнов [6], В. Сошніков [6], Я. Фітц-енц [10] та інші. Серед вітчизняних дослідників даної проблематики слід відзначити О. Захарову [8], Д. Насипайко [7] та інших.

Проте більшість вчених переважно проводять дослідження на макро- і нанорівнях, у той час як завдання мікрорівня, де власне відбувається основне інвестування в людський капітал та його використання, залишаються недостатньо опрацьованими та узгодженими. Науковою прогалиною слід вважати невизначеність загальних підходів і кількісних критеріїв оцінювання стадій відтворення людського капіталу мікрорівня.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у порівняльній характеристиці основних підходів до визначення складу процесу відтворення людського капіталу підприємства та обґрунтуванні відповідних науково-практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесу відтворення людського капіталу підприємства за стадіями його здійснення потребує звернення до понятійно-категоріального апарату.

Перш за все, з позицій етимології термін «відтворення» у загальному аспекті відображає «постійне відновлення, безперервне повторювання процесу...» [1, с. 98–99].З огляду на економічний

характер дослідження, можемо констатувати, що відтворення економічних процесів має відображати постійне, певним чином упорядковане повторення окремих його елементів за стадіями (фазами, етапами), послідовне проходження яких характеризує як завершеність певний дій (настання подій), так і їх продовження у майбутньому.

При цьому варто констатувати, що згідно словника іноземних слів терміни «стадія», «фаза», «етап», що мають походження з різних країн, несуть однакове змістовне навантаження, відображаючи певний момент, період або ступінь у розвитку чого-небудь [2, с. 481, с. 529, с. 607]. Тому їх можна застосовувати паралельно, доповнюючи також термінами «період», «момент», «певна ступінь».

Водночас завершеність дій в межах дослідження певного об'єкта прийнято називати циклом (від грец. — коло, кругообіг), який характеризує «сукупність економічних явищ, процесів, які утворюють закінчений кругообіг (коло) свого розвитку протягом певного періоду часу» [1, с. 636].

Важливим моментом розуміння природи даного дослідження є визнання того, що протікання економічних процесів на підприємстві у часі відображається поняттям «життєвий цикл підприємства», який за І. Бланком являє собою «загальний період часу від початку діяльності підприємства до природного припинення його існування або відродження на новій основі...» [3, с. 83].

З точки зору теорії організації життєвий цикл підприємства має наступні основні характеристики: наявність стадій розвитку (впровадження, зростання, зрілість, занепад); залежність від життєвого циклу галузі; безпосередній вплив на життєвий цикл продукту (товару); послідовна зміна стадій; можливість зміни мети та фінансово-господарських та організаційних характеристик підприємства на різних стадіях; можливість існування кількох життєвих циклів підприємства у разі його відродження, адаптації тощо [4, с. 106–109].

І останнім важливим поняттям, розуміння кого передує розгляду процесу відтворення людського капіталу на мікрорівні, є власне визначення людського капіталу підприємства.

Висновок щодо сутності людського капіталу підприємства було зроблено у роботі [5, с. 121], де запропоновано його розуміти як сукупність знань, досвіду, навичок і здібностей фізичних осіб, що беруть участь в діяльності підприємства задля отримання економічних і соціальних вигод. Важливим є також попередній висновок й про те, що інвестування в людський капітал підприємства має базуватися на двоєдиній меті його розвитку — максимізації економічної результативності і соціальній гармонізації [5, с. 122].

Аналіз наукової літератури з проблематики відтворення людського капіталу на основі [6–10] дав змогу зробити наступні узагальнюючі висновки:

1) у наукових дослідженнях відсутня одностайність підходів до визначення стадій відтворення людського капіталу.

Так, В. Смірнов, І. Сошніков, В. Романчин, І. Скоблякова, Д. Насипайко [6, с. 121–122; 7, с. 18] стадії відтворення людського капіталу зіставляють із стадіями життєвого циклу людини, розглядаючи його від народження, отримання загальної освіти і виховання у родинах і т. ін., однак при цьому науковці не враховують стадію вибуття людського капіталу (старіння знань, втрата працездатності, добровільне залишення робочого місця тощо). Отже, такий підхід є незавершеним і водночас не відповідає умовам діяльності підприємства, куди попадають дорослі і, як правило, професійно підготовлені особи.

О. Захарова [8, с. 36–41] стадії відтворення людського капіталу розглядає з позиції працівника, виділяючи п'ять стадій його життєвого циклу: трудова адаптація, професійне зростання, накопичення професійного досвіду, професійна реалізація та скорочення професійної реалізації. Основним критерієм віднесення до певної стадії, на її погляд, є власне ставлення працівника до професійного розвитку, але такий підхід є суб'єктивним і не відповідає меті і завданням розвитку підприємства. Між тим менеджмент підприємства має вивчати процеси, які відбуваються на усіх етапах життєвого циклу працівника задля розуміння мотивів його трудової поведінки.

Загалом же підходи до відтворення людського капіталу, які виходять із життєвого циклу людини та/або працівника не відображають завдань розвитку підприємства і місця працівника в його соціально-економічній системі. Тому у такому вигляді підходи не можуть бути повністю трансльовані на підприємство;

2) цілком закономірно, що відтворення людського капіталу за попередньо розглянутих обставин також переважно розглядається як інвестиційний цикл, який охоплює життєвий цикл саме людини, в процесі якого шляхом інвестицій формуються, розвиваються, використовуються та відновлюються якісні та кількісні характеристики людського капіталу, що залучені у сферу виробництва та створюють додатковий дохід;
3) попереднє визначення відтворення також не відповідає нинішнім умовам розвитку суспільства, яке переходить від постіндустріального до неоіндустріального (інформаційного) етапу розвитку, що характеризується зростанням інформатизації і ролі інформаційних технологій, об'єктивним підвищенням частки зайнятих в інформаційному секторі тощо. За таких умов штучно зменшується розмір людського капіталу країни і водночас підприємства, які працюють в інформаційній сфері, ставляться поза межі управління своїм людським капіталом, хоча частка створюваного ними доходу в умовах інформаційного суспільства

є переважною. Тому вище наведене визначення має бути розширене;

4) послідовність стадій відтворення людського капіталу науковці переважно представляють як: формування — розвиток — використання.

Більш розширеним є підхід І. Краковської, яка поділяє процес відтворення людського капіталу підприємства на такі стадії: визначення потреби у людському капіталі, його формування, розвиток, використання, збереження та вибуття [9, с. 9]. Крім того, вченою проведено аналіз стадій за розмірами інвестицій та їхньою ефективністю. Між тим, не можна погодитися з її висновком, що ефект від інвестицій у людський капітал завжди додатній та вперше з'являється на стадії формування людського капіталу (див. п. 6) із стрімким збільшенням на стадії розвитку, набуттям максимального значення на стадії використання та зменшенням на стадії вибуття. Відповідно до моделі І. Краковської, інвестиції зростають на стадіях визначення потреби та формування людського капіталу, досягаючи максимального значення на стадії розвитку та поступово зменшуються на стадіях використання, збереження та вибуття.

Згідно з процесним підходом Яка Фітц-енца, управління людським капіталом підприємства складається з наступних стадій: планування, придбання, збереження, утримання, розвиток та оцінка [10, с. 113–122]. При цьому планування передбачає визначення необхідних витрат праці, процес залучення — це підбір персоналу або рекрутинг, утримання — це грошова винагорода за працю, збереження передбачає підтримку наявного рівня людського капіталу, розвиток розкриває наявний трудовий потенціал, а оцінка — це перевірка відповідності персоналу завданням підприємства. У представленій послідовності стадія «збереження» є передчасною, а стадія «оцінка» має бути трансформована у підетап (фазу) кожної стадії як передумова прийняття виважених рішень як щодо кількісних та якісних характеристик людського капіталу, так і стосовно визначення витрат на оплату праці, розвиток тощо, що мінімізуватиме витрати підприємства на робочу силу в наступному періоді. Назва стадії «придбання» не придатна для використання в сфері праці і має бути трансформована у стадію «формування». Однак навіть у такому варіанті немає заключної стадії, яка б відповідала результатам оцінки як людського капіталу, так і завданням майбутнього розвитку підприємства. З урахуванням останніх стадія «вибуття або збереження» є необхідною, на якій мають вирішуватися питання або вивільнення зайвих (нерентабельних) працівників, або ж їх внутрішнього переміщення задля максимального використання трудових навичок, здібностей, накопичених знань тощо;

5) вважаємо, що зазначені підходи не у повній мірі відповідають процесу управління персоналом, де послідовність доцільних стадій представлена ланцюжком: планування, прогнозування і маркетинг персоналу — оформлення та обліку кадрів — трудові відносини і дотримання вимог до умов праці — розвиток кадрів — аналіз і розвиток засобів стимулювання праці — розвиток соціальної інфраструктури.

Отже, представлені у наукових дослідженнях стадії переважно дають лише загальне уявлення про цей процес і не відображають весь комплекс взаємовідносин по відтворенню людського капіталу підприємства. Зокрема, в умовах дії міжнародних стандартів соціальної відповідальності бізнесу, що відповідає умовам Глобального договору ООН, стадія «розвиток» має бути розділена на «професійний розвиток» і «соціальний розвиток». Причому перша її частина буде вважатися змінною величиною, що залежить від стадії життєвого циклу підприємства, друга — умовно постійною, за виключенням стадії ліквідації підприємства;

6) окремо слід звернути увагу на ланцюг формування — розвиток-використання, який в реаліях вітчизняного ринку праці має трансформуватися в ланцюг формування — використання — розвиток, що пов'язано із можливістю підприємств уникати витрат на навчання нових працівників (підтверджується зникненням такої групи персоналу як учні), маючи можливість вибору із поточного резерву ринку праці, тоді як до додаткового навчання підприємства вдаються в намірі перенавчити спрацьований персонал до завдань наступного періоду діяльності.

На основі вище зазначеного пропонуємо процес відтворення людського капіталу підприємства розглядати як сукупність процесів, які систематично здійснюються в межах життєвого циклу підприємства і пов'язані з формуванням, використанням, професійним і соціальним розвитком, відновленням (збереженням) носіїв людського капіталу або ж його вибуттям задля створення усім учасникам соціально-трудових відносин додаткової вигоди у будь-якій формі.

Тобто відтворення людського капіталу підприємства є власне не інвестиційним циклом, а сукупністю процесів по формуванню і відновленню характеристик даного капіталу, у той час як інвестиції у людський капітал — це вкладення коштів в реалізацію відзначених процесів.

На основі вище викладеного основними стадіями процесу відтворення людського капіталу підприємства вважаємо наступні: планування — формування — використання — професійний розвиток — соціальний розвиток — відновлення (збереження) або вибуття.

Вважаємо, що визначення критеріїв оцінки стадій відтворення людського капіталу підприємства слід проводити на основі показників, які водночас характеризують інтереси як власників підприємства, так і найманих працівників, що відповідає умовам ринкової економіки, які базуються на поєднанні інтересів усіх учасників ринку праці. На цій підставі можна констатувати, що критеріями такої оцінки мають виступати: розмір інвестицій у людський капітал,

їх доходність (прибуток, розмір середньої заробітної плати), ефективність використання людського капіталу (рентабельність інвестицій, продуктивність праці).

Додамо, що в межах життєвого циклу підприємства відбувається кілька життєвих циклів людського капіталу, оскільки одне покоління носіїв знань, здібностей і навичок змінюється іншим, причому з різними кількісними та якісними характеристиками (сучасні тенденції такі, що кількісні параметри зменшуються, натомість вимоги до якісних зростають, що є характерним для стадій зростання і зрілості підприємства), а це є відображенням розширеного відтворення. Життєвий цикл підприємства закінчується його закриттям через занепад на товарному ринку. Однак, як наголошувалося раніше, цей цикл може бути продовженим у разі перебудови стратегії і політики розвитку підприємства, спрямованих на його відродження, адаптацію до нової ринкової ситуації, у тому числі на основі ефективного управління людським капіталом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, розглядаючи людину (працівника) як ресурс суспільного виробництва, цілком закономірно зробити висновок, що для забезпечення конкурентних переваг підприємства доцільно розглядати процес відтворення людського капіталу з використанням концепції життєвого циклу підприємства з одночасною орієнтацією на розширені для сучасних соціально-економічних умов функціонування бізнесу процеси формування, використання і розвитку даного ресурсу.

Перспективи подальших розвідок у даній предметній області мають бути пов'язані із характеристикою обґрунтованого складу процесу відтворення людського капіталу підприємства за визначеними критеріями оцінки стадій.

Література

1. Навчальний економічний словник-довідник / Укладачі: В. С. Іфтемічук, В. А. Григорєв, М. І. Манілич, Г. Д. Шутак // За наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемічука. — 2-ге вид., виправл. і доп. — Львів: «Магнолія 2006», 2007. — 688 с.

2. Словарь иностранных слов. — 18-е изд., стер. — М.: Рус. яз., 1989. — 624 с. ISBN5-200-00408-8

3. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. — К.: Ника-Центр, 1998. — 480 с.

4. Мильнер Б. З. Теория организации / Б. З. Мильнер. — 7-е изд., перераб., доп. — М.: ИНФПА-М, 2009. — 864 с.

5. Волошина С. В. Видовий склад інвестицій у людський капітал підприємства / С. В. Волошина // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. — 2014. — Випуск 6. Ч. 2 — С. 121–124.

6. Смирнов В. Т. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование: монография / В. Т. Смирнов, И. В. Сошников, В. И. Романчин, И. В. Скоблякова; под ред. В. Т. Смирнова. — М.: Машиностроение-1, Орел: ОрелГТУ,2005. — 513 с.

7. Насипайко Д. С. Відтворення людського капіталу: монографія / Д. С. Насипайко. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. — 164 с.

8. Захарова О. В. Управління інвестуванням у людський капітал: методологія, оцінка, планування: монографія / О. В. Захарова. — Донецьк: «ДВНЗ ДонНТУ», 2010. — 378 с.

9. Краковская И. Н. Разработка теории и методологии управления инвестициями в человеческий капитал в условиях инновационного развития организации: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. эк. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управления народным хозяйством (управление инновациями)» / И. Н. Краковская. — М., 2011. — 32 с.

10. Фитц-енц Як. Рентабельность инвестиций в персонал: Измерение экономической ценности персонала / Як Фитц-енц; пер. с англ.: [Меньшикова М. С, Леонова Ю. П.]; под общ. ред. В. И. Ярных. — М.: Вершина, 2006. — 320 с.

References

1. Iftemichuk V. S., Hryhoriev V. A., Manilych M. I., Shutak H. D. (2007). Navchaljnyj ekonomichnyj slovnyk-dovidnyk. Lviv, 688 p.

2. Slovar' inostrannyh slov (1989). Moscow, 624 p.

3. Blank I. A. (1998). Slovar'-spravochnik finansovogo menedzhera. Kyiv, 480 p.

4. Mil'ner B.Z. (2009). Teorija organizacii. Moscow, 864 p.

5. Voloshyna S. V. (2014). Vydovyj sklad investycij u ljudsjkyj kapital pidpryjemstva. Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu, no. 6, pp. 121–124.

6. Smirnov V. T., Soshnikov I. V., Romanchin V. I., Skobljakova I. V. (2005). Chelovecheskij kapital: soderzhanie i vidy, ocenka i stimulirovanie.Orel, 513 p.

7. Nasipayko D. S. (2012).Vidtvorennya lyudskogo kapitalu. Kirovograd. 164 p.

8. Zaharova O. V. (2010). Upravlinnja investuvannjamuljuds'kijkapital: metodologija, ocinka, planuvannja. Donetsk, 378 p.

9. Krakovskaja I. N. (2011). Razrabotka teorii i metodologii upravlenija investicijami v chelovecheskij capital v uslovijah innovacionnogo razvitija organizacii avtoref. diss. dokt. jek. nauk. Moscow, 32 p.

10. Fitc-enc Jak (2006). Rentabel'nost' investicyj v personal: Izmereniej ekonomicheskoj cennosti personala. Moscow, 320 p.

УДК 311:33(075.8)

Геворкян Рита Николаевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры экономики и управления
Армянский государственный педагогический университет
Gevorgyan Rita
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Economics and Management
Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan

АНАЛИЗ И ПРОИЗВОДСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ

ANALYSIS AND INDUSTRIAL-ECONOMIC EVALUATION OF THE ACTIVITY OF THE ORGANIZATION

Аннотация. *В условиях конкуренции на рынках товаров и услуг необходимо более детального анализа и точного прогнозирования объемов товаров и услуг. Поэтому важное значение имеют охват и анализ деятельности организации на сравнительно длительный срок, позволяющие на основе общих тенденций и характерных особенностей проявления экономической деятельности прошлых лет более точно оценить ситуацию и разработать планы тактического и стратегического развития организации.*

На примере ОАО «Киликия» (г. Ереван, РА), специализирующегося в производстве высококачественных напитков и соков (в основном, на пиве), рассматривается динамика роста производственно-экономической деятельности организации в течение 11-летнего периода. Получены уравнения тренда основных показателей деятельности организации в виде степенных функций 6-го порядка, позволяющие прогнозировать значения этих показателей в ближайшие 3–5 лет.

Ключевые слова: *производственно-экономическая деятельность, выпуск продукции, реализация на рынках сбыта, уравнение тренда, прогнозирование деятельности организации.*

Summary. *In the context of competition in the markets for goods and services, it is essential to conduct a detailed analysis and accurate forecasting of the volumes of production of goods and services. Therefore, it is required a longer-term and accurate analysis of the organization's activities based on general trends and characteristics of the economic activity of the past, which will allow to develop plans for the tactical and strategic development of the organization. The JSC «Kilikia» (Yerevan, Armenia), specialized in the production of high-quality beverages and juices (mainly beer), was used as a case study to forecast the dynamics of the production and economic activities for 11-years. The equations of the trend of the main indicators of the organization's activity are obtained in the form of function of 6th degree, which allowed to predict the values of these indicators in the next 3–5 years.*

Key words: *production and economic activity, production and outputs, sales markets, trend equation, forecasting of the organization's activities.*

Всемирный экономический кризис 2008 г., который продолжается в наши дни, а также неблагоприятные политико-экономические процессы выдвигают новые задачи в сферах производства товаров и продуктов, предоставления услуг. Решение этих задач позволяет выдержать острую конкурентную борьбу. Вступление Армении в Таможенный союз и Евразийский экономический союз (ЕАЭС) открывает новые возможности для восстановления и развития производства и сферы услуг в ряде отраслей, в которых Армения имеет определенную производственную базу. Одной из эффективно функционирующих организаций является ОАО «Киликия» (г. Ереван, РА), специализирующееся на выпуске различных видов напитков, основной продукцией которого является пиво, пользующееся большим спросом у покупателей на внутренних и внешних рынках сбыта и получившее большое число наград в престижных международных выставках и салонах.

В этих условиях усиливается конкурентная борьба на рынках товаров и услуг, что диктует необходимость более детального анализа и точного прогнозирования производственно-экономической деятельности организаций и их объединений на ближайшие годы. Это непосредственно связано с обоснованием и уточнением объемов товаров и услуг, а также инвестиций и, кроме того, определением

оптимальных сроков их погашения, исключающих срыв производства организации.

Указанный комплекс организационно-управленческих мероприятий основывается на достоверных количественных и качественных оценках деятельности организации во всех направлениях ее функционирования, что, в свою очередь, базируется на экономико-статистической оценке деятельности с учетом неизбежной цикличности проявления финансовых проблем во времени. Поэтому в этих условиях важное значение имеют охват и анализ деятельности организации на сравнительно длительный срок (10 и более лет), позволяющие на основе общих тенденций и характерных особенностей проявления экономической деятельности прошлых лет более точно оценить ситуацию и разработать планы тактического и стратегического развития организации, основанные на методах статистико-математического моделирования производственно-финансовой деятельности, которые представляются в виде вероятностных уравнений рядов динамики и сезонных неравномерностей экономических показателей.

Предварительный анализ данных показывает преимущественное проявление циклического изменения экономических показателей с чередующимися взлетами и падениями этих показателей в 2008–2015 гг. Это диктует необходимость при выборе математической модели указанных явлений для сравнительно длительных периодов исчислений все больше использовать циклически меняющиеся криволинейные регрессионные связи, позволяющие с достаточной точностью оценить медианные и вариационные характеристики этих показателей в вероятностном аспекте как в месячном, так и годовом периодах исчислений. Отметим, что аналогичный прогноз экономической деятельности организации, ранее выполненный для сравнительно короткого периода времени (1999–2003 гг.), указал на возможность применения прямолинейной регрессионной связи с использованием метода линеаризации данных соответствующими преобразующими функциями и координатными системами [1–3], позволяющими обработать монотонно меняющиеся во времени прямо- и криволинейные свази. Для более длительного периода времени этот подход может привести к существенным погрешностям, поэтому целесообразно применение криволинейных связей.

В качестве основных производственно-экономических показателей организации приняты: общий объем выпуска продукции (в литрах), ее реализация (в драмах РА), а также их отношение в годовом интервале (в драм/литрах), фактически являющемся осредненной ценой выпущенной продукции. Введены также новые коэффициенты, характеризующие эффективность производственной и экспортной деятельности:

$$K_1=A_p/B, \quad K_2=A_{pэ}/B, \qquad (1)$$

где A_p, $A_{pэ}$ — соответственно объемы реализации продукции (общей) и ее экспортной составляющей; B — общий объем выпуска продукции.

Указанные показатели сгруппированы в следующей последовательности:

1. Показатели по отдельным месяцам (январь–декабрь) для каждого года в интервале 2003–2013 гг.: а) общий объем выпуска продукции; б) общий объем реализации продукции; в) реализация продукции на внутреннем рынке; г) то же, на внешнем рынке.

2. Годовые показатели за 2003–2013 гг.: а), б), в), г) — то же, что в пункте 1, но в годовом интервале; д) коэффициенты реализации продукции и экспорта K_1 и K_2.

Все указанные показатели представлены в *литрах, драмах РА и драм/литрах*. В итоге получено 30 групп данных, которые комплексно характеризуют производственно-экономическую деятельность организации.

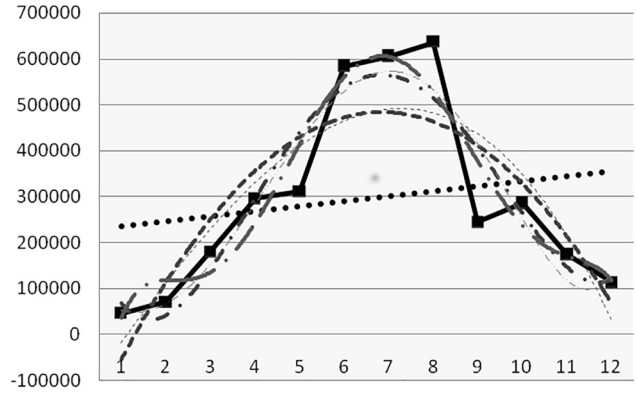

а)

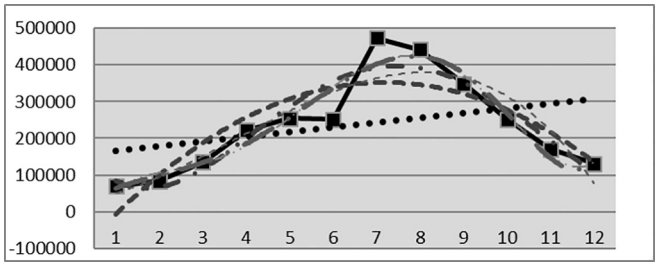

б)

Рис. 1. Оптимальный выбор математической модели для общих объемов реализации продукции: *а* — 2003 г. (в литрах); *б* — 2013 г.(в тыс. драмах РА). —■— — исходные данные, ••• — прямолинейная регрессионная связь, - - -, ..., –•–, - - -, соответственно степенные функции 2–6-го порядков

Разнообразие и большой объем вычислительных процедур, помимо их классификации, указывают на унификацию расчетов и представление результатов в единой форме математической модели. Из рассмотренных показателей базовыми являются месячные данные для каждого года в интервале времени 2003–2013 гг., характеризующие цикличность выпуска и реализации продукции (пиво), достигающей максимума в летние месяцы года. Принятый ранее метод обработки данных по полугодовым интервалам [3] преследовал цель получения сравнительно простых по структуре прямолинейных регрессионных

связей, что нецелесообразно для более длительного периода, характеризующегося цикличностью изменения показателей. Графический анализ данных указывает на возможность применения уравнения степенной функции порядка n:

$$y = a_0 + a_1x + a_2x^2 + a_3x^3 + ...a_nx^n, \quad (2)$$

параметры которого можно определить, используя систему нормальных уравнений согласно методу наименьших квадратов (МНК) [4]:

$$\begin{aligned} &a_0n + a_1\sum x_i + a_2\sum x_i^2 + ...+ a_n\sum x_i^n = \sum y_i,\\ &a_0\sum x_i + a_1\sum x_i^2 + a_2\sum x_i^3 + ... + a_n\sum x_i^{n+1} = \sum x_iy_i, \quad (3)\\ &a_0\sum x_i^2 + a_1\sum x_i^3 + a_2\sum x_i^4 + ... + a_4\sum x_i^{n+2} = \sum x_i^2y_i,\\ &a_0\sum x_in + a_1\sum x_i^{n+1} + a_2\sum x_i^{n+2} + ... + a_n\sum xi^{2n} = \sum x_i^ny_i. \end{aligned}$$

Расчеты выполнены с использованием стандартной вычислительной программы Microsoft Office Exel 2007 [5, 6], которая позволяет реализовать двухуровневую оптимизацию (графическую и расчетную) при выборе уравнения регрессии в качестве математической модели исследуемого экономического процесса, наиболее четко соответствующей расположению данных рядов динамики и обеспечивающей высокое значение корреляционного отношения в пределах R=0,8...0.

Комплексный расчетно-графический анализ совокупности экономических показателей, часть которых представлена на рис. 1, подтверждает выбор степенного уравнения 6-го порядка

$$y = a_0 + a_1x + a_2x^2 + a_3x^3 + a_4x^4 + a_5x^5 + a_6x^6, \quad (4)$$

обеспечивающего вышеуказанное значение R. В качестве примера в табл. 1 и 2 даны уравнения регрессии для месячного общего и экспортного выпусков за 2003–2013 гг. (в тыс.драмах РА), а на рис. 2 и 3 — их графическая интерпретация (в драмах РА).

Сезонные неравномерности основных производственно-экономических показателей почти идентичны (рис. 2), имеют устойчивый возрастающий характер изменения по годам в связи с цикличностью спроса продукции. Несколько иначе меняются эти показатели для экспортных поставок (рис. 3) — здесь колебания объемов в течение года значительны, что и предопределяет волновой характер изменения кривых регрессии и некоторое снижение значений R (табл. 2). Но, несмотря на эти колебания, общая тенденция роста объемов и реализации продукции в рассматриваемый период времени (2003–2013 гг.) очевидна. Дополнительным признаком роста является также возрастание пиковых значений кривых

Таблица 1

Уравнения регрессии для объема выпущенной месячной продукции (общего и внешнего рынков) за 2003–2013 гг., в литрах

Год	Уравнения регрессии	R
2003	$y = -49.03x^6 + 1981.2x^5 - 30319x^4 + 217207x^3 - 740818x^2 + 10^6x$ — 592809	0.946
	$y^* = 2.441\ x^6 - 106.7x^5 + 1821.3\ x^4 - 15137\ x^3 + 60874\ x^2 - 95612x + 49491$	0.507
2004	$y = -51.19x^6 + 2068x^5 - 31658x^4 + 22680x^3 - 77353x^2 + 10^6x$ — 61899	0.945
	$y^* = 2.5488x^6 - 111.41x^5 + 1901.7x^4 - 15805x^3 + 63563x^2 - 99835x + 51677$	0.717
2005	$y = -50.94x^6 + 2173.x^5 - 34786x^4 + 25698x^3 - 88403x^2 + 10^6x$ — 55652	0.979
	$y^* = -1.338x^6 + 65.582x^5 - 1065.2x^4 + 6670.5x^3 - 12054x^2 + 370.99x + 8354.2$	0.773
2006	$y = -78.70x^6 + 3271x^5 - 51454x^4 + 37772x^3 - 10^6x^2 + 2\times10^6x$ — 10^6	0.977
	$y^* = -6.8356x^6 + 187.85x^5 - 1584.1x^4 + 2209.9x^3 + 25552x^2 - 87803x + 80048$	0,682
2007	$y = -28.39x^6 + 1277.x^5 - 21029x^4 + 15498x^3 - 51583x^2 + 84165x$ — 35268	0.987
	$y^* = 8.119x^6 - 380.9x^5 + 6926.x^4 - 60808x^3 + 25756x^2 - 44325x + 24058$	0.928
2008	$y = 98.03x^6 - 3758.x^5 + 55470x^4 - 39616x^3 + 10^6x^2 - 2\times10^6x + 10^6$	0.955
	$y^* = 81.16x^6 - 3198x^5 + 48352x^4 - 35107x^3 + 10^6x^2 + 2\times10^6x + 10^6$	0.832
2009	$y = -78.12x^6 + 3103.x^5 - 47079x^4 + 33873x^3 - 10^6x^2 + 2\times10^6x$ — 99487	0.989
	$y^* = -43.378x6 + 1590.2x5 - 22268x^4 + 148653x3 - 480812x2 + 691105x$ — 328241	0.953
2010	$y = -50.10x^6 + 2113x^5 - 33051x^4 + 23469x^3 - 76517x^2 + 10^6x$ — 36905	0.9929
	$y^* = -18.80x^6 + 629.9x^5 - 7420x^4 + 34460x^3 - 39013x^2 - 57967x + 91279$	0.842
2011	$y = -60.71x^6 + 2683x^5 - 44094x^4 + 33269x^3 - 10^6x^2 + 2\times10^6x$ — 83404	0.986
	$y^* = -9.191x^6 + 409.9x^5 - 6614.x^4 + 47540x^3 - 15146x^2 + 20352x$ — 36004	0.904
2012	$y = -59.14x^6 + 2107.x^5 - 27799x^4 + 16500x^3 - 44143x^2 + 62088x$ — 71657	0.985
	$y^* = -59.091x^6 + 2190.1x^5 - 31202x^4 + 214297x^3 - 729704x^2 + 10^6x$ — 566116	0.860
2013	$y = -17.38x^6 + 807.7x^5 - 13666x^4 + 10083x^3 - 31773x^2 + 52835x$ — 59126	0. 930
	$y^* = -36.87x^6 + 1277.9x^5 - 16519x^4 + 97846x^3 - 264475x^2 + 316078x$ — 85321	0.772

**) данные касаются объемов продукции для внешнего рынка*

Таблица 2

Уравнения регрессии объема выпущенной месячной продукции (общего и внешнего рынков) за 2003–2013 гг. в тыс. драмах *РА*

Год	Уравнения регрессии	R
2003	$y = -14.21x^6 + 574.2x^5 - 8788x^4 + 62834x^3 - 21233x^2 + 33217x - 16499$	0.918
	$y = 1.839x^6 - 77.36x^5 + 1254x^4 - 9808x^3 + 37310x^2 - 59440x + 31422$	0.585
2004	$y = -14.84x^6 + 599.6x^5 - 9176x^4 + 65609x^3 - 22171x^2 + 34684x - 17228$	0.918
	$y = 1.920x^6 - 80.78x^5 + 1310x^4 - 10241x^3 + 38958x^2 - 62065x + 32810$	0.585
2005	$y = -13.32x^6 + 568.6x^5 - 9117x^4 + 67692x^3 - 23531x^2 + 37238x - 15514$	0. 986
	$y = 0.435x^6 - 14.35x^5 + 199.7x^4 - 1633.x^3 + 7904x^2 - 15421x + 9521$	0.759
2006	$y = -20.91x^6 + 869.4x^5 - 13687x^4 + 10073x^3 - 35060x^2 + 55527x - 27444$	0.975
	$y = -2.352x^6 + 75.81x^5 - 892.2x^4 + 4674.x^3 - 10595x^2 + 9275x + 1218$	0.711
2007	$y = 39.25x^5 - 1293x^4 + 11563x^3 - 34598x^2 + 57230x$	0.935
	$y = 2.410x^6 - 109.0x^5 + 1923x^4 - 16465x^3 + 68262x^2 - 11580x + 62287$	0.923
2008	$y = 21.64x^6 - 835.0x^5 + 12429x^4 - 89794x^3 + 31938x^2 - 46616x + 26715$	0.914
	$y = 16.663x^6 - 656.81x^5 + 9932.3x^4 - 72117x^3 + 256378x^2 - 398873x + 208396$	0.849
2009	$y = -21.21x^6 + 852.6x^5 - 13059x^4 + 94523x^3 - 33124x^2 + 55565x - 27617$	0.991
	$y = -8.881x^6 + 323.7x^5 - 4495x^4 + 29659x^3 - 94221x^2 + 13176x - 59504$	0.931
2010	$y = -12.90x^6 + 551.6x^5 - 8689x^4 + 61602x^3 - 19793x^2 + 30982x - 86883$	0.991
	$y = -0.657x^6 - 5.226x^5 + 663.0x^4 - 10064x^3 + 57594x^2 - 12108x + 78561$	0.812
2011	$y = -18.57x^6 + 825.9x^5 - 13614x^4 + 10274x^3 - 36119x^2 + 59244x - 25707$	0.956
	$y = -1.704x^6 + 84.74x^5 - 1434x^4 + 10236x^3 - 29964x^2 + 34575x + 4900$	0.916
2012	$y = -21.05x^6 + 762.3x^5 - 10273x^4 + 62952x^3 - 17741x^2 + 25952x - 53592$	0.984
	$y = -19.789x^6 + 739.75x^5 - 10642x^4 + 73895x^3 - 254732x^2 + 408988x - 205412$	0.852
2013	$y = -9.2x^6 + 404.8x^5 - 6600x^4 + 48100x^3 - 15475x^2 + 24838x - 51117$	0.927
	$y = -12.92x^6 + 452.9x^5 - 5931.x^4 + 35673x^3 - 98052x^2 + 11760x - 29355$	0.767

**) аналогично табл. 1*

(рис. 2 и 3) после 2007 г., превосходящих исходные данные 2003 г. на 3,25 — для общего выпуска продукции и на 3,64 — для ее реализации на внешнем рынке сбыта.

Применение криволинейной регрессионной связи более обосновано при количественной оценке осредненных данных, представляющих медианные значения показателей в годовом интервале, которые имеют выраженный волновой характер изменения с 2..3-летней периодичностью (табл. 3, рис. 4 и 5).

В табл. 3 представлены результаты вычислений, согласно которым в основном отмечается высокий уровень регрессионной связи — соответствие математической модели производственно-экономическому процессу организации. Это подтверждается также графической интерпретацией результатов, представленных на рис. 4 и 5.

Для общегодового объема выпуска зафиксирован близкий к прямолинейному росту объем (в 2009 г. — до 1,8 раза, рис. 4 а), а затем — увеличение градиента функции, благодаря чему в 2013 г. рост достиг до 3,5 по сравнению с исходными данными (*в драмах РА*). Для экспортных поставок в 2009 г. рост достиг до 1,9 раза, а в 2013 г. — до 6,0, что является высоким результатом (рис. 4г) и свидетельствует об эффективной маркетинговой деятельности организации.

Другими важными показателями являются коэффициенты K_1 *и* K_2*(драм/литр)*, которые характеризуют ценовую реализацию продукции и фактически являются индексом эффективности всего комплекса мероприятий организации.

Анализ изменения этого показателя по отдельным статьям деятельности (общие — выпуск и реализация продукции; отдельные — реализации на внутреннем и внешнем рынках сбыта) полностью выявляет ценовую политику организации за рассмотренный период времени (рис. 5). На начальном этапе (2003–2004 гг.) стартовая цена продукции с незначительными колебаниями установилась на отметке 300 *драмов*, которая в последующие три года снизилась до 250 *драмов* (2006 г.), в 2010 г. дошла до исходного состояния, а затем повысилась до 350 *драмов* и имеет тенденцию постоянства. В целях расширения экспертной деятельности и завоевания соответствующей ниши внешнего рынка сбыта этот показатель в течение 2005–2010 гг. опустился до уровня 200 *драмов*, а затем, после укрепления позиций на этом рынке, опять поднялся до уровня 350 драмов.

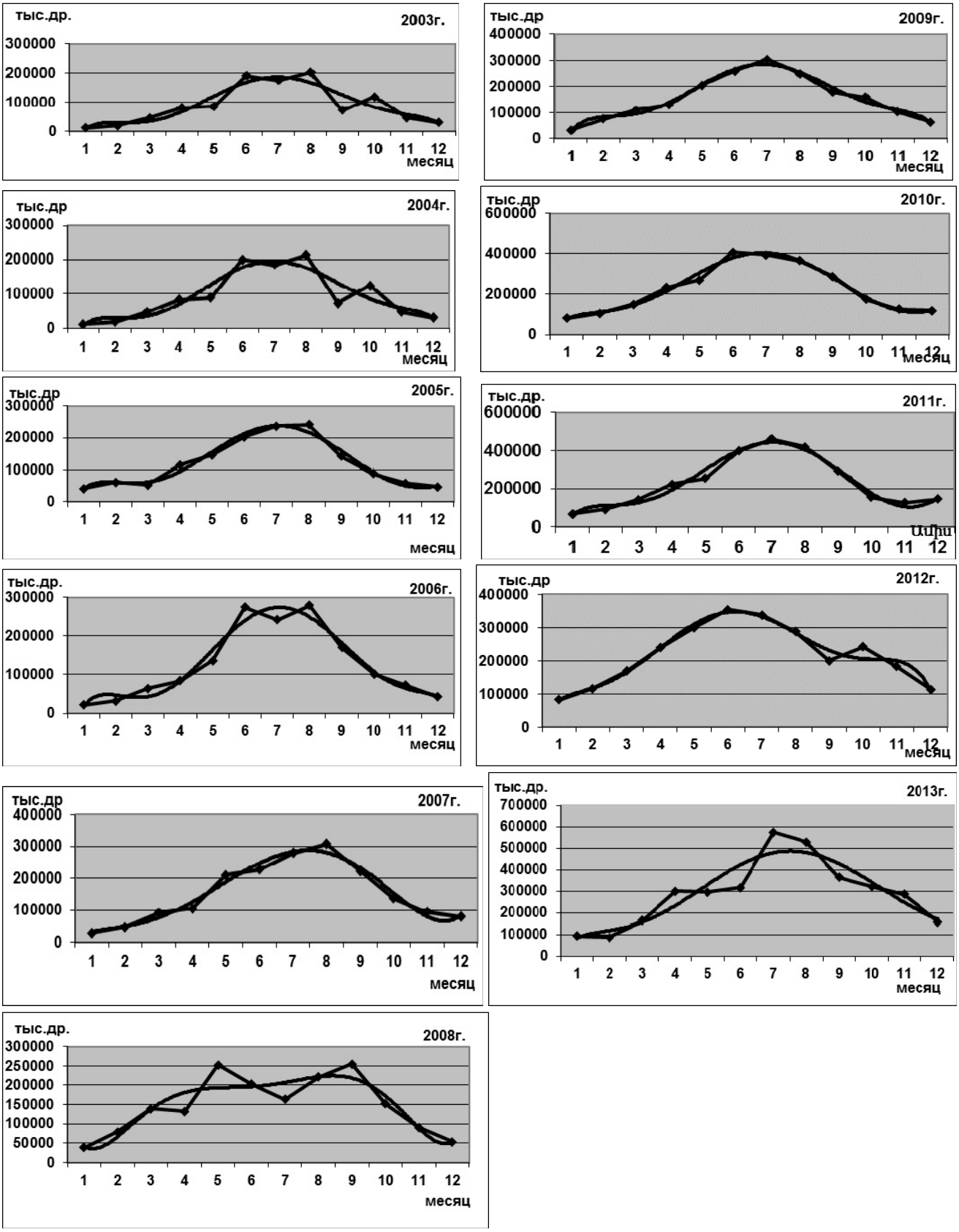

Рис. 2. Изменение объемов выпуска общей месячной продукции за 2003–2013 гг., в тыс. драмах РА

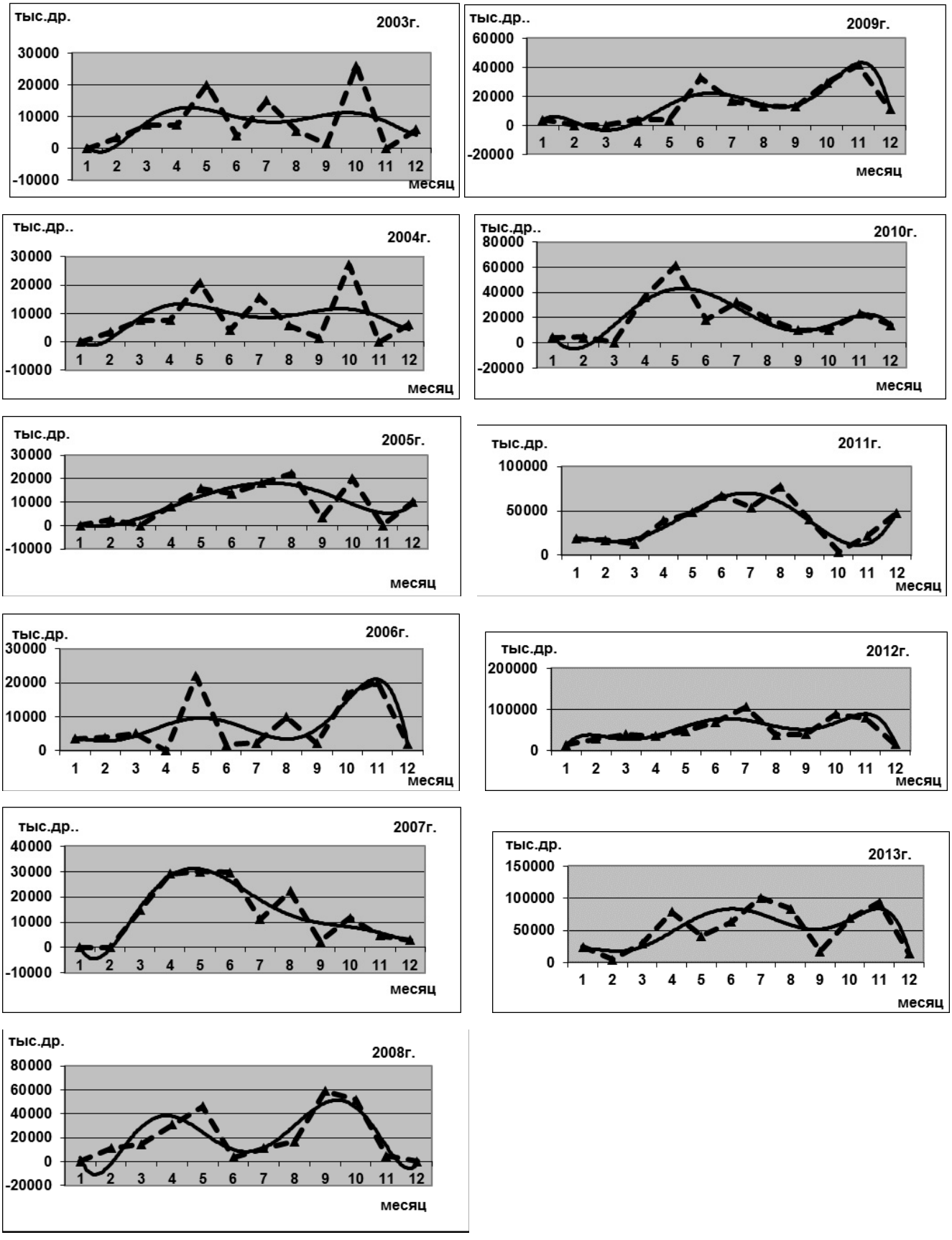

Рис. 3. Изменение объемов выпуска месячной продукции для внешнего рынка за 2003-2013 гг., в тыс. драмах РА

Таблица 3

Уравнения регрессии показателей годовой продукции за 2003–2013 гг.

Единица Измер.	Показатель	Уравнение регрессии	R
Литр	Выпуск (общ.)	$y = 1753x^6 - 62438x^5 + 86067x^4 - 6\times10^6x^3 + 2\times10^7x^2 - 3\times10^7x + 2\times10^7$	0.982
	Реализация (общ.)	$y = 1724.7x^6 - 61464x^5 + 848102x^4 - 6\times10^6x^3 + 2\times10^7x^2 - 3\times10^7x + 2\times10^7$	0.983
	Реализ. на внутр. рынке	$y = 1976.1x^6 - 70137x^5 + 962889x^4 - 6\times10^6x^3 + 2\times10^7x^2 - 3\times10^7x + 2\times10^7$	0.975
	Реализ. на внеш. рынке	$y = -251.35x^6 + 8672.8x^5 - 114787x^4 + 731255x^3 - 2\times10^6x^2 + 3\times10^6x - 10^6$	0.964
	K_1	$y = -3\times10^{-6}x^6 + 0.0001x^5 - 0.0014x^4 + 0.0089x^3 - 0.0279x^2 + 0.0403x + 0.9797$	0.939
	K_2	$y = -7\times10^{-5}x^6 + 0.0024x^5 - 0.032x^4 + 0.2089x^3 - 0.6759x^2 + 0.9952x - 0.408$	0.901
10^3 драм АМ	Выпуск (общ.)	$y = 384.6x^6 - 13568x^5 + 18504x^4 - 10^6x^3 + 4\times10^6x^2 - 6\times10^6x + 4\times10^6$	0.986
	Реализация (общ.)	$y = 381.37x^6 - 13462x^5 + 183691x^4 - 10^6x^3 + 4\times10^6x^2 - 6\times10^6x + 4\times10^6$	0.987
	Реализ. на внутр. рынке	$y = 454.78x^6 - 15919x^5 + 215232x^4 - 10^6x^3 + 5\times10^6x^2 - 7\times10^6x + 4\times10^6$	0.980
	Реализ. на внеш. рынке	$y = -73.407x^6 + 2457.1x^5 - 31542x^4 + 195783x^3 - 602478x^2 + 852271x - 321588$	0.989
	K_1	$y = -4\times10^7x^6 + 10^{-5}x^5 - 0.0002x^4 + 0.0013x^3 - 0.0062x^2 + 0.0125x + 0.992$	0.752
	K_2	$y = -6\times10^{-5}x^6 + 0.0019x^5 - 0.0254x^4 + 0.1639x^3 - 0.5255x^2 + 0.7641x - 0.2917$	0.966
Драм/л	Выпуск (общ.)	$y = -0.0259x^6 + 0.9443x^5 - 13.343x^4 + 91.689x^3 - 310.26x^2 + 455.13x + 81.988$	0.986
	Реализация (общ.)	$y = -0.025x^6 + 0.917x^5 - 12.99x^4 + 89.58x^3 - 304.1x^2 + 447.3x + 85.42$	0.986
	Реализ. на внутр. рынке	$y = -0.030x^6 + 1.105x^5 - 15.68x^4 + 107.9x^3 - 365.7x^2 + 541.0x + 38.42$	0.983
	Реализ. на внеш. рынке	$y = -0.020x^6 + 0.695x^5 - 9.393x^4 + 62.84x^3 - 209.5x^2 + 287.7x + 161.0$	0.842
	K_1	$y = 3\times10^{-6}x^6 - 1E\text{-}04x^5 + 0.0012x^4 - 0.0076x^3 + 0.0218x^2 - 0.0279x + 1.0123$	0.596
	K_2	$y = 5\times10^{-6}x^6 - 0.0003x^5 + 0.006x^4 - 0.0468x^3 + 0.1702x^2 - 0.3194x + 1.1497$	0.886

Согласно своей структуре, коэффициенты K_1 и K_2 (1) характеризуют эффективность реализации общего объема выпуска продукции и расширение внешнеэкономических связей организации, которые выражаются, как и остальные показатели, в *литрах, драмах РА и драм/литрах* (рис. 6).

Они фактически являются интегральными оценками всего комплекса производственно-экономических, управленческих и финансовых мероприятий на производстве и рынках сбыта продукции, которые направлены на повышение качества продукции, обеспечение ее конкурентоспособности, увеличение

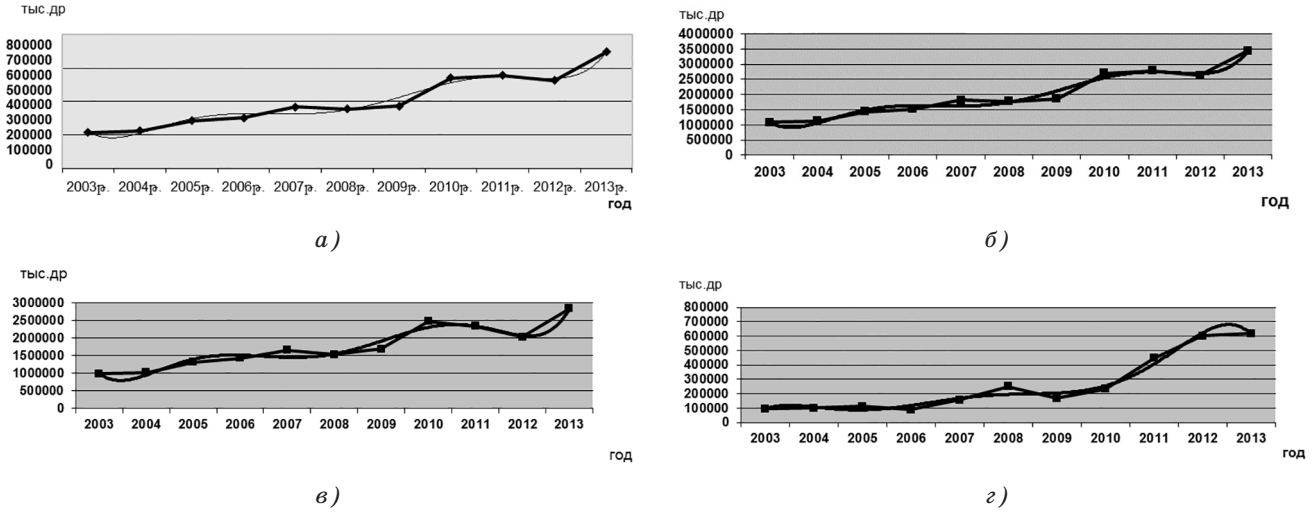

Рис. 4. Годовые показатели производственной деятельности организации, в тыс.драм РА: *а* — выпуск продукции (общ.); *б* — реализация продукции (общ.); *в*, *г* — реализация продукции на внутреннем и внешнем рынках

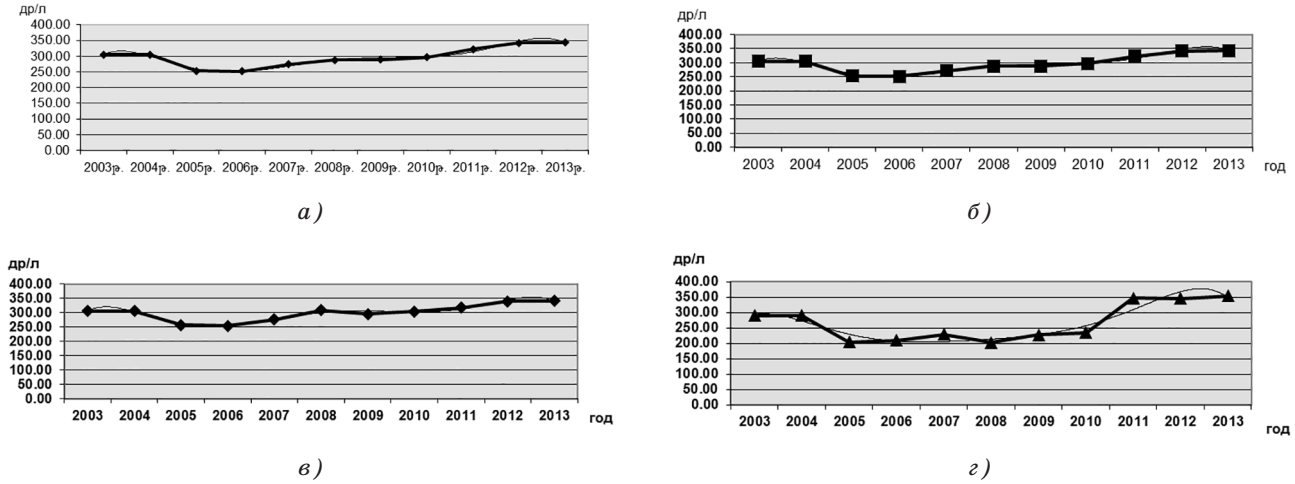

Рис. 5. Годовые показатели производственной деятельности организации, в драм/л: *а* — выпуск продукции (общ.); *б* — реализация продукции (общ.); *в*, *г* — реализация продукции на внутреннем и внешнем рынках

объемов выпуска, а в итоге — на дальнейшее развитие организации.

За рассмотренный 11 — летний период деятельности организации значение коэффициента $К_1$ практически осталось постоянным: $К_1 \approx 1$, что свидетельствует о высоком уровне реализации продукции, и лишь в трех случаях (2007, 2009 и 2013 гг.) отмечено некоторое незначительное снижение: $К_1 = 0{,}990...0{,}995$ (рис. 6. а, б, в), что, по-видимому, связано с колебаниями финансово-экономического состояния в РА.

Для того же периода деятельности зафиксирован почти монотонный рост коэффициента $К_2$ (рис. 6 г, д, е), который характеризует увеличение доли внешних поставок, достигшей до 20...22% от всего объема выпуска продукции в 2012–2013 гг., и имеет тенденцию

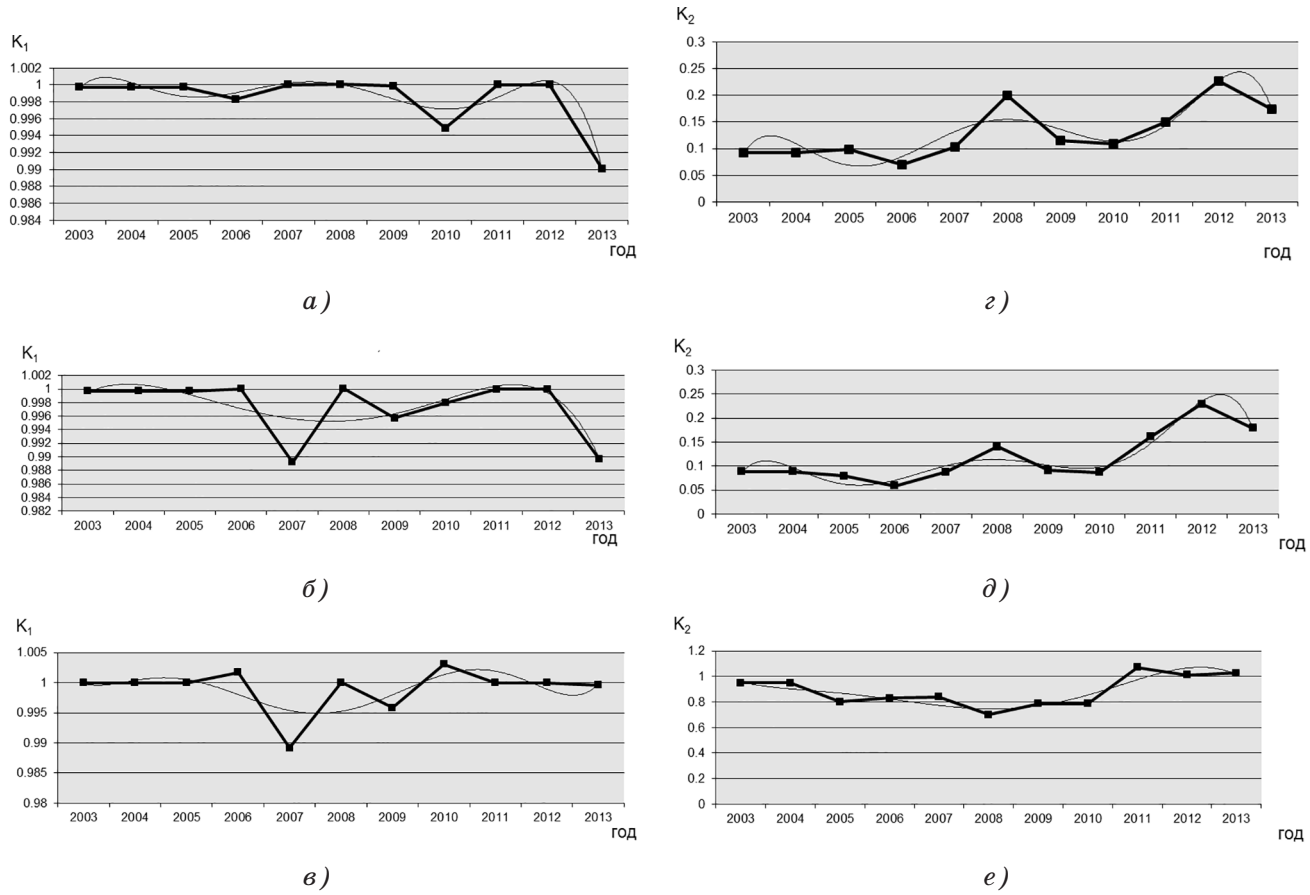

Рис. 6. Изменение коэффициентов реализации продукции $К_1$ (*а*, *б*, *в*) и экспорта $К_2$ (*г*, *д*, *е*): *а*, *г–в* литрах, *б*, *д* — в драмах РА, *в*, *е–в* драм/л

дальнейшего роста. Падение значений $К_2 \approx 0,75...0,80$ в 2005–2011 гг. для ценового показателя *драм/л* (рис. 6е) связано с искусственным снижением цены сбыта высококачественной продукции (рис. 5) с целью укрепления позиций в конкурентной борьбе на внешнем рынке сбыта, что после достижения этой цели в 2011–2013 гг. опять достигло значения $К_2 \approx 1$.

Анализируя и подводя итоги производственно-финансовой деятельности ОАО «Киликия» за 2003–2013 гг., можно констатировать следующее:

- Основные производственно–экономические показатели организации претерпели два этапа развития: 1) 2003–2008 гг. — монотонный рост указанных показателей со сравнительно низким градиентом математических моделей (функций) указанных процессов, характеризующий предварительный период развития и накопления производственно–экономических возможностей организации; 2) 2009–2013 гг. — волновой (в связи с экономическим кризисом 2008 г.), но устойчивый рост показателей с увеличением градиента медианных функций. Аналогичный характер изменения показателей в течение 2014 г. и 1–3 кварталов 2015 г. подтверждает дальнейший рост деятельности организации. Показано увеличение общего объема выпуска продукции в 3,5 раза, а объема внешних поставок — 6,0 раза. Последние составляют около 20% общего выпуска и имеют тенденцию дальнейшего роста.
- Новая экономико-политическая ситуация в связи со вступлением Армении в ЕАЭС позволяет прогнозировать расширение деятельности организации особенно в сфере внешнеэкономических связей. Экстраполируя соответствующие функции из табл. 2 на двухлетний период (2018–2019 гг.), можно ожидать примерное увеличение объемов продукции на 10...12%, а финансовых средств — на 14...17% (в годовом плане), что позволит предусмотреть и запланировать весь комплекс производственных и социально-экономических мероприятий организации.

Литература

1. Сигал, Э. Практическая бизнес-статистика. — М.: издательский дом «Вильямс», 2002. — 1056 с.

2. Годин, А. М. Статистика: учебник. М.: издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2002. — 368 с.

3. Бараз, В. Р. Применение программы Excel для статистических расчетов в материаловедении: учебное пособие. — Екатеринбург: ГОУ ВПО «УГ- ТУ-УПИ», 2003. — 46 с.

4. Экономико-статистической анализ / Под ред. С. Д. Ильенковой. — М.: ЮНИТИ, 2002. — 215 с.

5. Гельман В. Я. Решение математических задач средствами Exel. — М., СПб.: Питер, 2003. — 240 с.

6. Решение экономических задач на компьютере /А.В. Каплан, В. Е. Каплан, М. В. Мащенко и др. — М.: ДМК Пресс; СПб.: Питер, 2004. —600с.

УДК 658.012.8

Коваленко Дмитро Іванович
кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну
Коваленко Дмитрий Иванович
кандидат экономических наук, доцент кафедры
финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна
Kovalenko Dmytro
PhD, Associate Professor of the
Department of Finance and Financial Security
Kyiv National University of Technology and Design

Ломако Карина Вадимівна
магістр кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну
Ломако Карина Вадимовна
магистр кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна
Lomako Karina
Master of the Department of Finance and Financial Security of the
Kyiv National University of Technology and Design

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ УРОВНЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ESTIMATION OF THE LEVEL OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF ENTERPRISES

Анотація. *В статті розглядаються сутність поняття та методичні підходи до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Узагальнені критерії визначення фінансово-економічної безпеки. Досліджені відмінності у підходах до оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства.*

Ключові слова: *фінансово-економічна безпека, методичні підходи, загроза, методи, критерії, порогові значення, індикатори.*

Аннотация. *В статье рассматриваются сущность понятия и методические подходы к оценке уровня финансово-экономической безопасности предприятия. Обобщенные критерии определения финансово-экономической безопасности. Исследованы различия в подходах к оценке уровня финансово-экономической безопасности предприятия.*

Ключевые слова: *финансово-экономическая безопасность, методические подходы, угроза, методы, критерии, пороговые значения, индикаторы.*

Summary. *The article discusses the essence of the concept and methodical approaches to assessing the level of financial and economic security of the enterprise. Generalized criteria for determining financial and economic security. The differences in approaches to assessing the level of financial and economic security of the enterprise have been investigated.*

Key words: *financial and economic security, methodical approaches, threat, methods, criteria, thresholds, indicators.*

Постановка проблеми. В умовах нестабільності національної економіки питання забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання набуває все більшого значення.

Фінансово-економічна безпека формується за умови наявності ресурсів підприємства та їх найбільш ефективного використання та запобігання впливу зовнішніх і внутрішніх загроз (дестабілізуючих факторів).

Актуалізується дана проблема в економічних ситуаціях, коли наяву ознаки недобросовісної конкуренції, загострюється підприємницький ризик і недосконала законодавча база у сфері бізнесу.

Поняття «фінансово-економічна безпека» є досить дискусійним, а полеміка з цього приводу, а також питання формування ефективного механізму управління безпекою та його реалізації залишаються відкритими. Звідси випливає, що проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств є актуальною на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства присвятили свої наукові роботи багато вітчизняних та зарубіжних вчених: О. І. Барановський, М. М. Єрмошенко, М. І. Камлик, В. М. Геєць, О. А. Грунін, С. М. Ілляшенко, Г. Б. Клейнер, Г. В. Козаченко, В. І. Мунтіян, Є. А. Олейников, Г. А. Пастернак-Таранушенко, С. Ф. Покропивний, А. Г. Темченко, А. М. Турило, В. В. Шликов та інші. Вчені досліджують питання, пов'язані з фінансово-економічною безпекою підприємств, але будь-які їх наукові доробки потрібно адаптувати до конкретних умов функціонування підприємств. Кожна економічна ситуація вимагає від фінансових менеджерів підприємства прийняття миттєвих рішень, які будуть оптимальними в короткостроковому періоді та перспективним напрямом розвитку для забезпечення сталої конкурентоспроможності.

Метою статті є теоретичне узагальнення сутності фінансово-економічної безпеки підприємства та висвітлення основних методичних підходів до оцінки її рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом питання забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання розглядаються науковцями все частіше. Загострення соціально-економічних конфліктів, криміногенної ситуації на тлі військових дій на сході України піднімає проблематику забезпечення безпеки бізнесу в цілому.

Годі найближчим часом сподіватися на покращення безпекової ситуації в Україні, навіть за умов покращення макроекономічного середовища. За останнє півріччя економічне зростання було повільним, проте жваво відновлювався споживчий та інвестиційний попит. Тому прогнозують прискорення темпів зростання ВВП до понад 3% у 2018 році.

Волатильність обмінного курсу гривні протягом 2017 року була помірною. Однак інфляція на сьогодні перевищує запланований НБУ рівень. НБУ очікує, що протягом наступного року інфляція уповільниться, але констатує появу нових інфляційних ризиків.

Провідні економісти України, оцінюючи макроекономічні ризики, вважають, що варто розпочати перемовини про запуск нової програми співпраці з МВФ ще до завершення нинішньої у 2019 році. Нова програма дасть змогу не тільки рефінансувати наявні борги на сприятливіших умовах, але і прискорити темп реформ.

Триває поступове відновлення платоспроможності реального сектору. Значна кількість підприємств збільшили операційну прибутковість та завдяки цьому зменшили своє боргове навантаження. За рахунок результатів своєї діяльності підприємствам стали більш доступні кредити і більшість з них спроможні їх обслуговувати [1].

Але такі умови не тільки не знімають необхідність забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, а навпаки, вимагають більш уважного і застережливого сприйняття цієї проблеми.

Фінансово-економічна безпека підприємства є досить складною системою, що включає певний набір методів та інструментів, спрямованих на забезпечення ефективності використання матеріальних, трудових, інформаційних і фінансових ресурсів. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства спрямоване на досягнення найвищої ефективності та стабільності його функціонування. Такий підхід передбачає створення передумов для подальшого розвитку підприємства шляхом своєчасного виявлення та нейтралізація зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз.

Колектив авторів [2] розрізняють такі критерії визначення фінансово-економічної безпеки підприємства: функціональний, статичний і ресурсний (рис. 1).

Одним з основних елементів механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства є оцінювання її рівня. Виконання цього процесу передбачає проходження таких етапів:

1) вибір критеріїв оцінки рівня фінансово-економічної безпеки;

2) формування набору індикаторів (показників) фінансово-економічної безпеки (у цілому та за окремими функціональними складовими);

3) встановлення порогових (еталонних) значень обраних індикаторів;

4) оцінка рівня фінансово-економічної безпеки на основі зіставлення фактичних значень індикатора з пороговими.

На сучасному етапі розвитку концепції фінансово-економічної безпеки значна увага приділяється методам її оцінювання на рівні підприємства, хоча й досі не вироблено єдиного комплексного методичного підходу до оцінки та аналізу.

Важливим елементом системи управління фінансовою безпекою економічного суб'єкта є вивчення сучасних методів та інструментарію оцінки її рівня,

Рис. 1. Підходи до визначення сутності поняття фінансово-економічної безпеки підприємства

а також подальше їх удосконалення. Стосовно методів оцінки фінансової безпеки, кожен з дослідників формував своє бачення щодо необхідності їх застосування при проведенні дослідження.

Доцільно формувати методи оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств із позицій мети та цілей проведення аналізу. Цілі економічного суб'єкта можна поділити на оперативні, тактичні

Таблиця 1

Підходи кількісного оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Підхід	Автори	Характеристика підходу
Ресурсно-функціональний	С. Покропивний [3] Д. Ковальов, І. Плетнікова [4] С. Ілляшенко [5] О. Карпенко [6]	Передбачає визначення фінансово-економічної безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання фінансових та інших ресурсів
Індикаторний	Г. Козаченко [7] В. Шлемко [8] М. Бермант, І. Руссман [9] Б. Корецький [10]	Полягає у встановленні рівня фінансово-економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки
Програмно-цільовий	А. Ткаченко, О. Резніков [11]	Базується на інтегруванні показників, які визначають рівень фінансово-економічної безпеки на основі методів експертних оцінок
Підхід на основі теорії економічних ризиків	Клопов І. О. [12]	Визначення різних загроз підприємству та розрахунок збитку, який порівнюється з величиною прибутку, доходу та майна
Бухгалтерський	І. В. Пірятінська [13]	Передбачає використання критеріїв, що розраховуються на основі інформації бухгалтерського та управлінського обліку, полягає у можливості використання при розрахунках фактичної інформації про господарську діяльність підприємства
Економіко-математичного моделювання	І. В. Пірятінська [13] С. Капітула [14] О. В. Федосова, О. О. Молодід, С. А. Теренчук [15]	На основі функціональної залежності фінансово-рівня економічної безпеки підприємства від відповідних показників діяльності підприємства

та стратегічні. Так, для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки слід використовувати статистичні та фінансові методи оцінки; для оцінки факторів, що впливають на рівень фінансової безпеки, — методи детермінованого факторного аналізу та методи стохастичного факторного аналізу; для оцінки прогнозу фінансової безпеки — економетричні моделі, методи математичного програмування та методи фінансового менеджменту При цьому кожен метод має свої переваги та недоліки, що зумовлено низкою суб'єктивних і об'єктивних причин.

У якості нормативних показників можуть виступати показники кращих підприємств галузі, показники кращих підприємств країни та показники аналогічних успішних підприємств, потужності яких розташовано за кордоном.

Основні підходи кількісного оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства зведені до табл. 1.

Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки проводиться графічним методом, що дозволяє виділити зону нормального рівня безпеки, зону критичного рівня та передкризову зону. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи з умови мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону [17].

Висновки. Проведений аналіз методичного забезпечення оцінювання рівня економічної безпеки підприємств продемонстрував велику кількість наявних доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, щодо формування комплексу моделей, підходів, методів та безпосередньо методології її оцінки.

Література

1. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс] / НБУ. — 2017. — Випуск 4. — 75 с. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=60764561

2. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів [Текст] / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. — 332 с.

3. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства [Текст]: підручник / С. Ф. Покропивного. — К: КНЕУ, 2001. — 526 с.

4. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства [Текст] / Д. Ковальов, І. Плєтнікова // Економіка України. — 2000. — № 4. — С. 35–40.

5. Ільяшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки [Текст] / С. М. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3. — С. 12–19.

6. Карпенко О. Комплексна оцінка економічної безпеки підприємництва в агропромисловому комплексі / О. Карпенко // Економіка. — 2015. — № 1(133). — С. 22–27.

7. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення [Текст]: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.

8. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [Текст]: монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько; Рада національної безпеки і оборони України; Національний ін-т стратегічних досліджень. — К.: НІСД, 1997. — 143 с.

9. Бермант М. А. О проблеме оценки качества / М. А. Бермант, И. Б. Руссман // Экономика и математические методы. — 1978. — Т. 17. — № 4. — С. 691–699.

10. Корецький Б. Діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання в транзитивній економіці / Б. Корецький // Наукові записки Тернопільського національного економічного університету. — 2006. — 315. — с. 74–77.

11. Ткаченко А. М. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства // А. М. Ткаченко, О. Л. Резніков / Вісник економічної науки України. — 2010. — № 1. — С. 101–106.

12. Клопов І. О. Управління економічною безпекою промислового підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/ eco_2011_1/2011_1/043–52.pdf.

13. Пірятінська І. В. Систематизація підходів до оцінки економічної безпеки будівельних підприємств [Текст]: наук.-техн. зб. / І. В. Пірятінська // Комунальне господарство міст. — 2013. — № 106. — С. 266–271.

14. Капітула С. В. Оцінка та управління економічною безпекою підприємства (на прикладі гірничозбагачувальних комбінатів України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 247 Економіка підприємства 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / С. В. Капітула. — Кривий Ріг, 2009. — 20 с

15. Федосова О. В. Визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства на основі економетричних моделей [Електронний ресурс]// О. В. Федосова, О. О. Молодід, С. А. Теренчук/ — Режим доступу: http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-5/117-119_1.pdf

16. Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі// К. С. Дяченко/ Технологический аудит и резервы производства. — 2015. — № 4/5(24). — С. 31–36.

17. Вергун А. М. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства// А. М. Вергун, М. М. Савченко, І. О. Тарасенко/ Международный научный журнал. — 2015. — № 2. — С. 23–26.

УДК 338.48

Колосінська Мар'яна Іванівна
кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки та безпеки підприємства
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Колосинська Марьяна Ивановна
кандидат экономических наук,
ассистент кафедры экономики и безопасности предприятия
Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича
Kolosinska Mariana
PhD, Assistant Professor of the Department
of Economics and Security of the Enterprise
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Ротар Анна Євгенівна
студентка кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Ротарь Анна Евгеньевна
студентка кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества
Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича
Rotar Anna
Student of the Department of Public and Corporate
Finance and Financial Intermediation of the
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ В УКРАИНЕ

PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF TOURISM SPHERE IN UKRAINE

Анотація. *У статті обґрунтовано важливість розвитку туристичної сфери України для покращення економічного розвитку країни. Досліджено сучасний стан розвитку туристичної сфери в Україні на національному та міжнародних рівнях. Проаналізовано зміни в обсягах і структурі виїзних та в'їзних туристичних потоків в Україні протягом 2011–2016 років. Подано узагальнюючий аналіз динаміки грошових надходжень від туристичної сфери до ВВП України. Визначено і узагальнено проблеми розвитку туристичної сфери в України. До основних факторів, що стримують туристичну сферу в Україні віднесено: неефективне просування туристичних продуктів на світовому ринку; напружена політична ситуація; застарілий матеріально-технічний комплекс; стрімка девальвація гривні. Запропоновано альтернативні шляхи подолання економічної кризи та стабілізації валютного курсу, визначено основні напрямки державної політики, що сприятимуть подальшому розвитку туристичної сфери в Україні.*

Ключові слова: *туризм, туристична сфера, в'їзний туризм, виїзний туризм.*

Аннотация. *В статье обоснована важность развития туристической сферы Украины для улучшения экономического развития страны. Исследовано современное состояние развития туристической сферы в Украине на национальном и международном уровнях. Проанализированы изменения в объемах и структуре выездных и въездных туристических потоков в Украину в течение 2011–2016 годов. Подано обобщающий анализ динамики денежных поступлений от туристической сферы в ВВП Украины. Определены и обобщенно проблемы развития туристической сферы в Украине. К основным факторам, сдерживающим туристическую сферу в Украине отнесены: неэффективное продвижение туристических продуктов на мировом рынке; напряженная политическая ситуация; материально-технический комплекс является устаревшим; стремительная девальвация гривны. Предложены альтернативные пути преодоления экономического кризиса и стабилизации валютного курса, определены основные направления государственной политики, способствующие дальнейшему развитию туристической сферы в Украине.*

Ключевые слова: *туризм, туристическая сфера, въездной туризм, выездной туризм.*

Summary. *The article substantiates the importance of the development of the tourism sector of Ukraine in order to improve the country's economic development. The present state of development of tourist sphere in Ukraine at the national and international levels is researched. The changes in the volumes and structure of outbound and inbound tourist flows in Ukraine during 2011–2016 are analyzed. A generalized analysis of the dynamics of monetary revenues from the tourism sector to the GDP of Ukraine is presented. The problems of tourism development in Ukraine are defined and summarized. The main factors hampering the tourism industry in Ukraine are: the ineffective promotion of tourism products on the world market; tense political situation; outdated material-technical complex; rapid devaluation of the hryvnia. The alternative ways of overcoming the economic crisis and stabilizing the exchange rate are proposed, the main directions of the state policy that will contribute to the further development of the tourism sector in Ukraine are outlined.*

Key words: *tourism, tourism sector, inbound tourism, outbound tourism.*

Вступ. XXI століття характеризується переходом від постіндустріального до інформаційного суспільства, активізацією міжгосподарських зв'язків, розвитком освіти, зростанням динамічності населення, що сприяє інтернаціоналізації духовного життя, реалізації прагнення народів до взаємного спілкування. У зазначених умовах сміливо можна стверджувати, що туризм став однією із невід'ємних складових частин життєдіяльності людей у більшості країн світу, та є основним джерелом прибутків тоді, коли відсутні або вичерпані природні та соціально-економічні передумови для розвитку промисловості чи сільського господарства. Адже туристичне господарство генерує 11% валового продукту в світі, а туристична індустрія — 4,2% [1, с. 24]. У цьому зв'язку розвиток туризму в Україні, як і в світі в цілому, висуває нові вимоги щодо забезпечення ефективної організації туризму та пошуку напрямків щодо його розвитку в кожній країні зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Туризм, як один із об'єктів міждисциплінарних досліджень постійно знаходиться в центрі уваги економічної та економіко-географічної науки. Найбільш системно проблеми розвитку туризму досліджували такі українські вчені як: В. Кифяк, О. Любіцева [6], М. Мальська [7], П. Пуцентейло [9], І. Смаль, Т. Сокол, Т. Ткаченко, В. Худо, В. Цибух та ін. У їхніх працях досліджено міжнародний та світовий досвід розвитку туризму, основні проблеми туристичної галузі в світі та в Україні, місце міжнародного туризму в системі світового ринку послуг, тенденції і перспективи розвитку туристичної галузі України у складі національної та світової економіки тощо. На сьогодні ще не достатньо досліджено наслідки впливу функціонування туристичної сфери країни на макро- та мікрорівневі показники, відсутня модель формування міжнародного туризму в Україні, перспективні розрахунки його подальшого розвитку. Все назване обумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Метою цієї статті є дослідження сучасного стану розвитку туристичної сфери в Україні на національному та міжнародних рівнях, а також пошук альтернативних шляхів подолання проблем, що склалися.

Основний матеріал. На сьогоднішній день для розвитку туристичної сфери в Україні існують усі передумови. Україна володіє значним потенціалом маючи вигідне геополітичне розташування (сприятливі кліматичні умови, різноманітний рельєф, мережу транспортних сполучень, культурну спадщина). Крім цього, в Україні дедалі частіше розробляються нові маршрути, розвивається готельна інфраструктура, підвищується рівень обслуговування туристів.

З метою окреслення сучасного стану розвитку туристичної сфери в Україні проаналізуємо обсяги туристичних потоків в Україні (Рис. 1). Узагальнюючі дані (Рис. 1) відслідковується тенденція до зниження попиту українських туристів на відпочинок в інших країнах. Так, порівняно з 2011 р. обсяг потоку виїзного туризму в 2016 р. зменшився на 1379726 осіб. Протягом 2011–2014 рр. спостерігається зменшення туристичного потоку. 2015–2016 рр. характеризуються невеликим збільшенням туристів (на 8915 осіб більше порівняно з 2014 р.), які виїжджають за кордон із метою туризму. Основною причиною цього є високі ціни на путівки, котрі значно зросли порівняно з минулими роком через стрімку девальвацію гривні.

За даними Державної служби статистики України, потік іноземних туристів у 2016 році значно зменшився у порівнянні з 2011 роком. У 2016 році порівняно з 2011 кількість іноземних громадян які відвідали Україну зменшилась на 1095498 осіб (89,36%), а у 2014 порівняно з 2013 — на 341692 особи (69,95%), тобто менше майже на третину (Рис. 1). Отже, з 2011 року кількість іноземних громадян, які відвідали Україну має тенденцію до зниження. Основною причиною цього є напружена політична ситуація. Анексія Криму, події на сході та півдні України вже сьогодні спричинили зміни в структурі та об'ємах в'їзних і внутрішніх туристичних потоків. Окупація Криму призвела до втрати близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу. Відповідно, частина українських туристів, яка надавала перевагу відпочинку біля моря, змушена їхати за кордон або відмовитися від такого виду відпочинку. Військові конфлікти здатні в короткий час знищити розвинену індустрію туризму, як це відбулося в колишній Югославії та в Іраку. Туристична інфраструктура в республіках колишньої Югославії, зокрема, була

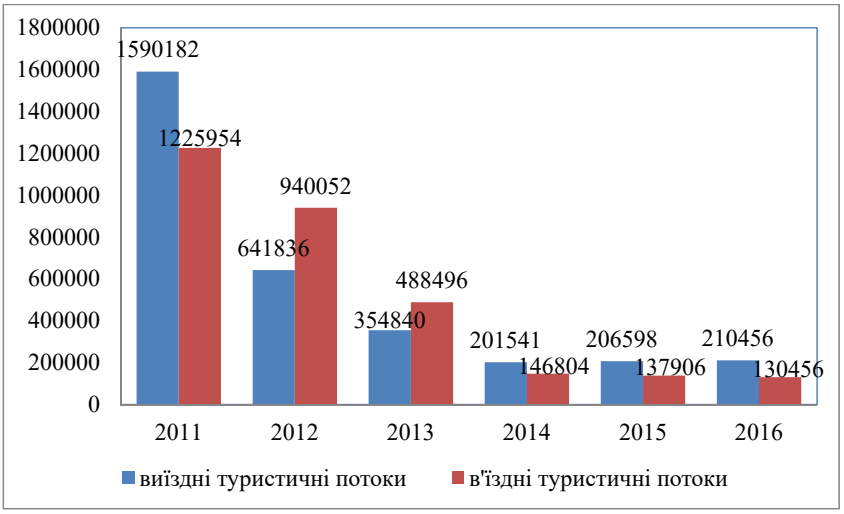

Рис. 1. Динаміка виїзних та в'їзних туристичних потоків в Україні у 2011–2016 рр.
Джерело: складено авторами на основі джерела [5].

однією із найбільш розвинених у Європі. Громадянська війна, яка тривала 5 років, нанесла величезні втрати індустрії туризму Хорватії, Сербії, Чорногорії, Боснії та Герцеговини.

Узагальнюючи вище подані дані можна оцінити поточну ситуацію як незадовільну та неконкурентоспроможну. Причинами цього є те, що основний матеріально-технічний комплекс є застарілим, інфраструктура потребує реконструкції та відновлення, рівень сервісу не відповідає міжнародним стандартам, індустрія розваг фактично не розвинена та не організована, багато пам'яток культури та історії занедбано, низку проблем екологічного, соціального та економічного характеру не вирішено [4].

Доцільно відмітити, що зниження туристичних потоків призвело до зменшення грошових надходжень від міжнародного туризму в Україні. Починаючи з 2014 року спостерігається значне зменшення грошових надходжень яке склало 1,612 млн дол. США, що на 3,471 млн дол. менше ніж в 2013 році, у 2016–1,002 млн дол. США, що є найнижчими показниками за останнє десятиліття (Рис. 2).

Ще однією проблемою, що стримує розвиток української туристичної сфери є неефективне просування туристичних продуктів на світовому ринку та обмеженість відповідної інформації. Про це свідчить структура в'їзних туристичних потоків в Україну. Зокрема, у 2013 р. 90,7% іноземних туристів прибули з найближчих країн (Росії, Молдови, Білорусії, Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини), які традиційно приїздять в Україну з метою відпочинку чи відвідування знайомих і родичів, на всі інші туристичні напрями припадало лише 9,3% туристичних потоків. При цьому 73% всіх прибулих туристів відвідало Україну з приватною метою, туристичне ж спрямування відвідування мали на меті лише 4,1% туристів [3]. Саме тому одними з найважливіших кроків державної політики у сфері туризму повин-

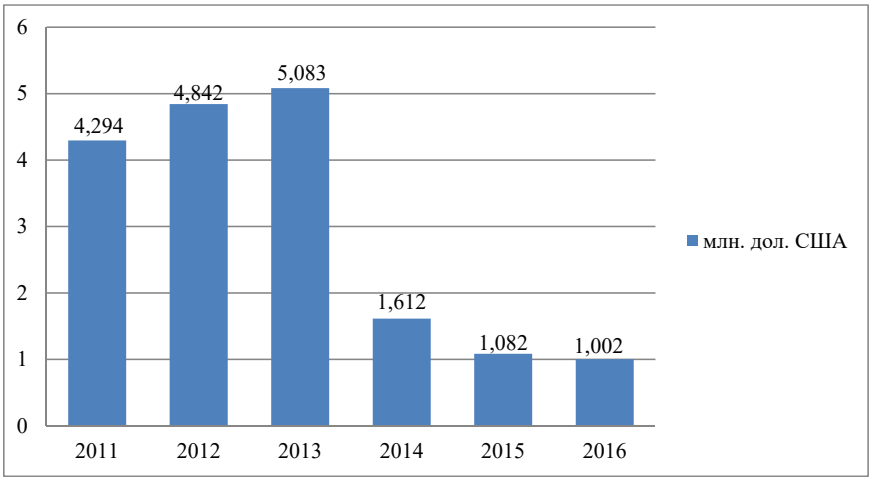

Рис. 2. Динаміка надходжень від туристичної сфери до ВВП України (млн дол. США)
Джерело: складено авторами на основі джерела [2].

но стати створення позитивного іміджу України як туристичної держави та активне просування туристичного продукту

У сучасних умовах господарювання на розвиток туризму в Україні негативно впливає також напружена політична ситуація. На наш погляд, анексія Криму та події на Сході та Півдні України вже сьогодні вплинули на зниження розмірів в'їзних і внутрішніх туристичних потоків та на збільшення обсягів виїзного туризму. Адже частина українських туристів, яка надавала перевагу відпочинку біля моря, змушена їхати за кордон або відмовитися від такого виду відпочинку.

Виходячи з вище проведеного аналізу доцільно виділити наступні шляхами, які могли би подолати економічну кризу та стабілізувати валютний курс з метою активізації туристичної сфери України:

- встановлення граничних розмірів маржі щодо операцій, які мають місце на валютному ринку;
- підвищення контролю за імпортними послугами;
- посилені перевірки щодо виконання резидентами зобов'язань своєчасних розрахунків в іноземній валюті за експортними контрактами;
- посилені перевірки щодо виконання нерезидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою.

Ще одним шляхом подолання зазначеної проблеми повинно стати політичне врегулювання конфлікту, що має місце на сході України. Активізація військових дій відмічалась на підвищенні курсу, тому цей аспект є одним із найголовніших у питанні стабілізації національної грошової одиниці України [8].

Задля розвитку туризму доцільно відмітити, що основними напрямами державної політики повинні стати: збереження туристичних ресурсів; вдосконалення нормативної бази; надання пільг для організації туристичної роботи; залучення інвестицій в розвиток туристичної індустрії; сприяння розвитку конкуренції; забезпечення безпеки туристів; участь у міжнародних програмах розвитку туризму.

Висновки. Враховуючи те, що унікальні природні ресурси якими володіє наша країна могли б підняти її на високу сходинку у світовій туристичній індустрії, а це означає суттєве наповнення бюджету, підвищення зайнятості населення та створення умов для швидкого розвитку економіки. Однак в Україні, зараз, туристичні фірми займаються переважно виїзним туризмом, тоді як, наприклад, в Японії цей вид туризму посідає останнє місце. Тому потрібно сприяти тому, щоб туристичним компаніям було цікаво та вигідно займатися в'їзним туризмом — в цьому випадку закордонні туристи перераховуватимуть свої гроші за надані послуги на рахунки вітчизняних підприємств, і прибутки буде отримувати не лише туристична галузь, а й суміжні з нею галузі, і країна в цілому.

Таким чином, сьогодні розвиток туристичної сфери України відбувається, але із значними проблеми. Вирішення питань державної політики, інфраструктури й маркетингу в сфері туризму зробить український туристичний продукт конкурентоспроможним, а ринок — інвестиційно-привабливим. Загалом, на нашу думку, дотримуючись запропонованих рекомендацій туристична сфера України має всі необхідні умови, щоб стати джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави.

Література

1. Pompl W. Internationalisierung im Tourismus / in: Internationales Tourismus Management: Herausforderungen, Strategien, Instrumente // hrsg. von Wilhelm Pompl und Manfred G. Lieb. — München: Vahlen, 2002.

2. Travel & Tourism Economic Impact 2015 Ukraine / World Travel & Tourism Council. — London, 2015.

3. Turyzm [Tourism], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/ [in Ukrainian]

4. Ангелко І. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні / І. Ангелко // Український соціум. — 2014. — № 2 (49). — С. 71–79.

5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua

6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): монографія / О. О. Любіцева. — К.: Альтерпрес. — 2002. — 436 с.

7. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. — К.: Центр навчальної літератури 2004. — 272 с.

8. Міністерство культури і туризму України «Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні на сучасному етапі» 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control

9. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва / П. Р. Пуцентейло. — К.: Центр учбової літератури. — 2007. — 344 с.

УДК 334.138

Лазвиашвили Леван
Академический доктор экономики,
Ассоциированный профессор кафедры менеджмента и маркетинга
Еврорегиональный университет Грузии
Lazviashvili Levan
Academic Doctor of Economics, Associate Professor
Direction of Marketing and Management
Euroregional University of Georgia

ЗНАЧЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОГО АУДИТА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ КОМПАНИИ

MEANING OF MARKETING AUDIT IN BUSINESS OF MODERN COMPANY

Аннотация. *Управление маркетингом охватывает следующие направления: организация управления маркетингом и разработка организационных структур, оптимизация управленческих решений, маркетинговый аудит, оценка эффективности деятельности службы маркетинга. В маркетинговом аудите рассматриваются следующие детерминанты маркетинговой деятельности: маркетинговая среда, маркетинговая стратегия, маркетинговая организация, маркетинговая система и комплекс маркетинга. Центральной задачей деловой стратегии маркетингового аудита является улучшение конкурентной позиции компании в рыночной среде. Аудит маркетинга на международной основе включает формулирование краткосрочных и долгосрочных целей и задач и распределение ресурсов в международном масштабе с целью достижения глобальных целей компаний. Процессами маркетингового аудита в сфере бизнеса являются: процесс изучения рынка; процесс реализации новых предложений; процесс привлечения покупателей; процесс управления взаимоотношениями с покупателями; процесс исполнения обязательств.*

Ключевые слова: *маркетинговый контроль, качество аудита, комплексный аудит, глобальный аудит, маркетинговая адаптация.*

Summary. *Govern of marketing joint after characteristic: organization of govern of marketing and processing of organization structure; optimization of management decision; marketing audit; estimation of marketing job effect. In marketing audit is considered after determinants of marketing work: environment of marketing; strategy of marketing; marketing organization; marketing system and marketing complex; marketing productivity. Qualitative criterion of estimation of strategy realization: improvement of customer service; improvement of market knowledge; reduce of danger and application of possibility. Central task of business strategy of marketing audit: providing of living; marketing growth and improvement of competition position of company in market environment. Marketing audit in international environment joint: short time- and long term aim and task and distribution of resource at international scale. Business processes of marketing audit: process of market learning; process of realization of new sentence; process of customer gather; process of union management; process of obligation execution.*

Key words: *marketing control, quality of audit, complex audit, global audit, marketing adaptation.*

Маркетинговый аудит — составляющий элемент управленческого аудита. Маркетинговый аудит — исследование рыночной среды компании. Структура маркетингового аудита состоит из следующих детерминантов:

1. Аудит маркетинговой среды. Макросреда компании.

Экономические факторы	Уровень экономического развития государства. Уровень доходов населения. Фискальная политика. Участие в экономических блоках.
Политические факторы	Эффективность политической системы. Форма правления. Политическая идеология. Политическая стабильность.
Правовые факторы	Законодательная база о бизнесе. Правовая эффективность.
Социальные и культурные факторы	Ценностные дескрипторы в религиозной и социальной сфере. Согласие в мировоззрении.

2. Аудит маркетинговой стратегии.

Миссия должна быть сформулирована так, чтобы она имела рыночную ориентацию. На основе миссии компания охарактеризует цели организации: максимизация рыночной доли, сохранение рыночной доли и максимизация прибыли, интеграция рыночных процессов в сфере происхождения и экспансии, обеспечение эффекта масштаба производства благодаря международной интеграции. Для реализации целей компания должна осуществить надежную маркетинговую стратегию, потенциал интенсивного роста, интеграционные стратегии и диверсификационный рост. Для реализации комплекса маркетинга компания должна владеть достаточными ресурсами (обеспечение оптимальной структуры капитала) и для этого целесообразно, чтобы компания использовала модель линейного программирования.

3. Аудит организации маркетинга.

С целью эффективной интеграции организационной структуры, организациям, работающим в изменчивой среде, следует использовать метод налаживания тесных взаимосвязей между функциональными отделами. Функциональная департаментализация стимулирует деловую и профессиональную специализацию. Ориентирами маркетингового аудита в комплексе организации являются: обслуживание потребностей и желаний покупателя; интеграция маркетинга с остальными направлениями деятельности; своевременное проведение всех необходимых маркетинговых исследований; разработка официальных маркетинговых планов и стратегий; гибкое и эффективное использование маркетинговых ресурсов.

4. Аудит системы маркетинга.

Маркетинговая информационная система	Маркетинговые исследования и Маркетинговый мониторинг. Эффективная система заказа.
Система планирования	Прогнозирование бизнес-показателей. Оценка портфеля бизнеса.
Система контроля маркетинга	Контроль исполнения годового плана. Контроль рентабельности. Стратегический контроль.
Разработка нового товара	Создание карты позиционирования. Процесс диффузии инновационных идей. Успешное позиционирование. Успешное осуществление коммерциализации.

Процесс маркетингового аудита в контексте реализации стратегии охватывает следующих направлений:

1) определение стратегии и измерение целей;

2) оценка организационной структуры;

3) определение управленческих задач;

4) делегирование полномочий и выработка методов координации;

5) выработка политики, как руководство к действию;

6) уточнение целей менеджера маркетинга;

7) создание информационной системы для обеспечения адекватных и своевременных данных для оценки бизнеса;

8) развитие и обучение маркетологов в соответствии с ценностями и стилем работы организации;

9) оценка результатов и обеспечение эффективной связи.

5. Аудит комплекса маркетинга.

Цель аудита маркетинга — узнать степень достижения запланированных результатов (рыночный сравнительный анализ и финансовая модель маркетинга); определить рентабельность сегментов рынка и каналов сбыта; оценить и улучшить эффективность расходования средств и влияние маркетинговых расходов; оценить эффективность торгового персонала (компетентность, ответственность, быстрая реакция, надежность), рекламы, стимулирования сбыта и распределения; анализ качества маркетинга и этической и социальной ответственности компании. В области маркетинга кредо руководства, которое отражает основные ценности и философские приоритеты стратегических решений, охватывает следующие характеристики: рост активов организации, быстрая реакция маркетинга — привлечение и удержание потребителей благодаря гибким подходам к определению их потребностей, эффективное делегирование полномочий по принятию решений и обеспечение бихевиоризма персоналов, доверие и уважение потребителей, акционеров и работников.

Исходя из того, что потребитель является приоритетом компаний, необходимо анализ потребностей клиентов до и после продажи. Самая важная задача — потребительская удовлетворенность. Для этого значительным условием является внедрение дополнительных программ, нацеленных на безопасность продукта (соответственно быстрое реагирование на рекламации покупателей — реакционный маркетинг). В процессе аудита маркетинга следует сделать акцент на функции маркетинга.

Маркетинговые исследования	Информационный маркетинг. Операционный маркетинг. Ресурсовый анализ маркетинга
Ассортиментная политика	Совершенствование качественных характеристик и конкурентоспособности продукции Разработка ассортиментной структуры производства
Менеджмент распределения	Торгово-распределительная сеть. Торговый бюджет. Менеджмент логистики.
Политика имиджа	Связь с общественностью. Рекламная кампания. Стимулирование сбыта.
Ценовая политика	Матрица цен

Литература

1. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг. Менеджмент / Москва «Питер». — 2012 г.
2. Пирс Дж., Робинсон Р. Стратегический менеджмент / Москва «Питер». 2013 г.
3. Патсула П. Бизнес-планирование / Москва «Эксмо». — 2008 г.
4. Рыбалкин В. Международные экономические отношения / Москва «Юнити». — 2009 г.

References

1. Kotler P., Keller K. A Framework for marketing management. — 2012.
2. Pearce J., Robinson R. Strategic management. — 2013.
3. Patsula P. Successful business planning. — 2008.
4. Rybalkin V. International economic relations. — 2009.

УДК 338.45:630+339.13

Лакіза Вікторія Володимирівна
старший викладач
кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»
Лакиза Виктория Владимировна
старший преподаватель
кафедры менеджмента и международного предпринимательства
Национальный университет «Львовская политехника»
Lakiza Viktoriia
Senior Lecturer of the
Department of Management and International Business
Lviv Polytechnic National University

Гавриліна Дар'я Василівна
студентка
Національного університету «Львівська політехніка»
Гаврилина Дарья Васильевна
студентка
Национального университета «Львовская политехника»
Havrylina Daria
Student of the
Lviv Polytechnic National University

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТІНЬОВОГО РИНКУ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНІ

ОСОБЕННОСТИ МОНИТОРИНГА ТЕНЕВОГО РЫНКА ДРЕВЕСИНЫ В УКРАИНЕ

THE FEATURES OF THE SHADOW MARKET OF WOOD IN UKRAINE

Анотація. *У статті проаналізовано сучасний стан системи моніторингу ринку деревини в Україні, наведено оцінювання тіньового ринку деревини в Україні, визначені основні проблеми та запропоновано відповідні рекомендації щодо ведення лісогосподарської діяльності на території України.*

Ключові слова: *моніторинг, тіньовий ринок, інвентаризація, сертифікація, система електронного обліку деревини.*

Аннотация. *В статье проанализировано современное состояние системы мониторинга рынка древесины в Украине, изложено оценивание теневого рынка древесины в Украине, определены основные проблемы и предложены рекомендации касательно ведения лесохозяйственной деятельности на территории Украины.*

Ключевые слова: *мониторинг, теневой рынок древесины, инвентаризация, сертификация, система электронного учета древесины.*

Summary. *The current state of the monitoring system for the wood market in Ukraine and assessment of the shadow market of wood in Ukraine is analyzed in the article. The main problems of the forest management are identify and there are recommendations for their solution.*

Key words: *monitoring, the shadow market of wood, inventory, forest certification, electronic accounting system for wood.*

Постановка проблеми. На сьогодні, внаслідок недосконалості моніторингу лісових ресурсів та неузгодженості механізму підтвердження походження деревини, відсутності єдиної державної системи щодо збирання, накопичення, оброблення та надання інформації про походження, заготівлю та реалізацію лісоматеріалів, у лісовому секторі існує велика частка ринку, яка не бере участь у оцінюванні економічної ефективності ведення лісового господарства. Продаж нелегально заготовленої деревини здійснюється на підставі підроблених документів, що призводить до збільшення обсягів вчинення правопорушень, які містять ознаки кримінальних злочинів.

Нелегальна діяльність у лісовому секторі щороку завдає державі мільйонних збитків. Так, у 2015 р., в державному лісовому фонді лісогосподарських підприємств, які належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України виявлено понад 6,5 тис. випадків здійснення незаконних рубок, під час яких заготовлено близько 24,2 тис. куб. м лісоматеріалів. Загальна сума заподіяної шкоди державі становить близько 87 млн гривень [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти моніторингу тіньового ринку розглянуті у працях З. С. Варналія, А. Турчинова, А. Н. Шохіна, Т. І. Корягіної, Д. Макарова, В. О. Ісправнікова, В. М. Єсипова, К. Улибіна, А. А. Крилова, Е. Фейга та багато інших науковців, які систематизували усі дотичні поняття для розкриття сутності проблематики «схованого» ринку та визначили її вплив на економічний розвиток країни загалом.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча проблема тіньового ринку деревини є досить актуальною, більша частина науковців акцентує увагу лише на проблематиці єдиної системи електронного обліку деревини, проте питання моніторингу ринку деревини та ведення статистики лісових ресурсів розглянуто недостатньо.

Формулювання цілей статті. Дослідження проблеми тіньового ринку деревини України визначило формулювання наступних цілей:
- проведення аналізування існуючої системи моніторингу лісових ресурсів;
- визначення проблем чорного ринку деревини;
- розроблення рекомендацій щодо покращення контролю за рухом деревини на території України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Систематизувавши теоретичні відомості, можемо сформулювати визначення поняття «моніторингу тіньового ринку деревини» як системи збору та аналізування інформації про наявність і рух деревини, що не вноситься в офіційний облік та не підлягає оподаткуванню.

В Україні інформаційна база щодо наявності, розподілу та інших характеристик лісових ресурсів, здійснюється у двох напрямках: в державному лісовому кадастрі та державному обліку лісів. У Лісовому кодексі України [2] зазначено, що державний лісовий кадастр і державний облік лісів містять систему відомостей і документів про:
- правовий режим лісового фонду та розподіл його між користувачами;
- якісний і кількісний стан лісового фонду;
- поділ лісів за групами та їх класифікацію за категоріями захищеності;
- результати економічної оцінки та інші дані, необхідні для раціонального ведення лісового господарства та оцінювання результатів господарської діяльності в лісовому фонді.

Варто зазначити, що дані оновлюються раз у 5 років. Останнє оновлення відбулось у 2011 р. Через відсутність бюджетних коштів не був здійснений державний облік лісів станом на 01.01.2015 р., як це було передбачено державною цільовою програмою «Ліси України» на 2010–2015 рр. Крім того, інформація державного лісового кадастру є засекреченою відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» [3].

Останнім часом в Україні успішно впроваджується сертифікація лісів за міжнародною схемою Лісової опікунської ради (Forest Stewardship Council●, FSC) — міжнародної некомерційної неурядової організації, метою якої є просування відповідального управління лісами в усьому світі.

Метою лісової сертифікації є забезпечення економічно, екологічно і соціально збалансованого ведення лісового господарства шляхом виконання відповідних загальновизнаних і таких, що заслуговують на довіру, стандартів.

Лісова сертифікація включає дві складові. Перша, це сертифікація системи ведення лісового господарства, а друга — сертифікація ланцюга постачання продукції. Під час першої відбувається оцінювання відповідності лісового господарства сукупності екологічних, соціальних і економічних вимог, друга ж торкається налагодження системи відстеження руху деревини та іншої продукції з сертифікованих лісових господарств до споживача через усі етапи трансформації сировини в готову продукцію, призначену для використання кінцевим споживачем. Таким чином, якщо перша складова безпосередньо стосується лісових господарств, то друга — деревообробних і лісоторгівельних підприємств, які використовують деревину з сертифікованих лісів [4].

Не менш важливою проблемою, яка стосується ведення обліку наявних лісових ресурсів, являється відсутність єдиної статисти стичної бази. Для проведення загального оцінювання ефективності ведення лісогосподарської діяльності необхідно збирати дані Держлісагентства, Державної служби статистики України, систематизувати наведену інформацію окремо по кожному лісовому господарству. Однак слід зазначити, що Держлісагентству підпорядковується 73% лісогосподарської території, дані про решту кількість лісу знаходяться в закритому доступі.

Питання системи електронного обліку деревини (ЕОД) почало активно розвиватися із виданням наказів № 159 від 27.05.2010 р. «Про активацію роботи щодо створення єдиної державної системи електронного обліку деревини» та наказу № 109-ОСМ від 8.11.2012 року «Щодо заходів по впровадженню елементів єдиної державної системи електронного обліку деревини» [5]. Після цього всі лісогосподарства України почали поступово переходити на нову систему. В 2012 р. була затверджена Тимчасова інструкція з електронного обліку деревини [6], де описуються загальні положення та первинні документи по операціям.

Згідно проекту постанови «Про єдину державну систему електронного обліку деревини» [7] функціями системи ЕОД мають бути:

- збирання, накопичення, обробка, захист, облік та надання інформації про походження, заготівлю та реалізацію постійними лісокористувачами лісоматеріалів на території України;
- облік лісоматеріалів на всіх етапах господарської діяльності постійних лісокористувачів відповідно до Інструкції про функціонування єдиної державної системи електронного обліку деревини, затвердженої Мінагрополітики;
- моніторинг і аналіз інформаційних даних щодо походження, обсягу фактичної заготівлі та реалізації лісоматеріалів постійними лісокористувачами;
- обмін інформацією з органами Міністерства внутрішніх справ та Державної фіскальної служби;
- забезпечення користувачів інформацією Системи ЕОД.

До Системи ЕОД долучались тільки лісові господарства, які підпорядковуються Держлісагентству. З 1.11.2017 р. впроваджується пілотний проект ведення єдиної державної системи електронного обліку деревини, що зобов'язує усіх лісокористувачів вести облік деревини згідно з ЕОД [8].

За підрахунками низки експертів, тіньовий ринок деревини в 2010 р. складав близько 3,18 млн м^3 деревини. В 2013 р., після запровадження єдиної державної системи електронного обліку, обіг деревини на тіньовому ринку знизився майже на 800 тис. м^3 (≈ на 20%). А в 2014 р., після повноцінного функціонування даної системи практично у всіх ресурсних лісогосподарських підприємствах та після набуття чинності спільного наказу Міністерства інфраструктури та Міністерства аграрної політики та продовольства України № 961/707 від 29.11.2013, яким було затверджено спеціалізовану форму товарно-транспортної накладної ТТН-ліс, що формується та друкується лише у єдиній державній системі електронного обліку, «тіньовий ринок» деревини в Україні склав близько 1,4 млн.м^3 [9].

Однією з причин розвитку тіньового ринку деревини є незначні штрафи та гнучкість правової бази. Держлісагентство готує законопроекти щодо підвищення матеріальної кари за незаконні дії. Наприклад, пропонується за незаконну рубку штрафувати від 8,5 до 17 тис. грн (зараз 800–1700 грн), або позбавленням волі терміном до 5 років. За неправильну видачу лісорубних та лісових квитків, що призводить до порушення правил під час будь-яких рубок, — штрафи майже 4,5 тис. грн (зараз це максимум 136 грн). Для порівняння у Литві матеріальна відповідальність за незаконні рубки лісу становить $92 тис. [9].

Основними рекомендаціями стосовно покращення ведення моніторингу руху деревини є наступні:

- створення порталу, який би об'єднував в собі аналітичні дані про кількість лісових угідь на території України, про різноманіття сортів лісу, їх розподіл та ін. Систематизована та зведена інформація повинна бути доступною. Така база даних дозволить кожному користувачу оцінити стан лісових ресурсів, провести територіальний аналіз, визначити існуючі проблеми та, на основі отриманої інформації, сформулювати варіанти їх вирішення;
- удосконалення єдиного державного електронного обліку деревини: нами пропонується додати до інформаційної бази бірки, яка використовується для маркування деревини, пункт призначення та час маркування — дане нововведення дозволить мінімізувати можливі маніпуляції, адже кожне дерево повинно бути спиляно тільки після його покупки, і покупець не зможе ухилитись від сплати податків;
- створення постійно діючого неупередженого органу для проведення систематичної інвентаризації лісів. Остання спроба створення такого органу в Україні — формування Центру національної інвентаризації лісів (ЦНІЛ). Проте його діяльність була вибірковою, і за час його існування (2007–2015 рр.) пройшли перевірку лише ліси Сумської та Івано-Франківської областей [10]. Це вказує про наявність надзвичайного браку інформації щодо стану лісових ресурсів інших областей України.

Висновки. Таким чином, відсутність актуальних статистичних даних, єдиної системи ведення обліку та реально діючого органу інвентаризації лісових ресурсів, мізерна матеріальна та незначна кримінальна відповідальність за провадження незаконних дій щодо ведення лісового господарства є привабливими факторами для розвитку тіньового ринку деревини на території України.

Боротьбу з нелегальною діяльністю у лісовому секторі потрібно здійснювати за допомогою всіх можливих інструментів і важелів, вона має супроводжуватися підвищенням прозорості в прийнятті рішень керівництвом галузі.

Перспективи подальших досліджень. На основі здійснених нами досліджень в розрізі даної тематики визначено, що подальших досліджень потребує процес розробки системи постійної інвентаризації лісогосподарських ресурсів України.

Література

1. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему електронного обліку деревини» [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/en/node/22458
2. Державний облік лісів України — підсумки та прогнози [Електронний ресурс] / В. Гульчак // «Лісовий і мисливський журнал». — 2012. — № 2 — Режим доступу до журн.: http://www.lisproekt.gov.ua/materialy-ta-zvity/derzhavnyj-oblik-lisiv
3. Постанова «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» № 835 від 21 жовтня 2015 р. зі змінами від 26.05.2017р., підстава 354–2017-п [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835–2015-%D0%BF
4. Державне агентство лісових ресурсів України Сертифікація лісів [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=138413&cat_id=36096&search_param=%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F+%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%96%D0%B2&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1
5. Тимчасова інструкція з електронного обліку деревини 2012 рік [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.lisportal.org.ua/19683/
6. Електронний облік лісів [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://sollis.if.ua/elektronnyi-oblik
7. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему електронного обліку деревини» від 28.10.2016р. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article; jsessionid=F870F55A3E261DA0701ECD0FB7A2D4D4.app1?art_id=172584&cat_id=104547
8. Про впровадження пілотного проекту ведення єдиної державної системи електронного обліку деревини [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.lisportal.org.ua/88377/
9. Державне агентство лісових ресурсів України «Публічний звіт за 2016 рік» [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/archive/docview?typeId=177276
10. Звіт з аграрної політики «Інвентаризація лісів — статус кво в Україні, досвід Німеччини та рекомендації від FAO» [Електронний ресурс] / В. Сторожук, Г. Поллей — Режим доступу: https://www.lisportal.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/APD_APR_06–2017_Forest_Inventories_ukr.pdf
11. Тимчасова інструкція з електронного обліку деревини 2012 рік [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.lisportal.org.ua/19683/
12. Електронний облік лісів [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://sollis.if.ua/elektronnyi-oblik

УДК 330.341.426

Лакіза Вікторія Володимирівна
старший викладач
кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка»
Лакиза Виктория Владимировна
старший преподаватель
кафедры менеджмента и международного предпринимательства
Национальный университет «Львовская политехника
Lakiza Viktoriia
Senior Lecturer of the
Department of Management and International Business
Lviv Polytechnic National University

Пенгрин Святослав Михайлович
студент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»
Пенгрин Святослав Михайлович
студент кафедры менеджмента и международного предпринимательства
Национального университета «Львовская политехника»
Penryn Sviatoslav
Student of the
Lviv Polytechnic National University

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ

ИНДУСТРИАЛЬНЫЙ ТУРИЗМ В УКРАИНЕ

INDUSTRIAL TOURISM IN UKRAINE

Анотація. *У роботі досліджено стан та перспективи розвитку індустріального туризму в Україні, сформовано основні проблеми розвитку даної галузі, а також визначено місце індустріального туризму поміж інших видів туризму, популярність яких є високою на території нашої країни.*

Ключові слова: *туристичні потоки, індустріальний туризм, туристичні послуги, регіональний поділ, промислова спадщина.*

Аннотация. *В работе исследовано состояние и перспективы развития индустриального туризма в Украине, сформированы основные проблемы развития данной отрасли, а также определено место индустриального туризма среди других видов туризма, популярность которых высока на территории нашей страны.*

Ключевые слова: *туристические потоки, индустриальный туризм, туристические услуги, региональное деление, промышленная наследие.*

Summary. *The article analyzes the state and prospects of the development of industrial tourism in Ukraine, generates the main problems of the development of this industry, and also determines the place of industrial tourism among other types of tourism, the popularity of which is high in our country.*

Key words: *tourist flows, industrial tourism, tourist services, regional division, industrial heritage.*

Постановка проблеми. Сьогодні індустрія туризму є одним із секторів світової економіки, що розвивається найбільшими темпами. Туристична сфера вже в найближче десятиліття вийде на перше місце у величині світового експорту. Країнами, потоки туристів із яких будуть найбільшими, є країни із розвинутою економікою, а саме: США, Японія, Китай, Німеччина, Великобританія.

В національній економіці Україні ринок послуг займає одне з провідних місць. Бізнес, пов'язаний

з туризмом, представляє сьогодні найбільш перспективний та прогресивний напрям розвитку даного ринку. Сьогодні туристичною діяльністю та бізнесом, що пов'язаний з туризмом, в Україні займається понад 1,6 тис. фірм, в яких зайняті 100 тис. осіб [1, с. 3].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів ринку туристичних послуг знайшли своє відображення в працях таких українських вчених, як О. О. Любіцева, М. П. Кричала, С. Ю. Цьохла та багато ін. З російських науковців, які досліджували дане питання, можемо виокремити М. Б. Біржакова, В. С. Боголюбова. Також хотілося б відзначити праці британського вченого Еріка Г. Е. Зелаува.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поглиблений аналіз літературних джерел дає нам можливість в загальному здійснити оцінювання індустріального туризму в Україні, та визначити промислові об'єкти, які на даний час мають досвід прийому туристів. Однак не дає змоги виокремити місце індустріально туризму поміж інших видів туризму, а також визначити індустріальні пам'ятки, які мають потенціал для розвитку даного виду туризму.

Мета статті. Враховуючи вищевикладене, основною метою статті є дослідження шляхів розвитку промислового туризму на базі об'єктів, які належать до промислової спадщини України.

Виклад основного матеріалу. Туристичний ринок України належить до реформованого типу національного туристичного ринку, який характеризує країни перехідного типу, що формують ринкові структури, де переважає міжнародний туризм імпортного спрямування, а також які переважно постачають туристів. Останніми роками в Україні значного розмаху набуває внутрішній туризм. Його розвиток є надзвичайно стрімким. Щороку все більше і більше українців надає перевагу подорожам по своїй країні, цьому існує декілька причин:

- витрати на подорожі є меншими, ніж за кордоном;
- в Україні зосереджено багато унікальних локацій, які маловідомі і не досліджені;
- через фото і відеоматеріали, викладені в мережі інтернет, виникає можливість представляти іноземцям красу українських культурних і природних надбань.

Становлення та поширення нових видів туризму також забезпечуються глобалізаційними процесами та науково-технічним прогресом. Адже інтернаціоналізація економік та запровадження новітніх наукових технологій сприяє виникненню та розвитку абсолютно нових напрямків у туризмі. Найбільш поширеними видами туризму в Україні є зелений, культурно-пізнавальний та рекреаційний туризм. Їхня частка в загальність структурі туризму становить 21,8%.

На рис. 1 наведено розподіл видів туризму в Україні станом на початок 2014 р.

Індустріальний туризм входить до культурно-пізнавального виду туризму. Проте займає невелику частку в цьому виді через те, що він не є надто поширеним в Україні, багато людей навіть не здогадуються, що такий вид туризму взагалі існує.

Загалом індустріальний туризм (промисловий туризм) — це дослідження туристами територій, будівель та інженерних споруд виробничого або спеціального призначення, а також будь-яких закинутих споруд з метою отримання психологічного, естетичного або дослідницького задоволення [3].

Техногенний туризм Казакова Т. А. [4] розуміє як тимчасове переміщення людей з місця свого постійного мешкання в іншу місцевість у вільний час в цілях відвідання промислових і супутніх з ними антропогенних ландшафтів, без заняття оплачуваною роботою у відвідуваному місці. Тобто мова йде про відвідування як промислових об'єктів (діючих або закинутих), так і будівель або інженерних споруд виробничого або спеціального призначення.

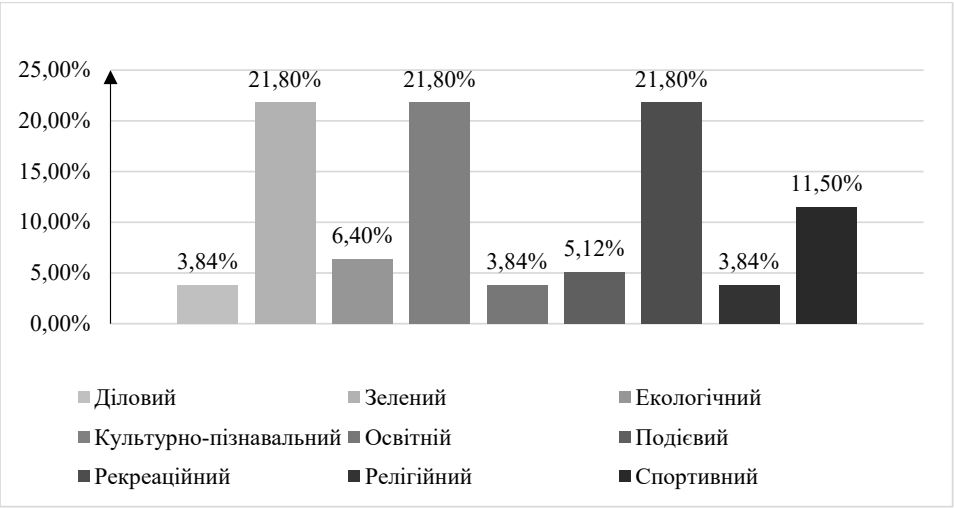

Рис. 1. Розподіл видів туризму в Україні станом на початок 2014 р.
** складено автором на основі [2]*

Промисловий туризм відомий європейському споживачу даного виду послуг досить давно. Починаючи з 1930 р. організовувались екскурсії на автомобільний завод Peugeot. Чудовим прикладом одного із таких проектів може слугувати використання занедбаної бельгійської шахти Blegny-Mines. Заходи щодо її переобладнання були розпочаті відразу після закінчення гірничих робіт. Це був успіх, адже вже в 1980 р. новий туристичний об'єкт відвідали 23 тис. туристів, а в 1982 р. — понад 40 тис.

Промисловий туризм — це чудова альтернатива не тільки для туристичних агенцій, а й для споживачів. Людині завжди цікаво побачити своїми очима процес виробництва того, чим вона користується щоденно, наприклад, продуктів харчування. Крім того виробник має чудову можливість показати споживачам, що все виробництво продукту іде на найвищому рівні за всіма стандартами якості.

Індустріальний туризм містить в собі декілька підвидів [5]: сталкінг; інфільтрація; дигерство; пасивний та комерційний індустріальний туризм; постпаломництво; руфінг; сурвівалізм.

Найперспективнішою територією для розвитку індустріального туризму в Україні є Донеччина, Криворізький басейн, Закарпаття, Чорнобильська зона відчуження і Карпатський регіон. На сьогоднішній день відомий спеціальний тур до соляної шахти м. Соледару (Донецька обл.). Вхід в шахту здійснюється в спеціальному ліфті (клітці), на глибину близько 300 м. На території шахти діє оздоровчий санаторій, де відповідні фахівці проводять лікувальні процедури за допомогою солей. Також для відвідувачів, які прагнуть більших вражень, діє пропозиція, що передбачає ночівлю в спеціальних кімнатах, де всі стіни соляні.

На Закарпатті в містечку Солотвино також практикують екскурсії в соляні шахти, там діє одна соляна шахта, в яку постійно проводяться тури. Закарпаття славиться виробництвом вина, тому місцеві виробники вина часто організовують тури на свої заводи, щоб показати людям процес його створення. Також часто організовуються фестивалі, де люди можуть побачити і взяти участь у процесі самого виробництва вина.

На Прикарпатті значного розмаху набуває деревообробне виробництво, тому власники цих підприємств проводять екскурсії для місцевого населення, школярів, де показують процес обробки деревини, виготовлення меблів та іншої продукції.

Часто організовуються екскурсії для студентів вищих навчальних закладів. Адже це є корисним для студентів, які в майбутньому можуть використовувати отриману під час екскурсій інформацію для кращого засвоєння матеріалу.

Практика проведень екскурсій на промислові об'єкти існує і в м. Кривий Ріг, проте такі екскурсії тут носять не систематичний, а скоріше разовий характер. Проведено екскурсію на шахту «Батьківщина» — найглибшу залізорудну шахту Європи, де екскурсантів було опущено на горизонт глибиною 1315 м. Кривий Ріг має великий потенціал для розвитку індустріального туризму, певною мірою він може стати осередком даного виду туризму. Тут зосереджено 45 шахт із видобутку залізної руди, 41 кар'єр, 89 відвалів, 26 провальних зон і зон зсування в полях шахт, 15 шламосховищ, 27 спелестологічніх об'єктів (розкриті старі штольні, штреки, шахти, гезенки, провальні колодязі тощо), 6 енергетичних підприємств, 5 металургійних підприємств, 28 машинобудівних, 5 хімічних, 14 будівельних, 9 деревообробних підприємств, 5 підприємств легкої і 12 харчовій промисловості. Для Кривого Рогу характерна багата індустріальна спадщина, що включає залишки (понад 800) виробничих об'єктів, залізниць, гідротехнічних споруд, мостів, стародавніх гірничопромислових ландшафтів, залишки робітничих поселень тощо.

Чорнобильнська зона відчуження є, мабуть, найбільш розвиненою на даний час індустріальною пам'ятку на території України, яку постійно відвідує велика кількість туристів, щорічно зону відчуження відвідує кілька тисяч туристів — екстремалів. Відвідують атомну електростанцію (АЕС) як вітчизняні, так і іноземні туристи. За 2016 р. ЧАЕС відвідало близько 36 тис.осіб. На даний момент планується провести реконструкцію деяких готелів, щоби туристи, за наявності бажання, мали можливість переночувати в «зоні», відчувши себе сталкером.

Великим поштовхом для відвідування ЧАЕС стала всесвітньовідома комп'ютерна гра «S.T.A.L.K.E.R», події в якій відбуваються в часи після вибуху реактора ЧАЕС. На сьогодні багато туроператорів організовують екскурсії до «зони відчуження», серед запропонованих екскурсій є: 1-денні, 2-денні, 3–7-денні, індивідуальні екскурсії, екскурсії всередину ЧАЕС, АВІА-екскурсії, та «Чорнобиль-2».

Великий досвід у сфері індустріального туризму належить іноземним країнам, де він набуває значного поширення і є популярним не тільки серед молоді, але й дорослого населення, яке цікавиться сучасним виробництвом, або старими, раритетними інструментами та верстатами.

Індустріальний туризм, хоча й не посідає домінуючих місць на світовому туристичному ринку, проте за кордоном уже чітко зайняв певну нішу на туристичному ринку. Так екскурсії на підприємства видобувної промисловості, зокрема, в шахти, рудники, кар'єри відмічені на 4 континентах. Шахтний туризм поширений у Польщі (шахти Величка та Бохні), Швеції (залізорудні шахти м. Кірина), Естонії (сланцеві шахти Кохтла-Нимме), Норвегії (мідний рудник Ророс), Чехії (срібний рудник Кутна-Гора), Словаччині (золоторудна шахта Банска Штявница), Росії (в Хібінах, Солікамську, Воркуті), Чилі (мідний рудник Чукікамата), ПАР (алмазні шахти Кімберлі), Австралії (золоті шахти м. Теннант Крік), Фінляндії [6].

Хрестоматійними прикладами збереження, реновації та заповідання індустріальної спадщини стали стара промислова зона Манчестера (Великобританія),

металургійний центр Берслаген (Швеція), музей Орсе (Франція), промисловий парк Лоуелл (США), парк Дуйсбург-Норд (Німеччина), Нижньотагілський державний музей-заповідник гірничозаводської справи Середнього Уралу [7].

Хотілося б звернути увагу на досвід двох країн-сусідів які, як і Україна, мають великий потенціал для розвитку індустріального туризму. Зокрема на увагу заслуговують індустріальні пам'ятники Польщі, якими активно цікавляться туристи. Наприклад соляна шахта Гвідо, яку лише в літні місяці відвідали 18 тис. осіб. Це являється абсолютним рекордом відвідувачів даної технічної пам'ятки. Шахта була відкрита для туристів у червні 2007 р. Протягом чотирьох років її відвідали 241 тис. осіб. Туристи, здебільшого відвідують шахту Гвідо в м. Забже, так як на даній території індустріальних пам'яток є небагато. Також велика кількість туристів відвідує Сомобирську ТЕС в м. Битому.

У Росії існує достатня кількість об'єктів індустріального туризму. Російські виробничі підприємства мають великий потенціал для його розвитку. Підприємства таких промислових центрів, як м. Воронеж, м. Челябінськ, м. Ліпецьк і багато інших підприємств на даний момент є готовими прийняти перших туристів. Вже сьогодні можна відвідати Московські нафтопереробний і сміттєспалювальний заводи, сталеливарне виробництво в м. Коломні. У Росії на промисловий туризм припадає лише 1% турринку. Левову частку цього обсягу займають дві столиці — Москва та Санкт-Петербург. Однак, потенціал є у багатьох російських міст.

Як бачимо, індустріальний туризм хоч не займає домінуючу частку, проте у даних країнах набуває значних розмахів. Саме тому, щоби український ринок індустріального туризму зміг зайняти належне місце серед ринків країн, у яких він значного рівня розвитку, потрібно знайти вирішення проблем, які на даний час суттєво стримують розвиток даної галузі. До них можна віднести: недостатній розвиток правової бази України в туристичній сфері, зокрема в розрізі регламентування саме даного виду туризму, адже в ЗУ «Про туризм» [8] специфіка його здійснення чітко не прописана; відсутність єдиних методик і стандартів для здійснення оцінювання індустріального туризму, що зумовлює низьку якість наданих туристичних турів; відсутність кадастру старих закинутих промислових об'єктів, що ускладнює процес формування відповідних пропозицій туристичними фірмами, а також підготовки якісних рекламно-інформаційних матеріалів, які дадуть можливість ефективного просування даного виду туризму; незацікавленість місцевої влади та керівництва промислових об'єктів в організуванні та просуванні індустріального туризму; відсутність спеціально підготовленого персоналу та відповідних умов, а також низький рівень безпеки промислових установ, що спричиняє низький рівень надання послуг та відсутність комфорту для туристів, які формують попит на даний туристичний продукт; ціни на послуги з індустріального туризму мають низьку додану вартість, що зумовлює їх невисоку прибутковість, та відсутність зацікавленості з боку туристичних фірм та туроператорів.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене вище зазначимо, так як в Україні є значна кількість покинутих та діючих індустріальних об'єктів, то розвиток і реалізація туристичної стратегії, центром якої є промисловий туризм, безсумнівно позитивно позначиться на економічних результатах функціонування кожного регіону та України в цілому. Базова умова — максимальне задоволення всіх вимог і вподобань споживачів. Важливим чинником у даній ситуації є не тільки формування якісної інфраструктури для розвитку індустріального туризму в регіонах, але й якісний маркетинг даного туристичного продукту як і на українському, так і на міжнародному ринку загалом.

Література

1. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: [монографія] / за заг. ред. професора В. Г. Герасименко. — Одеса: Астропринт, 2013. — 334 с.

2. Туризм в Україні. Класифікація та види. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3345

3. Індустріальний туризм. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індустріальний_туризм

4. Індустріальний туризм і міські дослідження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://infotour.in.ua/industrial_tourism.htm

5. Казаков В. М. Техногенний туризм в системі природокористування / В. М. Казаков, І. І. Мещанін, Т. А. Казакова, О. Й. Завальнюк // Екологія і раціональне природокористування: Збірник наук. праць Сумського держ. Педуніверситету ім. А. С. Макаренка. — 2006. — с. 221–229.

6. Казакова Т. А. Екскурсії в шахту — перспективний напрямокрозвитку техногенного туризму / Теоретичні, регіональні, прикладні напрямирозвитку антропогенної географії та ландшафтознавства: Мат. II міжнар.наук. конф. — Кривий Ріг, 2005. — с. 124–127.

7. Тютюнник Ю. Г. Охрана и заповедание индустриальных ландшафтов / География и природные ресурсы. — 2006. — № 2. — с. 34–41.

8. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80

УДК 005.3:658.5-027.236 (045)

Лысевич Сергей Григорьевич
кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры экономики
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского
Lysevich Sergei
PhD in Economics, Assistant Professor
of the Department of Economics
Donetsk University of Economy and Trade
named after Mikhail Tugan-Baranovskii

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА — ЗАЛОГ ВЫСОКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

CREATION OF EFFICIENT MANAGEMENT MECHANISM — GROUND FOR ENTERPRISE'S EFFICIENCY

Аннотация. *Одной из причин низкой эффективности украинских предприятий является их недостаточно эффективный хозяйственный механизм. На украинских предприятиях, в отличие от многих зарубежных корпораций, несовершенны отношения собственности. Организационная структура предприятий не является постоянной, она подвержена изменениям, что необходимо учитывать при формировании хозяйственного механизма. В результате проведенного исследования были рекомендованы следующие пути усовершенствования хозяйственного механизма: качественное улучшение экономического механизма; реформирование отношений собственности с учётом зарубежного опыта; усовершенствование внутрихозяйственного механизма; повышение качества человеческого капитала; усовершенствование организационной структуры; внедрение инноваций во все сферы деятельности предприятия; повышение уровня социальной защищённости работающего персонала; усовершенствование корпоративной культуры. Особое внимание следует уделить повышению качества человеческого капитала. Для этого необходимо проводить регулярное повышение квалификации персонала, стимулировать образование, привлекать трудящихся к управлению предприятием.*

Ключевые слова: *хозяйственный механизм, человеческий капитал, организационная структура, внутрихозяйственный механизм.*

Summary. *One of the reasons of Ukrainian enterprises' low efficiency is their not efficient enough management mechanism. It was found that the main component of management mechanism is economic mechanism. Ownerships relations are not perfect at Ukrainian enterprises, unlike many international corporations. Enterprise's organizational structure is not stable, it is subjected to changes, that should be taken into account during management mechanism creation. As the result of the investigation performed, the following ways of management mechanism improvement are proposed: qualitative improvement of economic mechanism; reformation of ownership relations considering foreign experience; improvement of internal management mechanism; qualitative improvement of human capital; improvement of organizational structure; innovations introduction into all activities of enterprises; social welfare increase of employees; corporate culture improvement. Special attention should be paid to qualitative improvement of human capital that requires regular skills upgrades, education obtaining, employees' involvement in managerial processes.*

Key words: *management mechanism, human capital, organizational structure, internal management mechanism.*

Постановка проблемы. Согласно статистическим данным в 2016 году 26,6% украинских предприятий имели убыток, что оказало отрицательное влияние на их финансовое положение и уменьшило отчисления в соответствующие бюджеты страны [1]. Одной из причин такой ситуации является несовершенство хозяйственного механизма на уровне предприятий. Такая ситуация не позволяет принимать адекватные хозяйственные решения. Поэтому возникает объективная необходимость исследования влияния хозяйственного механизма на эффективность работы предприятий с целью повышения их эффективности.

Анализ последних исследований и публикаций. Хозяйственный механизм предприятия представляет собой систему основных форм, методов и рычагов использования экономических законов, реализации собственности, всестороннего развития человека,

согласование его интересов с интересами коллектива и общества [2, с. 572]. По мнению Чухно А. А., изменяя и усовершенствуя хозяйственный механизм, можно быстро решать социально-экономические проблемы и обеспечить повышение эффективности хозяйствования. Поэтому не случайно хозяйственный механизм является одной из ведущих тем экономической теории [3, с. 60].

Данькевич А. Г. отмечает, что хозяйственный механизм является сложной системой, с неустойчивыми внутренними и внешними связями. Центральным элементом хозяйственного механизма является экономический механизм, который воздействует через экономические интересы и включает методы, рычаги, нормативы, показатели, с помощью которых реализуются экономические законы. Хозяйственный механизм влияет на конкурентоспособность предприятия, эффективность его функционирования и развитие предприятия [4, с. 169].

По мнению Мироновой Н. А., эффективность развития предприятия (системы) определяется быстротой реагирования на возникающие отклонения [5, с. 7–8].

Поленчук В. М. и Наумов А. Б. считает, что хозяйственный механизм реализует экономические интересы путём финансового влияния на социально-экономическое развитие предприятия. Главной составляющей хозяйственного механизма они считают экономический механизм. Именно экономический механизм имеет решающее значение в повышении эффективности работы предприятия [6, с. 189].

Уровень развития хозяйственного механизма характеризуется его потенциалом, под которым необходимо понимать совокупность организационной структуры и методов управления, материальных, трудовых финансовых и других ресурсов. Современный хозяйственный механизм промышленного предприятия должен обеспечить действенные внутренние стимулы для его развития, способствовать работе на потребителя, внедрять инновации и др. [7, с. 61].

Как следует из приведенных данных, учёные сходятся во мнении, что хозяйственный механизм является важнейшей системой управления предприятием. С помощью хозяйственного механизма осуществляется регулирование развития субъектов хозяйствования. Главным элементом хозяйственного механизма является экономический механизм. Однако в этих и других работах недостаточно изучены пути совершенствования хозяйственного механизма предприятий, повышения его эффективности, что вызывает необходимость проведения дальнейших исследований.

Формулировка целей статьи (постановка задачи). Целью статьи является исследование путей повышения эффективности предприятий путём усовершенствования их хозяйственного механизма.

Изложение основного материала. Оценку хозяйственного механизма следует производить с помощью определённой системы, включающей количественные и качественные показатели. К числу количественных показателей следует отнести: объём реализации продукции, количество потребителей продукции, доля на рынке продукции, регион распространения продукции и др. К числу качественных показателей можно отнести: величина чистой прибыли, рентабельность капитала, показатели оценки финансового положения и др.

Оценка хозяйственного механизма должна быть проведена за определённый период времени при неизменных показателях, характеризующих деятельность предприятия с учётом инфляции. При этом следует учитывать и влияние внешних факторов, что особенно характерно для украинских предприятий. К ним относятся: политическая нестабильность в стране, изменение покупательной способности населения, нестабильность финансового и валютного рынка, инфляция, изменение законодательства, монополизм на рынке и др. Учёт этих факторов поможет более объективно оценить эффективность хозяйственного механизма конкретного предприятия.

В структуре хозяйственного механизма следует выделять внешний и внутренний механизм. Внешний механизм направлен на взаимодействие предприятия с потребителями, поставщиками, государственными органами. При этом должны быть выявлены угрожающие воздействия на предприятие и приняты оперативные действия по их упреждению. Для высокой адаптации предприятия необходимо обеспечить достоверную информацию о внешней среде, чтобы управленческие решения соответствовали реально складывающейся ситуации.

Внутренний хозяйственный механизм включает всю совокупность людей, подразделений, связей и др. Только тесное взаимодействие внешнего и внутреннего механизмов может быть основой стабильной работы предприятия и высокой его эффективности. Это связано с тем, что главная цель предприятия — получение максимальной прибыли, что достигается за счёт реализации продукции, выявление потребности в которой и сбыт, осуществляется внешним хозяйственным механизмом, а изготовление — внутренним механизмом, т.е. внутрихозяйственным механизмом.

Поэтому важным направлением совершенствования хозяйственного механизма является развитие внутрихозяйственных экономических отношений, которые должны отвечать следующим требованиям: мотивировать до высокопродуктивного труда конкретного работника; быть открытыми и понятными; иметь противозатратный характер, а главным субъектом внутрихозяйственных отношений должен стать работник. Для этого необходимо объединить в одном лице собственника и работника. В результате труда формируется продукт, который является коллективным, ибо в его изготовлении принимает участие большое число работников. От того, каким образом распределяется этот продукт, зависит отношение людей к результатам труда [8, с. 94–95].

Именно в современных условиях хозяйствования внутренний хозяйственный механизм имеет все возможности для реализации своего потенциала. Он должен быть направлен на самоокупаемость и безубыточность деятельности подразделений. При этом необходимо установление взаимосвязи между оплатой труда и вкладом каждого подразделения и работника в конечные результаты работы предприятия.

Хозяйственный механизм предприятия должен быть сформирован таким образом, чтобы цели собственников предприятия, самого предприятия, руководителей и работающего персонала совпадали. Такой подход должен отражаться в стратегии предприятия, системе оплаты и премирования. Этот фактор является наиболее значимым и определяющим по воздействию на персонал предприятия. Многие зарубежные страны ещё с 80-х годов прошлого столетия широко используют модель ESOP. В основе этой модели лежит идея передачи части акций предприятия работающему персоналу, что делает персонал собственниками. Кроме передачи части акций, работающий персонал привлекают к принятию управленческих решений на разных уровнях предприятия. Как свидетельствует опыт использования этой модели, такие предприятия более конкурентоспособны на рынке, имеют лучшие финансовые показатели [9, с. 185–186]. Причина такой ситуации в том, что каждый работающий чувствует себя собственником, принимающим участие как в принятии управленческих решений, так и в распределении прибыли. Это является наиболее значимым фактором, стимулирующим персонал к эффективной работе по достижению целей предприятия.

Однако следует отметить, что использование такой модели не даст автоматического улучшения результатов деятельности предприятия, повышения его эффективности. Необходимым условием является повышение уровня человеческого капитала, включающего квалификацию, образование, культуру, здоровье. Так как человеческий ресурс является наиболее важным на предприятии, всестороннее его развитие и совершенствование будет способствовать повышению эффективности предприятия. Для повышения уровня человеческого капитала необходимо:

1) организовывать курсы повышения квалификации по программам, составленным с участием специалистов предприятия, где учитывались бы особенности предприятия, его положение на рынке, перспективы развития и др.;

2) заключать договора с учебными заведениями по подготовке необходимых предприятию специалистов;

3) проводить различные мероприятия, направленные на укрепление здоровья работающего персонала, организацию отдыха;

4) повышать уровень охраны труда.

Учитывая то, что главной составляющей хозяйственного механизма является экономический механизм, именно формированию эффективного экономического механизма должно быть уделено наибольшее внимание. Основными направлениями реформирования экономического механизма могут быть: совершенствование заработной платы, условий премирования, повышение социальной защищённости трудящихся и др.

Важнейшим звеном хозяйственного механизма предприятия является организационная структура. Совершенствование хозяйственного механизма связано с изменением организационной структуры предприятия, которое должно быть направлено на повышения эффективности принимаемых управленческих решений. Учитывая изменчивость внешней среды, организационная структура предприятия должна быть, направлена на изучение этих изменений. Эти исследования должны быть направлены в первую очередь на изучение рынка выпускаемой продукции, её потребителей, рынка новаций. В тоже время следует отметить, что принимаемые решения должны основываться на реальной ситуации на предприятии.

Организационная структура не может быть постоянной, она должна изменяться в соответствии с задачами, стоящими перед предприятием. Организационная структура является инструментом, с помощью которого можно повысить производительность труда работников и соответственно — эффективность работы всего предприятия [10, с. 25].

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Учитывая результаты проведенного исследования, эффективность хозяйственного механизма можно повысить путём:

1) формирование эффективного экономического механизма, включающего систему оплаты труда, премирования, социального обеспечения, распределения прибыли;

2) улучшение планирования на предприятии путём совершенствования маркетинга;

3) внедрение инноваций во все сферы деятельности предприятия;

4) совершенствование организационной структуры предприятия;

5) укрепление хозяйственных связей с поставщиками сырья и потребителями продукции;

6) повышение качества человеческого капитала;

7) улучшение социальной защищённости работающего персонала;

8) повышение уровня корпоративной культуры;

9) совершенствование внутрихозяйственного механизма;

10) совершенствование отношений собственности на предприятии.

Совершенствование хозяйственного механизма за названными направлениями позволит повысить эффективность деятельности предприятий. Перспективы дальнейших исследований в данном направлении связаны с количественной оценкой этого воздействия на результаты работы субъектов хозяйствования.

Литература

1. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за період — 2014–2016 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
2. Мочерний С. В. Політична економія: Навч. посіб. / С. В. Мочерний, Я. С. Мочерна //-К.: Знання, 2007. — 684 с.
3. Чухно А. А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. А. Чухно // Економіка України. — 2007. — № 3(544). — С. 60–67.
4. Данькевич О. Г. Механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства / О. Г. Данькевич // Наукові праці НУХТ. — 2012. — № 44. — С. 166–173.
5. Миронова Н. А. Хозяйственный механизм в управлении экономическим развитием предприятия / Н. А. Миронова // Человек. Общество. Инклюзия. — 2015. — № 4(24). — С. 99–107.
6. Поленчук В. М. Економічний механізм розвитку підприємств у історичному досвіді ринкових трансформацій / В. М. Поленчук, О. Б. Наумов // Економічні інновації. — 2011. — Випуск 45. — С. 189–196.
7. Горин М. П. Механізми розвитку промислового виробництва регіону / М. П. Горин // Регіональна економіка. — 2009. — № 1. — С. 59–66.
8. Дідур Г. І. Складові та напрямки удосконалення економічного механізму функціонування господарських товариств аграрної сфери / Г. Ш. Дідур // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). — 2014. — № 4(28). — С. 92–96.
9. Еськов А. П. Концепция рабочей акционерной собственности как важный фактор роста эффективности производства / А. П. Еськов, Н. С. Рыжиков, Н. В. Чернышова [и др.] // Вісник ЖДТУ. — 2012. — № 2(60). — С. 185–187.
10. Друкер, Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ. / Ф. Питер, Друкер. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. — 272 с.

References

1. Finansovi resultaty pidpryyemstv do opodatkuvannia za vydamy ekonomichnoi diyalnosti za period 2014–2016 roky [Financial results of enterprises before taxation according to economic activity type in 2014–2016] Available athttp://www.ukrstat.gov.ua/
2. Mochernyi, S. V., Mocherna, Ya. S. (2007). Politychna ekonomiya [Political economy]. Kyiv: «Znannia»
3. Chukhno, A. A. (2007). Hospodarskyi mekhanizm ta shlyakhy yoho vdoskonalenya na suchasnomu etapi [Management mechanism and the ways of its improvement at present stage].»Ekonomika Ukrainy»
4. Dankevych, O. H. (2012). Mechanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpryyemstva [Mechanism of competitiveness provision to an enterprise]. «Naukovi Pratsi NU KH T»
5. Myronova, N. A. (2015). Khoziaistvennyi mechanizm v upravlenii ekonomicheskim razvitiyem predpriyatiya [Management mechanism in enterprise's economic development administration]. «Chelovek. Obshchestvo. Inklyuzia»
6. Polenchuk, V. M., Naumov, O. B. (2011). Ekonomichnyi mekhanizm rozvytku pidtpryyemstv u istorychnomu dosvidi runkovykh transformatsii [Economic development mechanism of enterprises in historic experience of market transformations]. «Ekonomichni Innovatsii»
7. Horin, M. P. (2009). Mekhanizmy rozvytku promyslovoho vyrobnytstva rehionu [Development mechanisms of region's industrial production]. «Rehionalna Ekonomika»
8. Didur, H. I., Didur H. Sh. (2014). Skladovi ta napryamky udoskonalenya ekonomichnoho mekhanizmu funktsionuvannia hospodarskykh tovarystv ahrarnoyi sfery [Components and ways of management mechanism improvement of agricultural enterprises]. «Proceedings of Tavriya State Agrarian and Technological University»
9. Yeskov, A. P., Ryzhykov, N. S., Chernyshova, N. V. (2012). Kontseptsiya rabochei aktsionernoi sobstvennosti kak vazhnyi faktor rosta effektivnosti proizvodstva [Concept of operational shareholders property as an important aspect of production growth]. «Visnyk ZhDTU»
10. Druker, Peter, F. (2004). Zadachi menedzhmenta v xxi veke [Tasks of management in the xxi century]. «Williams»

УДК 331. 005.95/.96

Миколайчук Ірина Павлівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Київський національний торговельно-економічний університет
Миколайчук Ирина Павловна
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента
Киевский национальный торгово-экономический университет
Mykolaichuk Iryna
PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
Kyiv National University of Trade and Economics

Стрижак Юлія Олександрівна
студентка спеціалізації «Менеджмент персоналу»
Київського національного торговельно-економічного університету
Стрижак Юлия Александровна
студентка специализации «Менеджмент персонала»
Киевского национального торгово-экономического университета
Strizhak Julia
Student of the Specialty «Personnel Management» of the
Kyiv National University of Trade and Economics

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ

COMPETENT APPROACH IN THE PERSONNEL MANAGEMENT SYSTEM

Анотація. *Досліджено сутність компетенцій підприємства та компетентності працівників як наукових категорій. Наведено визначення поняття «компетентність» як наукової категорії, його відмінності від поняття «компетенції» та особливості застосування в управлінні. Обґрунтовано сутність та значення компетентнісного підходу до формування системи управління персоналом та поняття «модель компетенцій».*

Ключові слова: *компетенція, компетентність, компетентісний підхід, модель компетенцій.*

Аннотация. *Исследована сущность компетенций предприятия и компетентности работников как научных категорий. Приведены определения понятия «компетентность» как научной категории, его отличия от понятия «компетенции» и особенности применения в управлении. Обосновано сущность и значение компетентностного подхода к формированию системы управления персоналом и понятие «модель компетенций».*

Ключевые слова: *компетенция, компетентность, компетентный подход, модель компетенций.*

Summary. *The essence of the competencies of the enterprise and the competence of employees as scientific categories is investigated. The definition of «competence» as a scientific category, its distinction from the concept of «competence» and the peculiarities of application in management are given. The essence and significance of the competent approach to the formation of the personnel management system is substantiated and «model of competences» is substantiated.*

Key words: *competence, competency approach, model of competencies.*

Постановка проблеми. Динамічні процеси розвитку вітчизняних підприємств, продиктовані вимогами глобалізаційних соціально-економічних зрушень, щільно пов'язані зі зростанням ролі компетентності персоналу та потребою пошуку ефективних механізмів управлінського впливу на процеси їх формування, розвитку й використання. Підготовлені до змін працівники є більш адаптивними та сприйнятливими до нововведень, що постійно здійснюються у різних за видами діяльності та розмірами підприємств. У цьому зв'язку виникає гостра потреба у фахівцях з управління персоналом з високим рівнем особистісного потенціалу, зокрема, його компетентнісної компоненти, професійна діяльність яких не обмежується лише документальною кадровою роботою, але й вимагає оволодіння багатьма видами компетенцій, що дає їм можливість формувати та розвивати кадровий потенціал підприємства, що обумовлює актуальність та важливість теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна практика управління свідчить про ґрунтовний розвиток компетентісного підходу у підвищенні ефективності розвитку вітчизняних підприємств, що є предметом дослідження різних науковців та практиків. Найбільш розповсюдженими є дослідження його значення в освіті. Серед іноземних вчених сутність, складові та роль таких найбільш науковців як: Р. Боуз і Д. Байноу, Р. Бояціс, Ч. Вудраф, ДД.Мак-Клелланд, Д. Равен, Г. Робертс, Л. Спенсер і С. Спенсер, Р. Уайт, С. Уіддет і С. Холліфорд та багато інших. Серед вітчизняних дослідників відомим є праці таких науковців як М. В. Афанасьєв, В. А. Верба, О. М. Гребешкова, М. С. Дороніна, П. Г. Клівець, А. П. Наливайко, В. А. Савченко, Л. Савчук, Л. К. Семів та багатьох інших. Не зважаючи на численні дослідження науковців, залишаються актуальними у наукових колах питання щодо формування системи управління персоналом на засадах компетентнісного підходу як чинника підвищення соціально-економічної ефективності та організаційного розвитку підприємства. В багатьох працях з управління персоналом питанням компетентності та компетенцій не надається належна увага авторами, відсутні також розробки специфічних моделей компетентності фахівців з управління персоналом та методичних підходів до її оцінювання.

Метою дослідження є обґрунтування сутності та значення компетентнісного підходу у формуванні ефективної системи управління персоналом та конкурентоспроможних працівників.

Виклад основних результатів дослідження. Будь-яке підприємство самостійно визначає для себе розуміння поняття «компетенція» та встановлює перелік компетенцій, які є найбільш важливими. Науковці, менеджери-практики, консультанти широко застосовують у контексті стратегічного управління поняття «компетенції», «організаційні здатності», «стратегічні активи», «нематеріальні ресурси» Найпоширенішим тлумаченням категорії компетенцій є їх ототожнення з ключовими (кореневими) компетенціями як взаємопов'язаного набору навичок, здібностей та технологій, що формує унікальність підприємства у певній галузі [4, с. 134; 8]. Незважаючи на достатньо широке використання у теорії та практиці управління персоналом таких наукових категорій як «компетенція» і «компетентність», зауважимо, що у наукових працях відсутня однозначна дефініція цих понять. В багатьох дослідженнях присутнє асоціативне сприйняття даних понять, однак, ототожнювати ці поняття не можна, оскільки компетенція як сукупністю індивідуальних характеристик працівника щодо наявності у нього певного набору вмінь та навичок, що визначають якість виконання роботи; а компетентність (професіоналізм) — це рівень його загальної та професійної підготовки, а також широта професійного світогляду, що дозволяє йому адекватно реагувати на вимоги конкретного робочого місця чи виконуваної роботи, які постійно змінюються» [3, с. 143]. На думку багатьох авторів компетенція є сукупністю повноважень, прав і обов'язків посадової особи, а компетентність є сукупністю якостей, знань і навичок працівника, необхідних для реалізації професійних компетенцій, тобто переліку відповідних повноважень певного органу або посадовця згідно законів, нормативних документів, статутів, положень» [6; 7; 8; 11]. Узагальнюючи численні наукові погляди та досвід, під компетенцією пропонуємо розуміти здатність працівника ефективно виконувати закріплені на ним професійні функції, що проявляється через поведінкові індикатори та вимірюється відповідними стандартами поведінки, а під компетентністю — інтегративну характеристикою професіоналізму особи, у сукупності високорозвинутих компетенцій, необхідних для ефективного здійснення працівником професійної діяльності.

Компетентний та мотивований до професійного розвитку працівник є найголовнішою конкурентною перевагою підприємства та ключовою складовою людського капіталу. Фахівці з управління персоналом розуміють значення процесу капіталізації знань, умінь, навичок та досвіду, необхідних для реалізації персоналом трудових функцій, намагаючись впроваджувати компетентнісний підхід в практику управління персоналом підприємств. Його основними перевагами є наступні: він базується на виокремленні переліку компетентностей, що відрізняються від *знань* працівників якісною професійною діяльністю, а не тільки теоретичною інформацією про неї; від класичного розуміння *умінь* компетентності відрізняються перенесенням їх на різні об'єкти впливу; навички в компетентнісному підході розглядаються як усвідомленість, яка дозволяє людині діяти навіть у нестандартних ситуаціях [4, с. 225]. Компетентністний підхід в управлінні

персоналом є методичним інструментом віднаходження відповіді на питання про те, як підтримувати наявний рівень розвитку організації в ситуації дефіциту її залежності організації від рівня кваліфікації співробітників, рухатися та розвиватися, успішно конкурувати та бути стратегічно орієнтованою. За таким розумінням компетентнісний підхід враховує поряд із соціально-економічним ефектом (поліпшення фінансових і комерційних показників організації, підвищення задоволеності результатами праці як персоналу, так і роботодавця) психологічний ефект оцінки персоналу, пов'язаний із моделюванням необхідної трудової поведінки [9, с. 60]. Його практичне використання полягає в розробці та застосуванні на практиці моделей компетенції співробітників, їх підбору, оцінки та підготовки у відповідності з ними, а також сприяє розробці системи, що може успішно поєднати вимоги бізнесу та управління персоналом.

М. С. Дороніна обґрунтовує відсутність єдиного підходу до сутності та змісту понять у сфері професійної компетентності працівників із орієнтацією авторів на різні аспекти до її вивчення — особистісний та функціональний [5, с. 29]; при цьому особистісний підхід є характерним для представників американської школи психології праці, які розглядають компетенції (компетентність) як якості (характеристики) людини, що забезпечують успіх у роботі, а представники функціонального підходу під компетенціями розуміють коло питань, в якому людина добре обізнана, має досвід та знання (табл. 1) [5, с. 29].

Компетентнісний підхід базується на оцінюванні персоналу через порівняння результативності, якості та складності праці з еталонними характеристиками на даній посаді. В якості базового критерію для підбору персоналу, його оцінюванні, а також формування кадрового резерву може слугувати набір (модель) компетенцій, що дає можливість виявляти, які якості співробітників мають потребу в розвитку, і будувати відповідні програми їхнього ефективного навчання. Існують різні позиції щодо визначення моделі компетенцій персоналу в організації. Згідно однієї з них, компетенції повинні бути заздалегідь визначені, і у всіх випадках використовується їх одноокий перелік. Причому всі компетенції мають фіксоване, раз і назавжди дане визначення і внутрішні рівні (грейди). Стандартизований набір компетенцій, по суті, являє собою набір з точних і чітких профілів ідеальних працівників і, відповідно, всього колективу. Точно визначаючи поведінковий портрет працівника (профіль успіху, що відображає необхідні якості, характеристики і ступінь виразності кожної з характеристик), організація системно підходить до управління мотивацією, підвищення рівня управлінської культури та ефективності віддачі персоналу [10]. Прихильники іншої позиції вважають, що перелік компетенцій персоналу повинен коригуватися під відповідну посаду з урахуванням середовища функціонування конкретної організації [6]. Х. С. Столярук під поняттям «модель компетенції» пропонує розуміти повний набір компетенції та індикаторів поведінки, необхідних для успішного виконання співробітником його функцій, що проявляються у відповідних ситуаціях і часу, для конкретної організації з її індивідуальними цілями і корпоративною культурою [9, с. 380]. За будь-якого підходу наявність моделі дає можливість узгоджувати критерії підбору та оцінки персоналу зі стратегією організації, наймати і просувати тих працівників, чиї потенційні компетенції максимально відповідають її потребам, задавати пріоритетні напрями професійного розвитку та розробляти ефективні заходи для утримання цінного персоналу.

Таблиця 1

Аспекти компетентнісного підходу в управлінні персоналом

Назва аспетку	Характерні особливості	Мета	Основний інструментарій діагностики	Переваги та обмеження
Особистісний (американська школа)	Вивчаються якості працівника, які забезпечують успіх у роботі Компетентність — найвищий рівень досягнення компетенцій	Вивчення людини, її здібностей та якостей	Психологічне тестування (Результат — профіль співробітника)	*Перевага* — великий арсенал засобів для вивчення особистісних характеристик *Обмеження* — проблеми практичної реалізації без підготовки
Функціональний (британська школа)	Дається характеристика робочих завдань і очікуваних результатів роботи Компетенції як структурні складові компетентності	Вивчення посади, стандартів діяльності, професійних вимог	Проектні завдання робочого місця (Результат — профіль посади)	*Перевага* — можливість описати завдання (функціональні обов'язки) *Обмеження* — невідоме джерело активізації виконання роботи на відповідному рівні

Джерело: складено авторами з використанням [5, с. 29–30]

Підсумовуючи існуючі визначення науковців, доцільно відзначити, що модель компетенцій є набором ключових компетенцій, необхідних працівникам, які обнімають конкретну посаду для успішного досягнення стратегічних цілей організації. При цьому, оптимальна кількість компетенцій для співробітника становить від 5-ти до 9-ти позицій. Як вважає Л. К. Семів, модель компетенцій може стати ефективним інструментом оцінювання персоналу тільки тоді, коли організація зможе вимірювати ступінь прояву в співробітника кожної компетенції. Для цього створюється шкала їх оцінювання, серед яких найбільш поширеною є п'ятибальна. Зазвичай, середні бали такої шкали відповідають рівню розвитку компетенції, достатньому для виконання певного завдання за такими рівнями: некомпетентність, компетентність, що формується, компетентність, висока компетентність, трансльована компетентність [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінка персоналу з використанням моделі компетенцій допомагає максимально узгодити всі елементи системи управління працівниками, надає інформацію для розроблення комплексної системи їх розвитку та сприяє формуванню конкурентоспроможних якостей працівників. У зв'язку із постійними організаційними змінами компетентнісний підхід необхідно постійно застосовувати в якості інструменту оцінки відповідності стратегії підприємства поставленим завданням, що є перспективними напрямами подальших досліджень з окресленої проблематики.

Література

1. Афанасьєв М. В. Тренінг формування компетенцій з економіки підприємства: навч. посіб. / М. В. Афанасьєв, І. В. Гонтарева, Д. О. ишенко. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. — 328 с.

2. Верба В. А. Проблеми ідентифікації компетенцій підприємства /В. А. Верба, О. М. Гребешкова О. М. // Проблеми науки. — 2004. — № 7. — С. 23–28.

3. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О. А. Грішнова. — К.: Знання, 2006. — 559 с.

4. Гуияр Ф. Ж. Преобразование организации / Ф. Ж. Гуияр, Дж. Н. Келли: пер. с англ. — М.: Дело, 2000. — 376 с.

5. Дороніна М. С. Розвиток професійної компетентності управлінського персоналу: монографія / М. С. Дороніна, І. В. Литовченко, Д. Г. Михайленко, А. О. Полубєдова. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. — 368 с.

6. Миллс Р. Компетенции: карманный справочник / Р. Миллс; пер. с англ. Т. Пташная. — М: Гиппо, 2004. — 125 с.

7. Савчук Л. М. Компетенції персоналу в умовах економіки знань. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/pspe/2009_3/savchuk_309.htm

8. Семів Л. К. Управління персоналом в умовах економіки знань: моногр. / кол. авт.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. К. Семів. — К.: УБС НБУ, 2011. — 406 с.

9. Столярук Х. С. Розробка рольового сценарію діяльності фахівця з управління персоналом / Х. С. Столярук // БІЗНЕСІНФОРМ. — 2013. — № 12. — с. 378–383.

10. Уиддет С. Руководство по компетенциям / С. Уиддет, С. Холлифорд: пер. с англ. — М.: Гиппо, 2003. — 228 с.

11. Управління розвитком людських ресурсів: монографія / В. І. Верхоглядова, С. Б. Ільївна, Н. А. Іваннікова, О. В. Лавріченко. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. — 317 с.

УДК 33.332.15

Островська Галина Василівна
старший викладач кафедри обліку і фінансів
Львівський інститут економіки і туризму
Островская Галина Васильевна
старший преподаватель кафедры учета и финансов
Львовский институт экономики и туризма
Ostrovska Galyna
Senior Lecturer
Lviv Institute of Economics and Tourism

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЗОВАННОГО ТУРИЗМА ВО ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

CURRENT STATE AND PERSPECTIVES FOR DEVELOPMENT OF ORGANIZED TOURISM IN LVIV REGION

Анотація. *У статті досліджений сучасний стан розвитку організованого туризму у Львівській області та подальші його перспективи. Наведені основні проблеми та перешкоди для розвитку цього виду туризму у Львівській області. Враховані динаміка зміни кількості суб'єктів туристичних послуг та динаміка коливання кількості та вартості реалізованого туристичного продукту.*

Ключові слова: *організований туризм, суб'єкти туристичної діяльності, туристичний потік.*

Аннотация. *В статье исследовано современное состояние развития организованного туризма во Львовской области и дальнейшие его перспективы. Приведены основные проблемы и препятствия для развития этого вида туризма во Львовской области. Учтены динамика изменения количества субъектов туристических услуг и динамика колебания количества и стоимости реализованного туристического продукта.*

Ключевые слова: *организованный туризм, субъекты туристической деятельности, туристический поток.*

Summary. *In this article investigated modern state the development of organized tourism in the Lviv region and further perspectives. The main problems and obstacles for the development of this type of tourism in the Lviv region are presented. The dynamics of changes in the number of tourism service providers and the dynamics of fluctuations in the quantity and value of the tourism product sold is taken into account.*

Key words: *organized tourism, subjects of tourist activity, tourist flow.*

Постановка проблеми. В світовій економіці туризм є однією із провідних галузей, що динамічно розвивається. Туризм як феномен XX століття увійшов у сьогодення як важливий засіб пізнання світу, поглиблення культурних, економічних та соціальних зв'язків між народами та запорука сталого розвитку людства. Туризм розглядають з різних сторін і виокремлюють його як самостійний вид економічної діяльності, та потужний міжгалузевий комплекс — індустрію. Туристична індустрія — це сукупність необхідних об'єктів матеріальної бази туризму, які забезпечують всебічне задоволення вимог туристів при здійсненні подорожей, а також задоволення вимог організацій, що здійснюють туроператорську і турагентську діяльність і надають екскурсійні послуги і послуги гідів-перекладачів [1, с. 90].

Туристська індустрія розвивається швидкими темпами і найближчим часом стане найбільш важливим економічним сектором у світі. Для багатьох держав саме туризм приносить основний дохід та є джерелом прибутків. В економіці України туристична галузь відіграє вагому роль, оскільки особливо стрімко розвивалася останні 15 років. Однак, цей розвиток не має чітких напрямків та характеризується як нестабільний в силу багатьох об'єктивних причин. Важливою складовою туристичної індустрії є суб'єкти туристичної діяльності — туроператори

та турагенти, які займаються організованим туризмом і пропонують туристам комплекс туристичних послуг у вигляді туристичного продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрямки розвитку туристичної сфери в Україні та тенденції розвитку туристичного ринку, досліджують вітчизняні і зарубіжні фахівці, зокрема такі, як: М. Б. Біржаков, В. Г. Герасименко, А. П. Гуляев, М. І. Дурович, В. М. Кабушкін, О. Д. Король, О. О. Любіцева, І. І. Нікіфоров, Т. В. Ополченов, Т. М. Сергеева, А. О. Чечель, І. М. Школа та ін. Проте у зв'язку зі складною політичною та економічною ситуацією у державі, відсутністю достатнього досвіду управління туристичною галуззю та високою динамічністю зовнішнього середовища залишається необхідність у постійному моніторингу стану та проблем розвитку вітчизняного туристичного ринку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідити сучасний стан розвитку організованого туризму у Львівській області та подальші його перспективи, виявити проблеми та перешкоди для розвитку цього виду туризму у Львівській області.

Виклад основного матеріалу. Львівська область входить до складу Карпатського (західного) регіону, який включає чотири області: Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Чернівецьку. Розвиток туристичної діяльності в цих регіонах визначається наявністю багатих туристичних ресурсів: природно-рекреаційних та історико-культурних разом з відповідними соціально-економічними умовами. Серед областей Карпатського регіону Львівська область займає лідируюче становище, як одна з найпривабливіших туристично-рекреаційних зон, де ринок послуг відпочинку та оздоровлення є одним із найперспективніших в Україні. Природні багатства регіону завжди вважалися гордістю нашого краю. На території Львівської області зосереджено 25% всієї історико-архітектурної спадщини України — близько 4000 пам'яток. Культурний потенціал області формується за рахунок архітектурно-історичних пам'яток національного та місцевого значення, зокрема 794 архітектурні та містобудівні пам'ятки національного значення, 2637 пам'яток місцевого значення та 834 пам'ятки археології, 14 з яких мають статус національних [2, с. 167]. Туризм на Львівщині динамічно розвивається, зокрема вагомий вклад у його розвиток вносять суб'єкти туристичної діяльності, які займаються організованим туризмом. Цей вид туризму набуває все відчутнішого значення для місцевого господарства та економіки України в цілому. Про позитивну динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності по Львівській області за останні шість років свідчать показники таблиці 1.

Упродовж періоду 2011–2016 років кількість суб'єктів туристичної діяльності коливалася по роках. Однак, у 2016 році у Львівській області діяло 272 суб'єктів туристичної діяльності, що більше ніж у 2015 році на 23,0%. Із загальної кількості туристичних підприємств 60 — туроператори, 171 — турагентів, 41 — займались тільки екскурсійною діяльністю. Середньооблікова чисельність працівників найбільшою була у 2013 році — 846 осіб, найменшою у 2015 році — 667. В середньому на одній туристичній фірмі задіяно 3 особи.

Важливим показником розвитку організованого туризму є обсяги туристичних потоків. В таблиці 2 представлено кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності Західного регіону за 2011–2016 р.р. Львівщина за туристичними потоками суттєво випереджає Івано-Франківську та Закарпатську області. Суб'єкти туристичної діяльності Львівської області у 2016 р. обслужили 181,8 тис. осіб, що більше на 61,6% ніж у 2015 році, однак менше ніж у 2013 році (188,5 тис. осіб). За обсягами туристичних потоків України на Львівщину припадає близько 6%.

З цієї таблиці можна побачити що лідером за організованим туризмом є Львівська область. За показниками інтенсивності туристичних потоків за Львівською областю слідує Івано-Франківська область, хоча її показники щодо організованого туризму коливаються в менших діапазонах ніж на

Таблиця 1

Розподіл суб'єктів туристичної діяльності за видами туристичної діяльності по Львівській області за 2011–2016 рр.

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Усього суб'єктів	230	279	272	235	221	272
В тому числі:						
туроператорів	60	68	62	52	52	60
турагентів	115	145	149	148	134	171
суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність	55	66	61	35	35	41
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	681	760	846	715	667	775

Складено згідно джерела [3, с. 40]

Таблиця 2

Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності Західного регіону за 2011–2016 рр.

Тис. осіб

Області	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Львівська	128,7	124,0	188,5	92,1	112,5	181,8
Івано-Франківська	59,3	110,2	77,7	63,8	65,9	80,0
Закарпатська	21,8	20,2	19,9	11,6	10,7	11,6
Чернівецька	36,1	18,9	18,6	16,6	15,7	19.4
Сума	245,9	273,3	304,7	184,1	204,8	292,8

Складено згідно джерела [3, с. 40]

Львівщині. Критичним для усіх областей виявився 2014 рік (початок війни на Сході). 2016 рік демонструє по всіх областях позитивну динаміку.

Розглянемо більш детально показники туристичних потоків за видами туризму по Львівської області в таблиці 3.

Туристичні підприємства Львівщини у 2016 р. обслужили 8370 осіб іноземних туристів, 98580 осіб займалися внутрішнім туризмом та 17637особам надавалися екскурсійні послуги. Якщо показники в'їзного туризму у 2012 р. були найвищими (2012 р. — 19033 іноземних туристів, 2016 р. — 8370осіб), то за поїздками туристів-громадян України в межах держави у 2016 році було охоплено близько 98580 осіб, що в 2,4 рази більше ніж у 2012 році — 41274 осіб. Отже, можна сказати, що українці відкривають для себе свою країну і подорожують значно більше. Розвиток внутрішнього туризму є передумовою для подальшого розвитку міжнародного туризму, зокрема в'їзного. Про позитивні тенденції розвитку організованого туризму у Львівській області також свідчать показники наведені в таблиці 4.

За даними таблиці спостерігається зростання кількості реалізованих туристичних путівок суб'єктами туристичної діяльності. Особливо значним було зростання у 2016 році (кількість реалізованих путівок подвоїлася). Позитивну динаміку за весь період спостереження демонструє вартість реалізованих туристичних путівок. Найвища динаміка спостерігається у 2012 році — 140,6%, у 2013 році — 134,7%, у 2016 році — 128,6%. На вартісні показники реалізації найбільше впливають цінові фактори і за даними таблиці можна побачити, що суттєве зростання середньої вартості однієї путівки відбулося у 2014 році, на який припадав пік фінансової кризи. Однак, у 2016 році показник середньої вартості однієї путівки знизився в силу того, що значно зросла кількість внутрішніх туристів, які обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності. Також у 2016 році збільшилася кількість туро-днів за реалізовані туристичні путівки до 1177 тис. туро-днів, а середня тривалість подорожі становила 9 днів, що менше на 1 день ніж у 2015 році.

Висновки. Розглянуті показники характеризують в позитивному плані сприятливий клімат для розвитку організованого туризму у Львівській області. Проте, є ряд факторів, що стримують розвиток туризму та чинять негативний вплив. До таких факторів доцільно віднести політичну та соціально-економічну нестабільність. Такі фактори як, інфляція, зростання злочинності та безробіття, криза, зниження добробуту населення, фінансова

Таблиця 3

Туристичні потоки у Львівську область (осіб), 2000–2014 рр.

Роки	Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності	Кількість іноземних туристів	Кількість внутрішніх туристів	Кількість екскурсантів
2010	153939	9894	41705	56045
2011	128709	12955	34754	17974
2012	124013	19033	41274	33508
2013	188520	16162	40828	22184
2014	92128	2015	28648	26901
2015	112472	3057	48585	15002
2016	181827	8370	98580	17637

Складено згідно джерела [3, с. 39]

Таблиця 4

Кількість та вартість реалізованих туристичних путівок суб'єктами туристичної діяльності по Львівській області за 2011–2016 рр.

№ з/п	Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1.	Кількість реалізованих туристичних путівок, одиниць	71490	87504	114275	81099	92594	189875
2.	Динаміка, %	-	122,4	130,6	71,0	114,2	205
3.	Вартість реалізованих туристичних путівок, млн.грн.	251,4	353,4	476,1	595,4	682,3	877,4
4.	Динаміка, %	-	140,6	134,7	125,1	114,6	128,6
5.	Середня вартість однієї путівки, грн.	3517	4032	4167	7342	7368	4621
6.	Динаміка, %	-	114,6	103,3	176,2	100,3	62,7
5.	Кількість туро днів за реалізовані туристичні путівки, тис. туро-днів	743,1	955,9	1248,4	1230,8	948,1	1771,5
6.	Середня тривалість подорожі за 1 путівку, днів	10	11	11	15	10	9

Складено згідно джерела [3, с. 41]

нестабільність, а також відсутність планування у використанні природних і трудових ресурсів є стримуючими, що чинять негативний вплив на розвиток туристської індустрії як у Львівській області так і в Україні загалом.

Для стимулювання розвитку організованого туризму на Львівщині необхідно виділити основні чинники, які найбільш суттєво спричиняють коливання показників розвитку туризму та розробити програму їх стимулювання на всіх рівнях — від регіонального до державного.

Побудова програми розвитку туристської індустрії за принципом виокремлення найбільш суттєвих чинників та їх подальше стимулювання дозволить прискорити темпи росту доходів регіонів від туристської індустрії. Такий підхід дасть змогу розвивати не тільки основні напрями туризму, а й дозволить стимулювати нові інноваційні. Слід зазначити, що туристична індустрія менш ніж інші галузі економіки відчуває на собі вплив економічної кризи. Львівська область тому приклад. Отже, виявлення чинників розвитку туристської індустрії в Україні та їх подальше стимулювання має стати першочерговим завданням як на рівні регіонів, так і на рівні держави в цілому.

Література

1. Бакурова А. В., Діденко А. В. Основні проблеми туристичної галузі / Матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття». — Львів, 2011. — С. 89–94.

2. Мігущенко Ю. В. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі Львівської області. / Ефективна економіка. — Дніпропетровський аграрно-економічний університет. № 11, 2015. — с. 165–171.

3. Колективні засоби розміщування та туристична діяльність у Львівській області 2016. / статистичний збірник. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Львівській області. — Львів, 2017. — с. 50.

УДК 336.71:004.738.5(477)

Павленко Людмила Дмитрівна
кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумський державний університет
Павленко Людмила Дмитриевна
кандидат экономичных наук
ассистент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Сумской государственный университет
Pavlenko Lyudmila
Candidate of Economical Sciences,
Assistant of the Department of Finance, Banking and Insurance
Sumy State University

Шматко Дар'я Олексіївна
бакалавр кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумського державного університету
Шматко Дарья Алексеевна
бакалавр кафедры бухгалтерского учета и налогообложения
Сумского государственного университета
Shmatko Daria
Bachelor of the
Department of Accounting and Taxation of the
Sumy State University

СУЧАСНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

СОВРЕМЕННЫЙ БАНКИНГ В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ КОНКУРЕНЦИИ

MODERN BANKING IN UKRAINE: CONDITION, PROBLEMS AND WAYS OF IMPROVEMENT IN CONDITIONS OF COMPETITION

Анотація. *В статті розглянуто сучасний стан та шляхи оптимізації процесу удосконалення банківської діяльності з урахуванням євроінтеграційних процесів які відбуваються в країні.*

Авторами визначено, що запорукою ефективної роботи вітчизняних банків стає розробка та реалізація нових банківських послуг, які зорієнтовані на створення максимальної споживчої цінності для клієнтів, що дозволить забезпечити та утримати конкурентні переваги в довгостроковій перспективі. В умовах існуючої конкуренції між банками, що склалась на сьогоднішній день на ринку банківських послуг в боротьбі за клієнта та ринки збуту, обумовлює необхідність впровадження сучасних банківських технологій як стратегічного інструменту. Обґрунтовано необхідність широкого застосування Інтернет-технологій в банківській сфері, яка визначається як однією з найбільш чутливих до розвитку нових світових технологій.

Проведений аналіз сучасних банківських сервісів найбільших банків України Інтернет та мобільного банкінгу, дозволив визначити основні пропозиції банків-лідерів для клієнтів, а також виявити недоліки.

У статті зазначено, що Інтернет-технології дозволяють значно розширити ринок банківських продуктів та послуг ураховуючи усі види дистанційного обслуговування у тому числі Інтернет та мобільного банкінгу. При удосконаленні та подальшому розвитку Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу з функціоналом, адаптованим під специфічні потреби юридичних та фізичних осіб стає основною сучасною перевагою для банку.

Ключові слова: *банк, банківські послуги, банкінг, Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, клієнт банку, конкуренція банків.*

Аннотация. *В статье рассмотрены современное состояние и пути оптимизации процесса совершенствования банковской деятельности с учетом евроинтеграционных процессов происходящих в стране.*

Авторами установлено, что залогом эффективной работы отечественных банков становится разработка и реализация новых банковских услуг, ориентированные на создание максимальной потребительской ценности для клиентов, что позволит обеспечить и удержать конкурентные преимущества в долгосрочной перспективе. В условиях существующей конкуренции между банками, которая сложилась на сегодняшний день на рынке банковских услуг в борьбе за клиента и рынки сбыта, обусловливает необходимость внедрения современных банковских технологий как стратегического инструмента. Обоснована необходимость широкого применения Интернет-технологий в банковской сфере, которая определяется как одной из наиболее чувствительных к развитию новых мировых технологий.

Проведенный анализ современных банковских сервисов крупнейших банков Украины интернет и мобильного банкинга, позволил определить основные предложения банков-лидеров для клиентов, а также обнаружить недостатки.

В статье указано, что Интернет-технологии позволяют значительно расширить рынок банковских продуктов и услуг учитывая все виды дистанционного обслуживания в том числе Интернет и мобильного банкинга. При совершенствовании и дальнейшем развитии интернет-банкинга и мобильного банкинга с функционалом, адаптированным под специфические потребности юридических и физических лиц становится основной современной преимуществом для банка.

Ключевые слова: *банк, банковские услуги, банкинг, Интернет-банкинг, мобильный банкинг, клиент банка, конкуренция банков.*

Summary. *In the article reviewed the modern condition and ways to optimize the process of improving banking activities in view of European integration processes which are taking place in the country.*

The authors determined that the key to efficient operation of domestic banks is the development and implementation of new banking services oriented to maximize customer value creation for customers, which will provide and maintain a competitive advantage in the long perspective. In the conditions of the existing competition between banks, which has developed for today in the market of banking services in the struggle for the client and the markets, necessitates the introduction of modern banking technologies as a strategic tool. The necessity of wide application of Internet technologies in the banking sphere, which is defined as one of the most sensitive to the development of new world technologies, is substantiated.

The analysis of modern banking services of the largest banks in Ukraine internet and mobile banking, allowed to identify the main proposals leading banks for customers and identify weaknesses.

The article states that Internet technologies allow to significantly expand the market of banking products and services taking into account all types of remote services, including Internet and mobile banking. With the improvement and further development of Internet banking and mobile banking with functional, adapted to the specific needs of legal entities and individuals, it becomes the main modern advantage for the bank.

Key words: *bank, banking services, banking, Internet banking, mobile banking, bank client, competition of banks.*

Банківська система є достатньо чутливою до євроінтеграційних процесів які зумовлюють впровадження сучасних інновацій. Не зважаючи на те, що розвиток різних видів фінансових інститутів відбувається нерівномірно, банки повинні швидко реагувати на зовнішні зміни, враховувати потреби ринку та максимально адаптуватись до переваг/вимог клієнтів. Вітчизняні банки як і інші суб'єкти господарювання повинні враховувати процеси глобалізації та інтернаціоналізації сучасної економіки, які відкривають як нові можливості, так і обумовлюють зростання рівня конкуренції.

На сьогоднішній день *Internet banking* та *mobile banking* розширює межі взаємозв'язку між клієнтом та банком, що є однією з основних задач будь- якого вітчизняного банку в конкурентній боротьбі за нові ринки реалізації банківських продуктів. Однак багато експертів стверджують, що маркетинг, дизайн і логістика банківської сфери не відповідають запитам сучасних клієнтів, а як відомо, запорука успіху для будь-якого типу бізнесу — орієнтованість на клієнта.

Тому останнім часом активно розвиваються інноваційні технології у сфері надання послуг банками. Швидкий розвиток мобільного зв'язку та Інтернету відкрив нові можливості для банків, що дозволило не тільки утримувати їх позиції на ринку банківських послуг, але і підвищувати вартість їх капіталізації.

Удосконалення та впровадження сучасних технологій, реалізація банківських продуктів за допомогою *I-banking* та M-banking на сучасному етапі є пріоритетним для ефективної діяльності банків. Основною відмінністю телефонного банкінгу від Інтернет-банкінга є те, що для здійснення різних операцій, користувачеві досить пройти верифікацію в телефонному режимі і назвати код доступу до телефонного банкінгу [4].

Перш за все картка була створена для зменшення обсягу готівки, але більшість українців навіть про це не здогадуються, тому в Україні практично більше 70% операцій з банківськими картами — зняття з рахунку готівки. *M-banking* — це система мобільних сервісів цілодобового контролю за рухом коштів по картковому рахунку за допомогою технологій *sms, wap, gsm*. Користувачі послуги «Мобільний-банкінг»

можуть сплачувати карткою за товари та послуги та знімати готівку у будь-яких банкоматах у будь-якій точці світу, а також з вносити кошти на картку через каси і банкомати. Спектр послуг, що надається клієнтам дистанційного банкінгу, практично не відрізняється від того, що доступний клієнтам в офісі банку. Безперечно, електронні послуги базуються на відомих банківських операціях і не можуть існувати відокремлено. Але поява Інтернет-комерції стала результатом появи відносно нових банківських продуктів, таких як: обслуговування платежів Інтернет-магазину, електронна сертифікація, мобільний банкінг, віртуальні платіжні картки та інші, що стали результатом розвитку Всесвітньої мережі.

Переглянемо основні переваги пластикової картки, оскільки практично Інтернет-банкінг всіх банків надає стандартний набір послуг власникові пластикової картки: (рис. 1).

Нові системи надають недосяжні раніше можливості мобільності та масштабованості, скориставшись якими, користувач зможе вибрати найбільш зручні та ефективні процедури управління власними фінансами.

Система дає змогу організувати одночасну роботу з необмеженою кількістю робочих місць в офісі, розподілити повноваження співробітників, задіяних у підготовці документів, контролюванні фінансових потоків тощо [2, с. 59–60]. Проведемо порівняльний аналіз характеристик Інтернет-банкінгу найбільш відомих банків (рис. 2).

За результатами проведеного аналізу характеристик сучасних банків України можна виділити наступні переваги Інтернет-банкінгу:

По-перше, здійснення платежів без часових обмежень (цілодобово) та в будь-якому місці, де є доступ в Інтернет ресурсам. Це може бути звичайний грошовий переказ, оплата комунальних платежів, виплата кредитних платежів та ін. Головне, що тепер клієнт немає необхідності постійно відвідувати банк, для того щоб здійснити необхідні операції.

По-друге, клієнт завжди може здійснювати контроль за станом рахунку, операціями які здійснювались за весь період співпраці з банком;

По-третє, у разі виникнення загрози самостійно бокувати рахунок в найкоротший проміжок часу;

Рис. 1. Конкурентні переваги банку при використанні Інтернет-банкінгу в сучасних умовах [2]

По-четверте, якщо виникнуть будь-які питання щодо стану рахунку, його обслуговування клієнт отримає оперативну консультаційну допомогу онлайн від фахівця банку та ін.

Все більше науковців та практиків намагаються визначити подальші напрямки розвитку та впровадження новітніх технологій банками з урахування узгодженості потреб клієнтів. В роботах з даної тематики виділяють декілька напрямів розвитку сучасного банкінгу, зокрема, ми погоджуємося із думкою Неізвєстна О. В., яка зазначає, що розвиток технологій Інтернет-банкінгу в Україні буде продовжуватись в двох основних напрямках[3]:

– розширення функціональних можливостей існуючих пропозицій, впровадження перспективних сервісів;

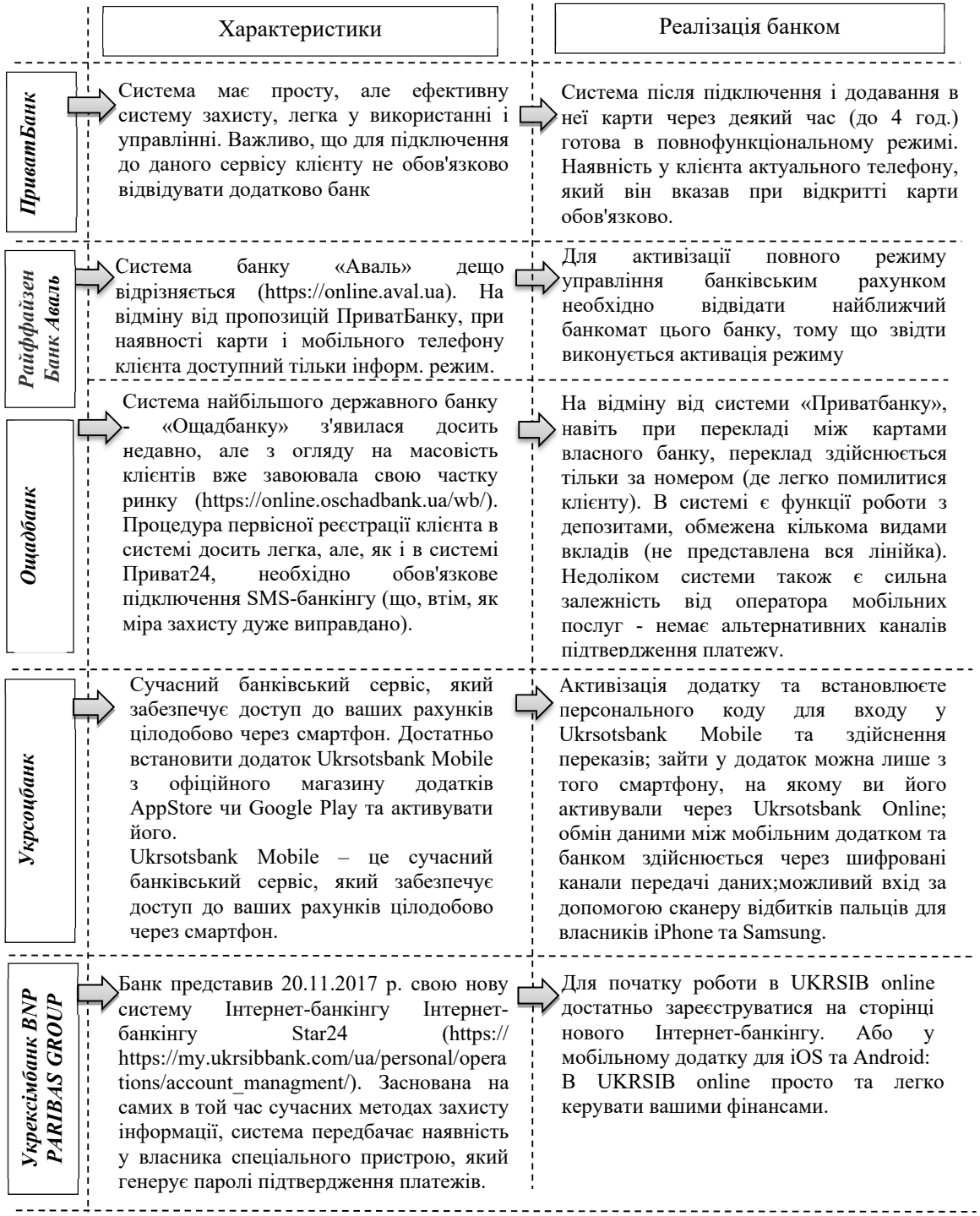

Рис. 2. Характеристика сучасних банківських сервісів найбільших банків України Інтернет та мобільного банкінгу

Примітка: складено автором на основі [4].

– освоєнні нових інтерфейс-платформ. банки, які представлені як потужні інтерфейс-платформи, що мають відкриті API (*Application Programming Interface* (англ.) — інтерфейс прикладного програмування) і пропонують кращі продуктові рішення та мобільні додатки, є найбільш конкурентоспроможними і мають перспективи існування у найближчі десять років. *API*-платформа дозволяє клієнтам прямо підключатися до сервісів банку.

На основі цієї технології клієнти банку можуть переводити кошти через Twitter, торгувати криптовалютами й надавати послуги третім особам на основі банківських сервісів. У Німеччині вже існує єдиний API, користуючись яким клієнт може працювати з будь-яким банком країни. Схожа система працює й у Польщі: ідентифікувавшись в одному з банків, ви можете відкрити рахунок в іншому [3].

За оцінками сучасного стану банківської системи України провідні фахівці прогнозують, що через кілька років цифрові банківські послуги стануть одним з основним способом взаємодії між клієнтами та банками. Проте існує ряд причин які гальмують розвиток Інтернет-банкінгу в країні і не дозволять банкам відмовитися від обслуговування клієнтів через свої відділення, а саме: недосконалість вітчизняного законодавства, консервативність у поглядах деяких клієнтів викликає недовіру і страх перед використанням електронних документів та пристроїв. Завжди буде категорія клієнтів яка буде підтримувати традиційну практику взаємовідносин з банком.

Також, для банків України із розвитком Інтернет-банкінгу постала досить гостро проблема забезпечення безпеки від шахраїв при здійсненні платежів. Прикладом цього негативного явища пов'язаного із розрахунками через банкінг є кардінг і фішинг. Фішинг визначається як схема, за допомогою якої хакери змушують клієнтів банку передавати конфіденційну інформацію (паролі, номери карток, тощо). Такий вид шахрайства зазвичай передбачає надсилання повідомлення спаму, яке справляє враження, ніби походить із довіреного джерела, наприклад із банку. У повідомленні спаму міститься посилання на шахрайський веб-сайт, що видається за довірене джерело.

Оскільки у процесі розрахунку використовуються особисті дані, то сьогодні шахраї намагаються підробляти офіційні сайти найбільш відомих банків, щоб користувач зайшов на них і ввів свої дані. Це дозволить потім шахраям використовувати конфіденційну інформацію про рахунки клієнта. Наступна загроза для клієнта банку — це кардінг, при якому проводиться операція з використанням платіжної картки або її реквізитів, що не ініційована або не підтверджена її власником.

Тому, враховуючи постійні зміни внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на банківську систему необхідно постійно вивчати можливі проблеми Інтернет-банкінгу та досліджувати шляхи їх вирішення.

Сучасні Інтернет-технології дозволили банкам істотно прискорити та спростити документообіг, знижує витрати банку, отримувати додатковий комісійний дохід, підвищує комфорт в обслуговуванні клієнтів [6].

Перевагами роботи системи Інтернет-банкінгу є те, що вона виконує операції в режимі on-line працює цілодобово, доступна з будь-якого комп'ютера або смартфона підключеного до мережі Інтернет, не потребує спеціального програмного забезпечення лише наявність будь-якого Web- браузера, має максимально спрощену процедуру реєстрації та має механізм взаємної аутентифікації банку і клієнта, що забезпечує захист операцій клієнта.

На платформі програмного забезпечення банків сьогодні Інтернет-банкінг дозволяє клієнтам здійснювати такі операції: оплатити платежі за послуги, проводити на постійній основі комунальні платежі, сформувати інформацію про рух коштів за карткою або рахунком за будь-який період часу, відкрити депозит, погасити відсотки за кредитом, переказу коштів між власними рахунками, тощо. Також це дає можливість клієнту переглядати курси валют, акційні пропозиції банку, новини щодо нових банківських продуктів банку, надавати заявки на купівлю/продаж/конвертацію валюти та ін.

Висновок. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що український ринок має великий потенціал для розвитку сучасного банкінгу. Для активізації розвитку Інтернет-банкінгу в Україні, можна виділити наступні рекомендації: перш за все, основним завданням для банку є максимізація довіри клієнта до нових сучасних пропозицій. Основним етапом розвитку є візуалізація всіх переваг Інтернет-банкінгу на Інтернет-порталі, де була б представлена інформація про цей сектор. Банкам необхідно розробити стратегію продажів своїх послуг через Інтернет, постійно взаємодіяти з клієнтами, розробляти та реалізовувати індивідуальні пропозиції враховувати можливості та потреби клієнтів; по-друге, вжити заходи щодо забезпечення інформаційно-технологічної безпеки новітніх послуг шляхом захисту комунікацій та транзакцій; наступним етапом розвитку Інтернет-банкінгу в Україні має бути розробка та впровадження нормативно-правової платформи для ефективного регулювання та підтримки системи Інтернет-банкінгу.

Література

1. Деменков М. С. Інтернет-технології в обслуговуванні клієнтів банку / М. С. Деменков // Банківська справа. — 2009. — N1. — С. 58–65.

2. Деменков М. С. Інтернет-технології в обслуговуванні клієнтів банку / М. С. Деменков // Банківська справа. — 2009. — № 1. — С. 58–65

3. Єсіна О. Г. Інтернет-банкінг: сучасний стан та перспективи розвитку / Єсіна О. Г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/pdf

4. Карчева І. Сучасні тенденції інноваційного розвитку банків України в контексті концепції банк 3.0 [Електронний ресурс]. — Режим доступа: https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/15kijsti.pdf

5. Корецька Н. В., Гончарова В. В. Сучасний стан мобільного банкінгу України / Корецька Н. В., Гончарова В. В. / Дніпропетровська державна фінансова академія [Електронний ресурс]. — Режим доступа: http://www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Economics/1_181799.doc.htm

6. Неізвєстна О. В. Огляд новітніх електронних технологій і аналіз сучасного розвитку банку / Неізвєстна О. В. [Електронний ресурс]. —Режим доступу: http://elibrary.donnuet.edu.ua/172/1/Nieizviestna_article_29_03_2016.pdf

УДК 336.1

Ротар Анна Євгенівна
студентка кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Ротарь Анна Евгеньевна
студентка кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества
Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича
Rotar Anna
Student of the Department of Public and Corporate Finance and Financial Intermediation of the
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Науковий керівник:
Лютік Оксана Мирославівна
асистент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва
Чернівецького Національного університету імені Юрія Федьковича
Научный руководитель:
Лютик Оксана Мирославовна
ассистент кафедры общественных, корпоративных финансов и финансового посредничества
Черновицкого Национального университета имени Юрия Федьковича
Scientific adviser:
Lyutyk Oksana
Assistant Professor of Public Finance and Corporate Finance and Financial Intermediation
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ

РЕАЛИЗАЦИЯ ПОЛИТИКИ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ МЕСТНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИХ ФИНАНСОВОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ

REALIZATION OF THE POLICY OF DECENTRALIZATION OF LOCAL AUTHORITIES IN THE CONDITIONS OF THE PROVISION OF THEIR FINANCIAL PERSONALITY

Анотація. *В статті досліджено особливості реалізації процесів децентралізації в Україні та формальну оцінку результативності впливу реформи міжбюджетних відносин на дохідну частину бюджету міста Чернівці на основі аналізу звітності про бюджет та фінанси міста Чернівці. Розглянуто позитивні та негативні наслідки бюджетно-податкової реформи в Україні. На основі проведеного аналізу, сформовано шляхи вирішення проблем економічного зростання територій та пріоритетні напрямки фінансової політики органів місцевого самоврядування. Встановлено, що ефективна фінансова політика органів місцевого самоврядування має бути спрямована на створення сприятливих умов для стійкого соціально-економічного розвитку територій, формування нових, адаптованих до сучасних реалій, об'єднань територіальних громад за умов децентралізації бюджетних відносин та з урахуванням особливостей економіко-політичної ситуації в країні.*
Ключові слова: *бюджетна децентралізація, місцеве самоврядування, доходи місцевих бюджетів, бюджетна система.*

Аннотация. *В статье исследованы особенности реализации процессов децентрализации в Украине и формальную оценку результативности влияния реформы межбюджетных отношений на доходную часть бюджета города Черновцы на основе анализа отчетности о бюджете и финансы города Черновцы. Рассмотрены положительные и отрицательные последствия бюджетно-налоговой реформы в Украине. На основе проведенного анализа, сформированы пути решения проблем экономического роста территорий и приоритетные направления финансовой политики органов местного*

самоуправления. Установлено, что эффективная финансовая политика органов местного самоуправления должна быть направлена на создание благоприятных условий для устойчивого социально-экономического развития территорий, формирование новых, адаптированных к современным реалиям, объединений территориальных общин в условиях децентрализации бюджетных отношений и с учетом особенностей экономико-политической ситуации в стране.

Ключевые слова: *бюджетная децентрализация, местное самоуправление, доходы местных бюджетов, бюджетная система.*

Summary. *In the article the peculiarities of the implementation of decentralization processes in Ukraine and the formal assessment of the impact of the intergovernmental fiscal reform on the revenue part of the budget of the city of Chernivtsi on the basis of the analysis of the reporting on the budget and finances of the city of Chernivtsi are explored. Positive and negative consequences of fiscal reform in Ukraine are considered. On the basis of the conducted analysis, the ways of solving problems of economic growth of the territories and priority directions of financial policy of local self-government bodies are formed. It is established that effective financial policy of local self-government bodies should be aimed at creating favorable conditions for sustainable socio-economic development of territories, the formation of new, adapted to the present realities, associations of territorial communities in the conditions of decentralization of budget relations and taking into account the peculiarities of the economic and political situation in country.*

Key words: *budget decentralization, local self-government, local budget revenues, budget system.*

На сьогоднішній день пріоритетним напрямом розвитку демократичної держави є забезпечення зростання рівня благополуччя кожного окремого громадянина. Згідно з досвідом розвинутих європейських країн, досягнення даної мети можливе лише за умов якісного державного управління, котре посилює демократичні інститути, ліквідує нерівність можливості доступу до суспільних благ, підвищує якість суспільних послуг і рівень життя населення.

Проблема реалізації політики фінансової децентралізації є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Бондарук Т. Г. [3], Деркач М. І. [5], Кириленко О. П. [8], Кравченко В. І. [7]. Разом з тим спостерігається певна фрагментарність досліджень проблематики теоретичних, еволюційних аспектів фінансової децентралізації, бюджетного федералізму в контексті територіального розвитку.

Мета статті — дослідити особливості реалізації та спрямованість процесів децентралізації в Україні та здійснення формальної оцінки ефективності реалізації фінансової децентралізації на місцевому рівні, аналіз впливу реформи міжбюджетних відносин на дохідну частину бюджету міста Чернівці, визначити специфіку та потенціал впливу на стимулювання розвитку територіальних громад в Україні.

В умовах ринкових перетворень актуальною є тенденція до децентралізації у державному управлінні, в результаті чого виконання певного ряду повноважень передається місцевим органам влади. Так, фінансова децентралізація дозволяє збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями місцевих громад та жителів, підвищує рівень відповідальності місцевих органів за виконання відповідних функцій та ступінь ефективності діяльності державного сектору в цілому через запровадження елементів конкуренції.

Для того, щоб місто, регіон та область були здатними забезпечити виконання своїх завдань, вони повинні володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які дадуть змогу використовувати ці ресурси на задоволення власних потреб. Основним у такому випадку виступає принцип самостійності, спрямований на коректне та збалансоване формування місцевих бюджетів. Оскільки громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, податковий потенціал бере активну участь. Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавствах, але й у територіальних розмірах громад, районів і регіонів [2].

В сучасних соціально-економічних умовах реалізація завдань фіскальної децентралізації потребує формулювання нових підходів щодо визначення місця міжбюджетних відносин в бюджетній системі держави, упорядкування складу діючих міжбюджетних трансфертів або запровадження нових видів інструментів міжбюджетного регулювання.

До ключових напрямів здійснення бюджетної децентралізації, які визначаються необхідністю усунення недоліків та вирішення проблем діючої моделі міжбюджетних відносин, слід віднести такі:

1. Зниження якості публічних послуг, зумовлене недостатнім фінансовим забезпеченням органів місцевого самоврядування для виконання делегованих повноважень та тенденцією до зменшення його обсягу впродовж останніх років (наприклад, якщо забезпеченість делегованих повноважень в 2010 році складала 88,8%, то в 2012 р. аналогічний показник зменшився до 80,7%, а в 2013 р. — до 80,2%). Для забезпечення стабільного виконання делегованих державою повноважень щорічно спрямовується частка власних ресурсів від реалізації самоврядних повноважень, покладених на них законодавством (від 25,6% в 2010 році до 38,7% в 2013 р.).

2. Низький рівень фінансово-ресурсної бази органів місцевого самоврядування для реалізації

власних повноважень. В Україні частка видатків місцевих бюджетів на реалізацію власних повноважень є найменшою серед країн Європи. Якщо в структурі видатків місцевих бюджетів видатки на власні повноваження в Польщі складають 26,6%, Латвії — 34,2%, Словаччині — 31,6%, то в Україні аналогічний показник становить всього 9,2%.

3. Зниження рівня бюджетної забезпеченості на утримання і розвиток місцевої інфраструктури. В розрахунку на одного жителя в Україні цей показник складає 448 грн. і є найнижчим серед країн Європи.

4. Зростання дефіциту місцевих бюджетів через неякісне бюджетне планування на центральному рівні та пов'язане з цим погіршення якості надаваних органами місцевого самоврядування публічних послуг. Зокрема, в 2013 році 472 із 692 місцевих бюджетів (більше 68%), що мають прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом, не виконали розрахункові 4 показники Міністерства фінансів України, а обсяг кредитної заборгованості органів місцевого самоврядування складає більше 9,8 млрд грн.

5. Обмеження можливості органів місцевого самоврядування розпоряджатися своїми коштами через блокування їх в системі Державного казначейства України.

Як уже зазначалося вище, першим кроком на шляху фінансової децентралізації було формування дохідної частини місцевих бюджетів на 2015 р. на новій основі.

Міжбюджетних трансфертів отримано 875,6 млн грн., питома вага яких в обсязі загального фонду міського бюджету м. Чернівців склала 48,9%, що на 4,8% менше, ніж у 2015 році (рис. 2.).

Порівняно з минулим роком сума міжбюджетних трансфертів загального фонду міського бюджету м. Чернівців, збільшилась на 157,8 млн грн., а саме, за рахунок субвенцій на соціальний захист населення (+165,1 млн грн.), освітньої субвенції (+6,1 млн грн.) та отриманої у 2016 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій у сумі 31,7 млн грн.).

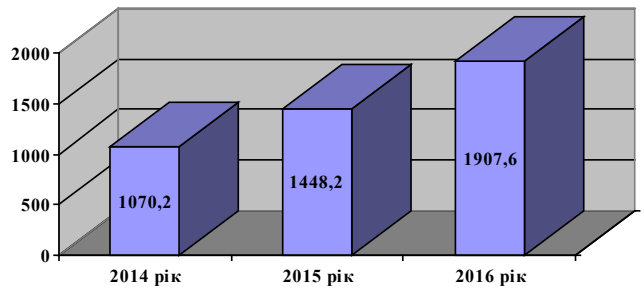

Рис. 1. Динаміка надходжень дохідної частини міського бюджету міста Чернівців за 2014–2016 роки

Джерело: складено автором на основі джерела [1].

До загального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) надійшло 916,7 млн грн., що складає 106,4% до уточнених планових показників на 2016 рік, понад план отримано 55,3 млн грн. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 297,9 млн грн. або 48,1%.

Серед доходів загального фонду міського бюджету у 2016 році найбільша питома вага належала податку на доходи фізичних осіб — 46,6% (427,6 млн грн.), платі за землю — 15,2% (139,4 млн грн.), акцизному податку — 14,9% (136,4 млн грн.), єдиному податку — 12,0% (110,2 млн грн.), платі за розміщення в установах банків тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів — 4,4% (40,5 млн грн.), надходженням від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності — 2,7% (25,2 млн грн.), податку на прибуток підприємств та частині чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до місцевого бюджету — 1,1% (9,4 млн грн.).

До спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без врахування обсягів міжбюджетних трансфертів) за 2016 рік надійшло 115,3 млн грн. або 116,6% до уточнених планових показників з врахуванням кошторисних призначень по власних надходженнях бюджетних установ на рік, перевиконання склало 16,4 млн грн. Порівняно з минулим роком надходження зросли на 33,2 млн грн. або 40,5%.

Серед платежів спеціального фонду міського бюджету м. Чернівців (без трансфертів) найбільшу питому вагу займали: власні надходження бюджетних установ — 49,0% (56,5 млн грн.), кошти від продажу землі — 20,2% (23,3 млн грн.), кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту — 19,2% (22,1 млн грн.), надходження до цільового фонду, створеного міською радою — 8,4% (9,7 млн грн.), надходження коштів від відчуження майна комунальної власності — 2,6% (3,0 млн грн.) [1].

Отже, проведений аналіз дозволив дійти висновків, що все ще присутня значна недостатність фінансових ресурсів місцевого самоврядування та неможливість вирішувати належним чином проблеми територіальних громад, що гальмує розвиток територій, адже левову частку в доходах місцевих бюджетів займають офіційні трансферти з державного бюджету, що свідчить про обмежену самостійність органів місцевого самоврядування, їх фінансову залежність від держави.

Висновки. Переважна більшість вітчизняних науковців вважають, що оптимальними шляхами вирішення проблем економічного зростання територій та пріоритетними напрямами фінансової політики органів місцевого самоврядування є [6, с. 52]:

1. Підвищення добробуту і поліпшення якості життя населення;

2. Залучення інвестицій на територію громади за рахунок формування сприятливого інвестиційного клімату;

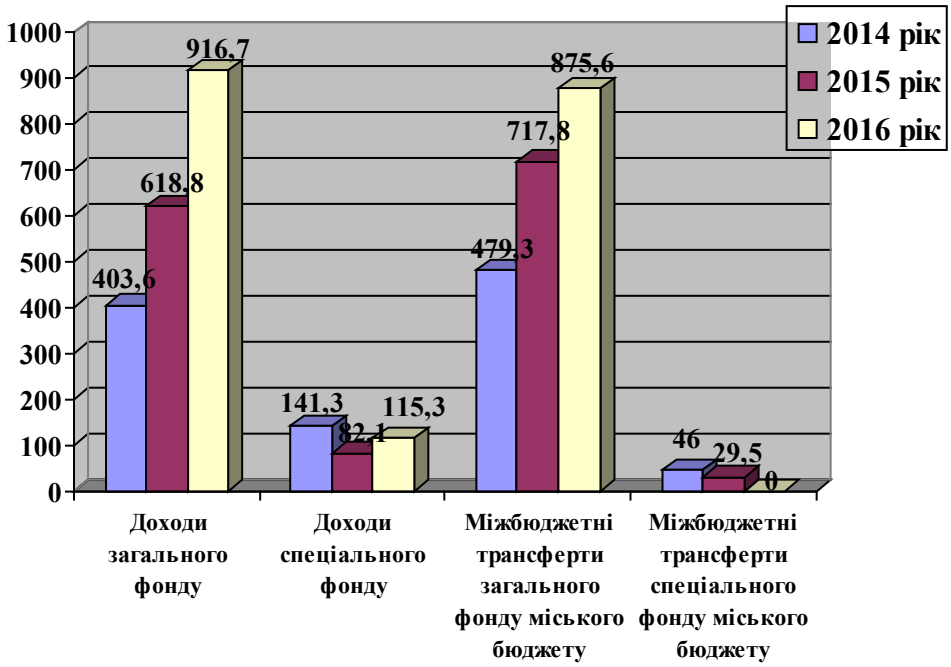

Рис. 2. Надходження дохідної частини міського бюджету міста Чернівців за 2014–2016 роки
Джерело: складено автором на основі джерела [1].

3. Забезпечення і підтримка сталого зростання економіки регіону;

4. Надання фінансової та матеріальної допомоги малому та середньому бізнесу, пільгове оподаткування, організація пожертвувань і добровільних внесків для створення підприємств з обслуговування соціально-економічної інфраструктури;

5. Формування ділової інфраструктури з наданням якісних інформаційних, аудиторських, юридичних, консалтингових послуг.

Отже, ефективна фінансова політика органів місцевого самоврядування має бути спрямована на створення сприятливих умов для стійкого соціально-економічного розвитку територій, формування нових, адаптованих до сучасних реалій, об'єднань територіальних громад за умов децентралізації бюджетних відносин та з урахуванням особливостей економіко-політичної ситуації в країні.

Література

1. Звіт про бюджет та фінанси міста Чернівці за 2014–2016 рр.

2. Короткий огляд реформи місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні [Електронний ресурс] / Інститут громадянського суспільства. — Режим доступу: http://www.csi.org.ua /korotkyj-oglyad-reformy-mistsevogo-sam/

3. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні / Бондарук Т. Г.; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. — К.: 2009. — 608 с.

4. Видіборець А. П. Критеріальні ознаки ефективності фінансової політики місцевих органів влади / А. П. Видіборець // Інноваційна економіка. — 2013. — № 9(47). — С. 93–99.

5. Деркач М. І. Аналіз наслідків трансформації бюджетного кодексу України для місцевих фінансів / М. І. Деркач, М. В. Литвин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2011. — № 1(11). — С. 22–28.

6. Долженко І. І. Теоретико-методичні підходи до формування фінансової політики місцевого самоврядування / І. І. Долженко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2011. — Вип. 168, ч. 2. — С. 238–243.

7. Кравченко В. І. Концептуальні засади реформи міжбюджетних відносин в Україні / В. І. Кравченко // Наукові праці НДФІ. — 1999. — № 7. — С. 3–10.

8. Місцеві фінанси: підручник / [О. Р. Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк та ін.] / За ред. О. П. Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.

УДК 339.13

Швидка Ольга Володимирівна
студентка факультету маркетингу
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
Швидка Ольга Владимировна
студентка факультета маркетинга
Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана
Shvydka Olga
Student of Marketing Faculty
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ ДЛЯ ПРОДВИЖЕНИЯ ПРОДУКЦИИ

USING OF MOBILE APPLICATIONS FOR PRODUCTS PROMOTION

Анотація. *У статті розкрито сутність використання мобільних додатків як одного із сучасних засобів комунікації зі споживачем. Проаналізовано особливості та специфіку використання мобільних додатків як потужного інструменту для розвитку business-to-business and business-to-consumer комунікацій. Розглянуто успішні приклади реалізації мобільних додатків.*

Ключові слова: *мобільні гаджети, мобільні додатки, соціальні мережі, Інтернет, комунікація, лояльність.*

Аннотация. *В статье раскрыта сущность использования мобильных приложений как одного из современных средств коммуникации с потребителем. Проанализированы особенности и специфика использования мобильных приложений как мощного инструмента для развития business-to-business and business-to-consumer коммуникаций. Рассмотрены успешные примеры реализации мобильных приложений.*

Ключевые слова: *мобильные гаджеты, мобильные приложения, социальные сети, Интернет, коммуникация, лояльность.*

Summary. *The article describes the essence of the use of mobile applications as one of the modern ways of communication with the consumer. The features and specifics of using mobile applications as a powerful tool for business-to-business and business-to-consumer communications are analyzed. Successful examples of mobile applications implementation are considered.*

Key words: *mobile gadgets, mobile applications, social networks, the Internet, communication, loyalty.*

Постановка проблеми. В кишені практично кожного сучасного користувача знаходиться смартфон чи інший мобільний гаджет. Така популярність цих приладів призвела до розширення їх використання для нових сфер застосування, зокрема для електронної торгівлі. Тільки за даними «Gemius Україна», 22.1 млн користувачів заходять в Інтернет зі своїх телефонів чи планшетів. Більше того, кількість користувачів, які використовують інтернет тільки з мобільних пристроїв складає 10.5 млн. [1].

Більшість глобальних сервісів уже давно мають власні мобільні додатки, що дозволяють користувачам смартфонів зручно користуватися можливостями сервісу через свій улюблений пристрій. Мобільні додатки — це потужний інструментом для розвитку business-to-business and business-to-consumer комунікацій. Мобільні технології надають можливість використовувати такий оригінальний, ефектний та все більше популярний вид маркетингових комунікацій, як залучення споживачів до взаємодії через гру. Відповідно, це звертає увагу споживачів, надовго утримує інтерес споживачів, створює позитивну атмосферу, яка може асоціюватися у подальшому і з самим продуктом/послугою, формувати і розвивати лояльність, стимулювати «вірусну» передачу інформації про акції тощо. Сьогодні, кожна прогресивна компанія повинна включати в план

стратегічного розвитку та зміцнення каналів комунікації з клієнтами розробку мобільних додатків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання мобільного маркетингу, в тому числі, мобільних додатків є досить актуальними та досліджуваним як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками мобільного маркетингу. Зокрема, як застосувати інструментарій мобільного маркетингу в різних сферах бізнесу та як за його допомогою компанії можуть підвищити впізнаваність бренду і лояльність споживачів, залучити клієнтів до комунікації з брендом, детально розглядали у своїх працях такі дослідники, як А. Майкл, Б. Солтер, Л. Бугаєв, Я. Федорак, В. Мазуренко, Н. Матвієнко.

Н. Ілляшенко та О. Савченко вивчають можливості застосування мобільних додатків на ринку business to business. Дослідниками розглянуто поняття мобільних технологій та мобільних бізнес-застосунків, встановлено їхні переваги та недоліки. Досліджено проблеми і перспективи просування мобільних технологій в Україні, запропоновано комплексну програму просування мобільних технологій на ринку business to business.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недооцінка українськими компаніями використання мобільних додатків для налагодження довготривалих відносин з клієнтами та пришвидшення процесу куплі товарів та послуг компанії.

Цілями статті є теоретичне узагальнення та виявлення особливостей використання мобільних додатків в Україні та світі, встановлення ролі мобільних додатків на сучасному етапі, як одного із актуальних засобів просування продукції та підвищення лояльності клієнтів.

Вклад основного матеріалу. Зростання використання мобільних пристроїв призвело до вибуху в розробці мобільних додатків. Понад мільйон додатків доступні для продажу або завантаження через мобільні платформи програмного забезпечення, такі як Apple App Store, Google Play, Windows Phone Marketplace і BlackBerry App World. Раніше мобільні додатки використовувалися для функціонального розважального наповнення мобільних пристроїв. На даний момент вони ефективно задіяні у діловій сфері, надаючи підтримку споживачам. Прикладами таких додатків є геолокаційні сервери, мобільний банкінг, інформаційні портали та інші [2].

Українські мобільні інтернет-користувачі активно використовують мобільні додатки: локаційними додатками користується 43% мобільних інтернет-відвідувачів, переглядають відео — 31%, заходять до соціальних мереж — 30%, до електронної пошти — 26%. Однак процес створення мобільних додатків має бути зваженим. На відміну від мобільної версії сайту, мобільні додатки потребують адаптації під окремі платформи для технічних пристроїв [3].

Мобільні додатки є чудовим інструментом для підвищення лояльності клієнтів, в той час, як мобільні сайти часто виступають в ролі першої точки контакту з брендом. Таким чином, додатки — це не альтернатива мобільним сайтам, а, скоріше, засіб розвитку взаємин з існуючими клієнтами, за допомогою якого можна пропонувати додатковий контент. Досить довго вважалося, що одна лише розробка додатку вже є кінцевим результатом, навіть якщо це суперечить здоровому глузду. Однак вибухове зростання кількості додатків на ринку внесло свої корективи, і забезпечити впізнаваність додатка стало набагато важче.

Мобільні додатки можуть використовуватися для підключення організацій або фізичних осіб в єдину спілку для обміну інформацією, співпраці, творчих можливостей і спілкування, що необхідно для продажу товару. Виробники через мобільні додатки можуть представити товари новим аудиторіям з іншою культурою та інтересами, стилем життя через призму свого власного бачення.

Мобільні додатки можуть використовуватись, щоб розповісти приховані історії про товар чи його виробника. Показавши творчий процес прийняття рішення, походження використовуваних матеріалів і натхненну роботу, у цьому всьому є потенціал, щоб підвищити цінність товару на ринку.

Для істотного сегмента користувачів смартфони і планшети стали основними пристроями для навігації Інтернетом. Відповідно, швидкими темпами зростає і частка цільових дій, виконаних за допомогою цих пристроїв. Тому власникам бізнесу необхідно комплексно підходити до цього питання –адаптувати сайт під мобільні пристрої та розробляти мобільні додатки під інтернет-магазин.

Станом на березень 2017 року у Google Play Store було 2,8 мільйона доступних додатків і 2,2 мільйона додатків, доступних в Apple App Store, двох провідних магазинах додатків в світі [4].

У жовтні 2017 року, бізнес-додатки були другою за популярністю категорії, частка 9,81 відсотка активних додатків була бізнес-додатками. Станом на червень 2017 року через App Store було завантажено понад 180 мільярдів додатків [4].

У 2016 році споживачі завантажили 149,3 мільярда мобільних додатків на свої підключені пристрої. У 2021 році ця цифра, за прогнозами, виросте до 352,9 млрд завантажень додатків [5].

Аналізуючи данні від Google, можна побачити, що лідером серед мобільних додатків, які завантажують українці, все ще залишаються ігри. Також в цьому році помітно збільшилась кількість завантажених додатків з категорій «шопінг» та «фінанси».

У найбільш завантажених неігрових додатках видавців у магазині Play Google в лютому 2017 року були Facebook, WhatsApp і Google. Facebook посідає перше місце з більш ніж 140 мільйонами щомісячних завантажень додатка по всьому світу.

У 2018 році витрати користувачів у всіх магазинах мобільних додатків в світі виростуть приблизно на 30%, в порівнянні з показником 2017 року, і пе-

ревищать 110 млрд дол. Такий прогноз зробили фахівці міжнародної аналітичної компанії App Annie, після дослідження індустрії додатків.

Як зазначається в результатах дослідження, на кінець жовтня 2017 року магазині App Store пропонувалося більш 2 млн а в Google Play — понад 3,5 млн додатків. Число нових додатків продовжує зростати в геометричній прогресії: за жовтень 2017 року App Store вийшло близько 50 тис. нових додатків, а в Google Play — понад 150 тис. [4].

В App Annie очікують, що найбільшого поширення в 2018 році отримають мобільні додатки з доповненою реальністю, побудовані на накладенні контекстної інформації на картинку реального світу. Такий прогноз зроблений на підставі того, що в 2017 році Facebook, Google і Apple на своїх конференціях для розробників представили ініціативи в сфері доповненої реальності.

Також, аналітики компанії Zenith прогнозують, що в кінці цього року мобільна реклама обійде десктопну і стане основним медіаканалом. На їхню думку глобальні витрати рекламодавців на мобайл досягнуть цього року $99,3 млрд у той час як витрати на десктоп складуть тільки $97,4 млрд. [6].

Унікальність мобільних додатків полягає в тому, що вони дають можливість підприємству взаємодіяти безпосередньо зі споживачами, без нав'язливої дії традиційних маркетингових технологій. Наприклад, якщо компанія створює мобільний додаток, користувачі можуть залишати там свої коментарі, рекомендації, огляди, задавати питання та взаємодіяти один з одним, щоб обговорити компанію, бренд, продукт чи послугу. Будь-який споживацький відгук і коментар (позитивний чи негативний), залишений одним користувачем, може бути каталізатором для іншого користувача і, як наслідок, спонукати до вибору (відмови) тієї чи іншої компанії, бренда, товару, послуги. Також перевагою мобільного додатку є скорочення кількості часу для замовлення товару.

Використання мобільних додатків для просування власної продукції має низку переваг: кількість мобільних користувачів постійно зростає, мобільні пристрої майже завжди знаходяться біля потенційного споживача, мобільний маркетинг дозволяє охопити недоступну для інтернет-маркетингу аудиторію, мобільна реклама має більший ступінь проникнення та більшу лояльність до споживача.

Один з яскравих прикладів нової ери — компанія Uber, яка змогла повністю змінити екосистему таксі. Uber — це мобільний додаток який допомагає водіям та пассажирам знайти один одного за декілька хвилин, для того щоб швидко та надійно пересуватися по місту в будь-який час. Більше не треба шукати паркінг, чекати автобус чи задихатися у метро. Їх сервіс став більш зручною та швидкою альтернативою вуличного таксі і зміг задовольнити потреби користувачів мобільних пристроїв, які хочуть отримати послугу максимально швидко.

Наступний приклад, Airbnb — американський стартап, що розвиває платформу для здавання і оренди житла на короткий термін. Основною рушійною силою подібних стартапів є економіка майбутнього або share economy, коли люди починають віддавати перевагу послугам інших таких же людей, а не компаній. І це не просто сплеск активності — це стійкий тренд, який тільки починає набирати обертів. Великий плюс Airbnb — наявність варіантів розміщення для аудиторії з різними потребами і фінансовими можливостями. Дохід сервісу за підсумками третього кварталу 2017 року склав 1 млрд дол. Порівняно з аналогічним періодом 2016 року компанія збільшила виручку вдвічі. Крім того, Airbnb обробив на 60% більше замовлень, ніж минулого року. Таке стрімке зростання компанії забезпечили азійський і латиноамериканський ринки, де попит на послуги сервісу Airbnb з початку року збільшився на 80% і 150% відповідно.

Мобільний додаток AliExpress — офіційний мобільний додаток однієї з найбільших торговельних мереж світу. Тут можна придбати практично будь-який товар за дуже низькою ціною. Ключова особливість сервісу полягає у тому, що придбання тут відбувається «напряму» в продавця. Це дозволяє уникнути різних націнок Основні переваги покупок через мобільний додаток офіційного магазину: додаток AliExpress на Android дає невеликі знижки практично на всі товари, багато продавців пропонують тут купони, які недоступні на ПК, покупці можуть взяти участь у розіграшах цінних товарів в розділі Халява.

Інший приклад — мобільний додаток WOG, який дозволяє користуватися віртуальною карткою лояльності, відстежувати історію своїх покупок, брати участь у персональних акціях, миттєво отримувати актуальну інформацію про всі новини та акції мережі, купувати пальне та каву онлайн, Прокладати маршрут до найближчого АЗК WOG та оцінити якість роботи співробітників АЗК WOG.

Досить успішним прикладом є мобільний додаток компанії Нова пошта, який допоможе замовити повернення або переадресацію відправлення, створити експрес накладну з зворотною доставкою грошового переказу на банківську картку та отримати бонус знижку при відправленні, переглянути місця розташування відділення на карті із зазначенням основних орієнтирів для швидкого пошуку, прорахувати вартість та строк доставки, відстежити стан доставки відправлення за номером ЕН (відстежити посилку та відправити заявку для виклику кур'єра за адресою.

Висновки та пропозиції. Отже, потрібно зазначити необхідність використання мобільних додатків для просування своєї продукції, оскільки частка користувачів Інтернету зростає з року в рік. Так, мобільні додатки стали примхою постійних клієнтів, які хочуть цей продукт/товар тут і зараз. Потенційний покупець прагне мати повну інформацію

про бажану одиницю, починаючи від її вартості, характеристик, наявності в найближчих магазинах і закінчуючи спеціальними пропозиціями. А якщо врахувати, що асортимент на масмаркеті здебільшого однаковий, то краще не змушувати клієнта чекати, інакше він звернеться по допомогу до мобільного додатка прогресивнішої мережі чи магазину.

Також, особливо важливим, на мою думку, є виявлення недоліків, які неодноразово зустрічаються в інших додатках. До них я можу віднести зі свого особистого досвіду користування мобільними додатками незручний пошук, низький рівень юзабіліті, проблеми з функцією локації торговельних точок, неактуальний контент чи застаріла дисконтна пропозиція. Але уникнути поширених помилок у розробленні та просуванні додатка — це половина справи. Особливо важливим для мобільного додатку є вдихнути в нього унікальний «корпоративний дух», властивий тільки окремій мережі, за яким клієнти зможуть ідентифікувати мобільний додаток серед десятка додатків конкурентів. Вирішити це завдання допоможуть перевірені маркетингові інструменти, як-от гейміфікація, інтеграція із соціальними мережами, вірусна реклама перед запуском.

Література

1. Результати дослідження gemius Audience за серпень 2017 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gemius.com.ua/novosti-agentstv/gemiusaudience-za-serpen-2017-roku.html

2. Даниленко М. І. Мобільний маркетинг: реалії та перспективи. — Науковий вісник Херсонського державного університету. — Випуск 7. Частина 2. — 2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_07/100.pdf

3. Поповська М. І., Гончаренко І. М. Перспектива розвитку електронної комерції на основі створення мобільних додатків в системі створення інтернет маркетингу. — Економіка інноваційної діяльності підприємств. — 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8064/1/NRMSE2017_V3_P278–279.pdf

4. Most popular Apple App Store categories in October 2017, by share of available apps. — [Electronic resource]. — Access mode: https://www.statista.com/statistics/270291/popular-categories-in-the-app-store/

5. Number of mobile app downloads worldwide in 2016, 2017 and 2021. — [Electronic resource]. — Access mode: https://www.statista.com/statistics/271644/worldwide-free-and-paid-mobile-app-store-downloads/

6. Аналитики предсказали рост числа приложений дополненной реальности. — [Электронный ресурс]. — Режим доступу: https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5a2679c29a79475a29500352

УДК 349.3: 369.542

Шеврикуко Анастасія Анатоліївна
студент факультету Обліку і фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
Шеврикуко Анастасия Анатольевна
студент факультета Учета и финансов
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета
Shevrykuko Anastasia
Student of Faculty of Accounting and Finance of the
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Чепець Ольга Григорівна
доцент кафедри обліку, аудиту та УФЕБ
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Чепец Ольга Григорьевна
доцент кафедры учета, аудита и УФЕБ
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет
Chepec Olga
Associate Professor of the Department of Accounting, Audit and FESM
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

ПЕНСІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: РЕЗУЛЬТАТИ І ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ

ПЕНСИОННАЯ РЕФОРМА В УКРАИНЕ: РЕЗУЛЬТАТЫ И ДАЛЬНЕЙШИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ

PENSION REFORM IN UKRAINE: RESULTS AND FUTURE PERSPECTIVES

Анотація. *У статті дається загальна характеристика положень пенсійної реформи України 2017 року. Розглянуто основні напрями практичної реалізації ідей пенсійної реформи, зокрема питання зміни порядку визначення мінімального розміру пенсії, підвищення розміру пенсій, поновлення виплати пенсії працюючим пенсіонерам в повному обсязі, осучаснення та індексації пенсій, запровадження нового порядку виходу на пенсію залежно від наявного страхового стажу, запровадження єдиних правила призначення пенсій, скасування спеціальних пенсій, виплат працюючим пенсіонерам. Проаналізовано результати впровадження пенсійної реформи на сьогоднішній день, визначено основні недоліки пенсійної реформи 2017 року. Обґрунтовано необхідність та визначено ключові питання подальшого поглиблення реформи пенсійної системи, розглянуто подальші перспективи розвитку пенсійної системи України.*

Ключові слова: *пенсія, пенсійна реформа, пенсійне страхування, страховий стаж, пенсійний вік, накопичувальна система, пенсійний фонд, індексація.*

Аннотация. *В статье дается общая характеристика положений пенсионной реформы Украина 2017 года. Рассмотрены основные направления практической реализации идей пенсионной реформы, в частности вопросы изменения порядка определения минимального размера пенсии, повышение размера пенсий, возобновление выплаты пенсии работающим пенсионерам в полном объеме, осовременивание и индексации пенсий, введение нового порядка выхода на пенсию в зависимости от имеющегося страхового стажа, внедрение единых правила назначения пенсий, отмена специальных пенсий, выплат работающим пенсионерам. Проанализированы результаты внедрения пенсионной реформы на сегодняшний день, определены основные недостатки пенсионной реформы 2017 года. Обоснована необходимость и определены ключевые вопросы дальнейшего углубления реформы пенсионной системы, рассмотрены дальнейшие перспективы развития пенсионной системы Украины.*

Ключевые слова: *пенсия, пенсионная реформа, пенсионное страхование, страховой стаж, пенсионный возраст, накопительная система, пенсионный фонд, индексация.*

Summary. *The article gives a general description of the pension reform provisions of Ukraine in 2017. The main directions of practical implementation of pension reform ideas are considered, in particular the questions of changing the procedure for determining the minimum pension amount, increasing the pensions amount, renewal of pensions payment to working pensioners in full, updating and indexing pensions, introducing a new order of retirement depending on the existing insurance period, the introduction of unified rules for the appointment of pensions, the abolition of special pensions, payments to working pensioners. The results of the pension reform implementation for today are analyzed and the main disadvantages of this reform in 2017 are identified. The necessity and the key issues for further deepening of the pension system reform are substantiated, and further perspectives of the pension system development of Ukraine are disrupted.*

Key words: *pension, pension reform, pension insurance, insurance period, retirement age, accumulation system, pension fund, indexation.*

Постановка проблеми. Одним з найбільш важливих елементів соціальної політики кожної держави є забезпечення своїх громадян пенсіями. Україна, звичайно ж, не виняток. Однак наш кризовий час зробило пенсію чи не єдиним джерелом доходу для громадян похилого віку. При цьому Україна витрачає на пенсії чи не найбільше за всіх у світі (у відсотках до ВВП), і до недавнього часу мала дуже високі «трудові податки», стимулюючі бізнес до відходу в тінь. Працюючі українці не мають жодних стимулів платити пенсійні внески, і тому Пенсійний фонд знаходиться у стані хронічного дефіциту коштів, що тисне на держбюджет. Станом на 2017 рік в Україні склалась ситуація, коли на 12,5 млн пенсіонерів припадає 26 млн осіб працездатного віку з яких зайнятими є тільки 17,6 млн осіб. При цьому з числа зайнятих тільки 10 млн осіб сплачують ЄСВ — базу для формування пенсійного фонду. В бюджеті на 2017 рік закладений дефіцит Пенсійного фонду в розмірі 141,5 млрд грн, що становить 5.5% ВВП. Таким чином Пенсійний фонд здатний бездефіцитно фінансувати менш ніж половину свої видатків. Аналогічна ситуація спостерігалась і в 2016 році — з суми Пенсійного фонду в розмірі 257 млрд грн дефіцит становив 145 млрд. Уже зараз в Україні пенсійні видатки становлять 15% від ВВП що є одним із найвищих показників у Європі та значно перевищує аналогічний показник багатьох країн з істотно вищим рівнем старіння, таких як Швеція, Фінляндія, Великобританія, Норвегія, Швейцарія [1]. В Україні уже на протязі 25 років тривають спроби здійснити пенсійну реформу, що нарешті вирішить ці проблеми. Тому до розробки проекту Пенсійної реформи 2017 року уряд віднісся більш відповідально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти реформування пенсійної системи України аналізували такі наукові діячі та експерти, як: М. Онуфрик, Н. Болотіна, С. Синчук, М. Боднарук, В. Бурак, І. Гуменюк, Т. Кравчук, Г. Третьякова, Н. Горюк, Д. Боярчук, Е. Лібанова, В. Мельничук, В. Ульянов. Проте чимало аспектів цієї проблеми залишаються невирішеними, а наявні пропозиції та зауваження носять суперечливий або дискусійний характер. Так, виконавчий директор Центру соціально-економічних досліджень «CASE Україна» Д. Боярчук зазначає, що головною метою реформи є зменшення дефіциту Пенсійного фонду. На його переконання, підхід уряду і МВФ допоможе не лише збалансувати Пенсійний фонд, а й матиме стабілізуючий вплив на українську економіку загалом [6]. Експерт Інституту суспільно-економічних досліджень, М. Онуфрик, вважає, що фінансової прірви Пенсійного фонду немає, оскільки він збалансований, пенсії виплачуються вчасно, хоча і частково за рахунок фінансування з Державного бюджету. Але є фінансова прірва солідарного рівня, яка не може бути вирішена без запровадження обов'язкового накопичувального рівня, оскільки залежить від демографічної ситуації [3]. Частина експертів вважає, що необхідно говорити не про пенсійну реформу, а про докорінну зміну системи пенсійного забезпечення. Зокрема, кандидат економічних наук, економіст В. Мельничук зазначає, що у пропозиціях міністерства мова йде лише про параметричні зміни солідарної системи, приведення її до працюючого стану. Але це, на його думку, не реформа, а часткові зміни. З такою точкою зору погоджується і експерт групи Реанімаційного пакету реформ з питань пенсійної системи Г. Третьякова: «Реформа — це зазвичай те, що змінює суспільні відносини, а економія в секторі солідарного пенсійного забезпечення — це не реформа» [6].

Тож не дивно, що завдання реформування системи пенсійного забезпечення громадян України є одним з найгостріших питань українського сьогодення. І тим важливішою і актуальною є комунікація влади із суспільством з метою пояснення суті і характеру змін, які торкнуться сьогодні чи у майбутньому кожного без винятку українця.

Мета статті. Провести аналіз практичної реалізації пенсійної реформи в країні, а також узагальнити і систематизувати ключові завдання подальшого реформування пенсійної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. 03.10.2017 Верховна Рада України прийняла в другому читанні та в цілому Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» (законопроект № 6614), який: удосконалює солідарну систему пенсійного страхування, звільнює її від невластивих видатків;

диференціює розміри пенсій залежно від набутого страхового стажу та отриманого заробітку; впроваджує єдині підходи до обчислення пенсій.

З 11.10.2017 р. набрав чинності Закон № 2148, відповідно до якого пенсійна система зазнала суттєвих змін [8].

Метою пенсійної реформи є забезпечення бездефіцитності Пенсійного фонду у середньостроковій перспективі, що відбудеться через встановлення вимог до тривалості страхового стажу та мінімального розміру страхового внеску.

Пенсійний стаж, потрібний для виходу на пенсію, за 10 років зросте до 35 років. Саме цю новацію опозиційні політики, а також деякі експерти називали «прихованим підвищенням пенсійного віку»:

- Зміни будуть поступовими, і показника у 35 років мають досягти у 2028 році,
- У 2018 році для виходу на пенсію у 60 років треба мати страховий стаж у 25 років (раніше — 15 років);
- Якщо стаж є меншим 25, але більшим 15 років, вийти на пенсію можна буде у 63 роки;
- Якщо стаж становить від 15 до 16 років — вихід на пенсію посувається до 65 років;
- Ті, в кого немає страхового стажу, можуть отримувати соціальну пенсію від 65 років;
- Додатковий страховий стаж, але не більше 5 років, можна буде купити [4].

Для придбання додаткового стажу сума сплаченого єдиного внеску за кожен місяць такого періоду не може бути меншою за мінімальний страховий внесок, помножений на коефіцієнт 2. Тобто один рік обійдеться приблизно в 16,8 тис. грн, два роки — в 25,3 тис. грн. Хтось може вважати ці суми занадто великими, а для когось це єдиний вихід із ситуації.

Тимчасову державну соціальну допомогу від 1 січня 2018 року до 31 грудня 2020 року призначатимуть особам, які не працюють, що досягли встановленого пенсійного віку, мають страховий стаж не менше 15 років, але не набули права на пенсійну виплату — на період до набуття права на пенсію за віком, у розмірі прожиткового мінімуму, для осіб які втратили працездатність [8].

Змінився підхід до визначення розмірів соціальних виплат дітям-інвалідів та особам, які не мають права на пенсію. З 1 жовтня розмір соціальної допомоги становитиме не менше 1 452 грн. В майбутньому розмір цих виплат не повинен бути меншим за прожитковий мінімум [2].

Планується запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування від 2019 року. Але ті, кому на 1 січня 2019 року залишатиметься менше 10 років до виходу на пенсію, можуть відмовитися від внесення платежів до накопичувальної системи.

Завдяки реформі відбулося осучаснення пенсій. Осучаснення пенсій — це їх перерахунок відповідно до зростання середньої заробітної плати, з якої сплачуються внески. Осучаснення пенсій важливе для людей, які пропрацювали однакову кількість років в одній галузі, але вийшли на пенсію в різні роки, отримують різні пенсії, розміри яких можуть відрізнятися втричі. Середня зарплата зростає з кожним роком, тому пенсії українців теж повинні осучаснюватись.

З 11,7 мільйонів пенсіонерів пенсії з 1 жовтня перераховано 10,2 млн з них. Середній розмір пенсії збільшився з 1 886,78 грн. до 2 447,95 грн. Перераховані також пенсії по інвалідності та втраті годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві та профзахворювання [1].

Відповідно до пенсійної реформи, процес осучаснення пенсій має завершитися у 2021 році.

В Україні декілька років не переглядався розмір середньої заробітної плати, на основі якого розраховувалися виплати. До ухвалення законопроекту він становив 1197 гривень, що відповідало рівню 2007 року, але тепер виплати прив'язувалися до рівня середньої заробітної плати за 2014–2016 роки у розмірі 3764,4 гривень. Так, згідно з даними Пенсійного фонду України, показник середньої зарплати за серпень 2017 року на одну застраховану особу був затверджений у розмірі 6028 грн. 81 коп., за вересень 2017 року — в сумі 6454 грн. 14 коп., за жовтень 2017 року — в сумі 6 522 грн. 77 коп. [5].

Нова пенсійна система забезпечила підвищення пенсій для 9 млн пенсіонерів. Мінімальна пенсія відтепер становить 1452 грн — для тих, у кого достатньо стажу (була — 1312 грн). Мінімальна пенсія для тих, у кого не вистачає стажу, зросла від 949 грн до 1373 грн. До прожиткового мінімуму прив'язаний розмір мінімальної пенсії.

Зменшення коефіцієнту за кожний відпрацьований рік з 2018 року з 1,35 відсотків до 1 відсотка рівно, призведе до загального зростання добробуту українських пенсіонерів. Це нововведення пояснюють тим, що в майбутньому автоматично підвищуватимуть (індексуватимуть) пенсії [7].

На майбутнє передбачено автоматичний перерахунок пенсій з урахуванням зростання середньої зарплати та показника інфляції. У 2019 та 2020 роках пенсії індексуватимуться окремими рішеннями парламенту, а вже з 2021 року відбуватиметься автоматична індексація, що на 50 відсотків буде залежати від інфляції за попередній рік, а на 50 відсотків — від зростання середньої зарплати за попередні три роки.

Так, за словами прем'єр-міністра Володимира Гройсмана, для 1,3 мільйона пенсіонерів відбулося збільшення пенсій на 200 гривень, для 1,2 мільйона — на суму від 200 до 500 гривень і для 1,1 мільйона — на суму понад одну тисячу гривень. Середнє підвищення пенсій, за словами голови парламентського комітету із соціальної політики Людмили Денисової, становить близько 700 грн [3].

Також, пенсіонери, які працюють, тепер отримують 100% пенсії. Раніше держава не доплачувала

таким особам 15% . Оподаткування пенсій для працюючих пенсіонерів було відмінено.

Висновки та пропозиції. В цілому проект реформи сконцентрований на скороченні хронічного дефіциту ПФ, модернізації, та підвищенні ефективності функціонування солідарного рівня пенсійної системи. Відтак запропонований урядом проект важко назвати повноцінною системною реформою, яка кардинально змінить існуючу пенсійну реформу. Також слід враховувати, що формування ефективної пенсійної системи потребує цілого ряду реформ в суміжних сферах, як то фінансова, податкова та соціальна.

Аналіз практичної реалізації пенсійної реформи показав, що Пенсійна реформа України 2017 року вимагає конкретизації і нових рішень таких аспектів:

- Ефект на бюджет залишився не зрозумілим. Пішовши на поводу у Радикальної Партії заради голосів в залі, Кабмін погодився на більш високе підтягування пенсійних виплат до згаданих 1 452 грн, що обіцяє додаткові витрати бюджету.
- Згідно з реформою, держава буде платити ЄСВ за студентів-бюджетників, що також вплине на витрати кошторису. Ціна цієї норми — додаткові 6 млрд грн витрат, не погоджених з Мінфіном.
- Найбільш суперечливе в пенсійній реформі — введення обов'язкового накопичувального рівня з 2019 року. Запуск накопичувального рівня вимагає поновлення пенсійного законодавства і функцій профільних органів виконавчої влади.

На мою думку, усе ще потрібні зміни в поточній системі пенсійного страхування, а їх відсутність призведе тільки до значного погіршення ситуації. Сподіваємося, що пенсійна реформа в Україні в 2018 році допоможе вирішити це питання. У наступному році владі держави треба намагатися врегулювати питання зловживання сумами пенсійних накопичень в різних фондах. Намір створити базу для акумулювання коштів з метою інвестицій в розвиток загальної економіки держави є гарною ідеєю.

Як багатьом відомо, валова частка заробітних плат в Україні видається саме через сірі схеми. З цієї причини і відбувається значне недоотримання відрахувань. Всі можливі відрахування мають знаходити під строгим контролем фінансової поліції. Лазівка, яка раніше дозволяла підприємцям зменшити свої виплати має бути прикрита. Також мають більш строго перевірятися робочі години людей, хто оформлений не на повний робочий день.

Література

1. Впровадження змін у пенсійній системі: Федерація профспілок України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/13306-yak-zaprovadzhuyutsya-zmini-u-pensijnij-sistemi-shcho-nadali-ochikuvati-pensioneram.

2. Закон про пенсійне страхування — Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15.

3. Нововведення пенсійної реформи: 5й канал. [Інтернет ресурс]. — Режим доступу: https://www.5.ua/suspilstvo/rada-pryiniala-pensiinu-reformu-shcho-zminytsia-dlia-ukraintsiv-156458.html.

4. Пенсионная реформа Гройсмана. Гордон: Интернет-издание — [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://gordonua.com/publications/pensionnaya-reforma-groysmana-chto-izmenitsya-dlya-pensionerov-210470.html.

5. Показники середньої заробітної плати. Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=307448&cat_id=12212.

6. Пенсійна реформа 2017. Кадровик-01: Електронний Журнал. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.kadrovik01.com.ua/article/3941-pensyna-reforma-2017-zakon-priynyato.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України — Закон України від 06.12.2016 р. № 1774-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1774-19.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій — Закон України від 03.10.2017 р. № 2148-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-19.

УДК 331

Шпортюк Наталія Леонідівна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Шпортюк Наталья Леонидовна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и банковского дела
Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет
Shportyuk Natalia
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance and Banking
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

Бурсук Ганна Юріївна
магістр факультету обліку і фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
Бурсук Анна Юрьевна
магистр факультета учета и финансов
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета
Bursuk Hanna
Master of the Faculty of Accounting and Finance
Dnepropetrovsk State Agrarian and Economic University

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ

MANAGEMENT BY PERSONNEL OF THE ENTERPRISE

Анотація. *Немало важливим чинником в отриманні прибутку підприємства, що є кінцевою метою його роботи, є продуктивне управління персоналом. В сучасних реаліях є зрозумілим, що без розвитку, навчання персоналу, духу єдиної команди, без об'єднання всіх співробітників однією метою, без створення позитивного психологічного клімату в колективах, це зробити не можливо. Тому актуальним є правильне управління персоналом пошуки впливу на персонал з метою підвищення ефективності його роботи. У статті узагальнено теоретичні аспекти системи управління персоналом сучасного підприємства. З'ясовано основні, цілі, принципи, фактори впливу та напрями діяльності системи управління персоналом.*

Ключові слова: *персонал, управління персоналом, організація управління персоналом, система управління, людські ресурси.*

Аннотация. *Немало важным фактором в получении прибыли предприятия, является конечной целью его работы, является продуктивное управления персоналом. В современных реалиях понятно, что без развития, обучения персонала, духа единой команды, без объединения всех сотрудников одной целью, без создания положительного психологического климата в коллективах, это сделать невозможно. поэтому актуальным является правильное управление персоналом поиски воздействия на персонал с целью повышения эффективности его работы. В статье обобщены теоретические аспекты системы управления персоналом современного предприятия. Выяснены основные, цели, принципы, факторы влияния и направления деятельности системы управления персоналом.*

Ключевые слова: *Персонал, управление персоналом, организация управления персоналом, система управления, человеческие ресурсы.*

Summary. *The one of very important factors in obtaining a profit company, which is the ultimate goal of his work, is the productive management of personnel. In modern realities, it is clear that without development, training of personnel, the spirit of a single team, without combining all employees with one goal, without creating a positive psychological climate in teams, it is impossible to do this. Therefore, it is relevant to correctly manage the personnel seeking influence on staff in order to increase*

the efficiency of its work. The article generalizes theoretical aspects of the personnel management system of a modern enterprise. The basic, objectives, principles, factors of influence and directions of activity of the personnel management system are found out.

Key words: *personnel, personnel management, organization of human resources management, management system, human resources.*

Постановка проблеми. З перспективою приєднання України до європейської спільноти виникає термінова необхідність переглянути стандарти, які стосуються організації діяльності промислового підприємства, привести їх у відповідність до європейських норм. Особливої уваги, на нашу думку, потребує питання управління персоналом на промислових підприємствах. Персонал вже сьогодні розглядається як один із головних ресурсів виробничого підприємства, але використовується він ще не досить ефективно. За даними університетів Західної Європи до групи країн з низьким показником використання людських ресурсів компаній увійшла серед інших країн і Україна [1, с. 25].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою цього напряму діяльності підприємства займалися М. Альберт, Ю. Битяк, А. Бовтрук, В. Гаращук, О. Дьяченко, Г. Зайцев, А. Єгоршин, Н. Лашманова, М. Мескон, Б. Мільнер, А. Саакян, Т. Санталайнен, В. Співак, Ф. Хедоурі, В. Храмов та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню теоретичних аспектів розвитку системи управління персоналом сучасного підприємства потребують подальшого вивчення.

Мета статті. Метою даної статті є узагальнення теоретичних аспектів розвитку системи управління персоналом сучасного підприємства та процесів створення і вдосконалення структурних елементів даної системи.

Виклад основного матеріалу. Управління персоналом — система взаємопов'язаних організаційно-економічних і соціальних заходів для створення умов для нормального функціонування, розвитку та ефективного використання потенціалу робочої сили на рівні організації. У літературі можна зустріти приклади різного тлумачення даного поняття. При цьому одні автори оперують метою і методами, за допомогою яких можна цієї мети досягти, тобто акцентують увагу читача на організаційній стороні управління. Інші — роблять упор на змістовну частину, яка відображатиме функціональну бік управління. Типовим прикладом першого підходу може служити наступне визначення:

Управління персоналом — це комплекс (система) взаємопов'язаних економічних, організаційних і соціально-психологічних методів, що забезпечують ефективність трудової діяльності та конкурентоспроможність підприємстві [2].

Інший підхід відображений у визначенні, прийнятому в німецькій школі менеджменту:

Управління персоналом (менеджмент персоналу, економіка персоналу) — область діяльності, найважливішими елементами якої визнаються визначення потреби в персоналі, залучення персоналу (вербування і відбір персоналу), задіяння в роботі, вивільнення, розвиток, контролінг персоналу, а також структурування робіт, політика винагород та соціальних послуг, політика участі в успіху, управління витратами на персонал і керівництво співробітниками [3].

Головне, що складає сутність управління персоналом, — це системне, планомірно організований вплив за допомогою взаємопов'язаних організаційно-економічних та соціальних заходів на процес формування, розподілу, перерозподілу робочої сили на рівні підприємства, на створення умов для використання трудових якостей працівника (робочої сили) в цілях забезпечення ефективного функціонування підприємства і всебічного розвитку зайнятих на ньому працівників.

Персонал вже сьогодні розглядається як один із головних ресурсів виробничого підприємства, але використовується він ще не досить ефективно. За даними університетів Західної Європи до групи країн з низьким показником використання людських ресурсів компаній увійшла серед інших країн і Україна [1, с. 25].

При цьому поступово відбувається формування розуміння того, що від створення команди співробітників-однодумців та злагодженості роботи цієї команди напряму залежить конкурентоспроможність підприємства на ринку. Для того, щоб мати змогу гідно конкурувати із західними підприємства потрібно навчитися оперативно впливати на процес управління персоналом, корегувати його.

Основними компонентами управлінської системи є:

1) суб'єкт управління, тобто джерело керівного впливу, той, хто здійснює управління, виконує функції керівництва і впливу на об'єкт з метою приведення його в новий, бажаний для суб'єкта стан;

2) об'єкт управління, тобто те, що функціонує під керівним впливом, на що спрямовано цей вплив суб'єкта;

3) керівний вплив, тобто комплекс цілеспрямованих й організуючих команд, засобів, прийомів і методів, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкт і досягаються реальні зміни в його стані;

4) зворотні зв'язки, тобто інформація для суб'єкта про результативність керівного впливу і зміни в об'єкті.

У системі управління персоналом завжди виділяються суб'єкт і об'єкт. Під суб'єктом (керуючий елемент) розуміється носій функції управління персоналом, тобто сукупність органів і працівників, що реалізують функції управління персоналом. Суб'єкти управління персоналом можна поділити на внутрішні і зовнішні. Внутрішніми суб'єктами управління персоналом є: функціональний апарат, керуючий процесами підготовки, прийому. До зовнішніх суб'єктів діяльності з управління персоналом відносяться: держава та органи, які приймають закони, що регулюють сферу трудових відносин. Об'єкт (керований елемент) — це основні компоненти системи управління персоналом: підбір, розстановка, оцінка, стимулювання і т.д.

Управління персоналом має базуватися на таких принципах [4, с. 131]:

- людина — основа корпоративної культури. Успішні підприємства приділяють велику увагу персоналу; коли людей ставлять на вершину змін, вони стають рушійною силою цих змін;
- менеджмент для всіх. Управління має здійснюватися на трьох рівнях: вище керівництво, середнє керівництво («команда») і нижня ланка («співробітники»);
- ефективність як критерій успіху організації, що полягає у досягненні мети з оптимальним використанням ресурсів і максималізації прибутку;
- взаємини як критерій успіху організації;
- якість як критерій ефективності. Необхідно працювати з п'ятьма взаємозалежними підсистемами якості:
  - особиста якість;
  - якість команди;
  - якість продукції;
  - якість сервісу і якість організації;
- команда як критерій успіху організації. Всі команди й окремі співробітники, які входять у команду, роблять внесок як в успіх, так і в провали організації;
- навчання — ключ до розвитку та змін і невід'ємна частина життєво важливого процесу просування організації.

Окремо слід сказати про завдання управління персоналом. На підприємстві такими завданнями є пізнання закономірностей і факторів поведінки персоналу та їх використання у досягненні мети організації із врахуванням особистих і групових інтересів персоналу. В ідеалі — це створення організації, що працює на принципі співробітництва, в якій оптимально поєднується рух до загально-організаційних та індивідуальних цілей.

Отже, управління персоналом — це специфічна функція управлінської діяльності, головним об'єктом якої є людина, що входить у певні соціальні групи. Сучасні концепції управління персоналом базуються, з одного боку, на принципах адміністративного управління, а з іншого — на концепції всебічного розвитку особи і теорії людських відносин.

Головною метою підприємства має бути — підвищення ефективності діяльності на основі максимально можливої реалізації потенційних здібностей працівників.

Висновки. На сьогоднішній день основним фактором конкурентоздатності підприємницької структури, її життєздатності і процвітання є якість персоналу і його ставлення до праці, тобто рівень професіоналізму і творчості працівників. Саме персонал відіграє вирішальну роль у процвітанні, коли матеріальні ресурси достатні і загальнодоступні, а технологія і методи управління ними не становлять особливо складної системи. Тому для кожного підприємства важливим є правильне управління персоналом пошуки впливу на персонал з метою підвищення ефективності його роботи.

Література

1. Нікіфорова Л. В. Анализируйте текучесть персонала, и вы много узнаете о компании / Л. В. Никифорова // Кадровое дело. — М.: «Актион Медиа». — 2010. — № 2. — 130 с.

2. Методика кадрової роботи американських фірм: Для керівників кадрових служб ПО, підприємств, АТ, МП. М.: Потенціал XXI, 2008.

3. Мухін Ю. І. Наука управляти людьми: Виклад для кожного. М.: Фолиум, 2008.

4. Лелі Ю. Г. Сучасні системи управління персоналом та їх вплив на ефективність роботи підприємства / Лелі Ю. Г. // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. — Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2013. — Вип. 1, Т. 2. — 348 с.

УДК 341

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Бучковський Артур Петрович
студент
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Бучковський Артур Петрович
студент
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Buchkovskiy Arthur
Student of the Yaroslav Mudryi National Law University

ПИТАННЯ «TERRA NULLIUS» В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ
ВОПРОС «TERRA NULLIUS» В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ АСПЕКТЕ
QUESTIONS «TERRA NULLIUS» IN INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS

Анотація. *Стаття присвячена висвітленню питання про міжнародний стан територій «Terra nullius». Проаналізовано підходи багатьох вчених щодо інтерпретації даної категорії в різні епохи та з різних точок зору відповідно.*
Ключові слова: *terra nullius, нічийні території, першовідкривач, право володіння, територіальна претензія.*

Аннотация. *Статья посвящена раскрытия вопроса о международном состоянии территорий «Terra nullius». Проанализированы подходы многих ученых относительно интерпретации данной категории в разные эпохи и из разных точек зрения соответственно.*
Ключевые слова: *terra nullius, ничьи территории, первооткрыватель, право владения, территориальная претензия.*

Summary. *The article is devoted to the issue of the international status of «Terra nullius» territories. The approach of many scientists concerning the interpretation of this category in different epochs and from different points of view, respectively, is analyzed.*
Key words: *terra nullius, no-man territories, discoverer, the right of possession, territorial claim.*

Постановка проблеми. Процес дослідження нічийних територій відбувався з кінця вісімнадцятого століття і триває по наш час. Проблема підпорядкування земель «*terra nullius*» виникала впродовж усього цього періоду, ба навіть, існують випадки сьогодення, коли постає питання про визнання таких територій за певною країною. Як приклад можна згадати міжнародні договори щодо Антарктики, Гренландії чи острова Шпіцберген тощо.

Стан дослідження. Йдеться, зокрема, про висвітлення головних аспектів «*terra nullius*», в період розвитку цивілізацій, такими науковцями як Френціс Лібер, Берк Аарон Хінсдейл, Джордж Графтон Вілсон тощо. Їхній внесок у дослідження даного питання. Проаналізовано думку вітчизняних науковців та стан сьогодення. Зроблено висновок щодо актуальності вивчення даного аспекту міжнародно-правової діяльності держав на основі дослідженого матеріалу.

Мета. Встановити походження словосполучення «Terra nullius», дослідити значення даної категорії у міжнародно-правовому аспекті, ґрунтуючись на думках науковців. Проаналізувати стан сьогодення і визначити важливість дослідження.

Виклад основного матеріалу. Етимологія словосполучення «Terra nullius» бере свій початок ще з ранніх часів державотворення. Зокрема це латинський вираз, що прийшов з римського права і перекладається як «нічия земля». Дана категорія застосовувалась римськими правниками по відношенню до ворожих земель і таких територій, як незаселені острови [1]. Таку думку пропонує Стівен Ньюкомб висвітлюючи її в роботі «Pagans in the Promised Land».

Більш звичним серед науковців є той факт, що даний термін широко почали застосовувати саме на межі вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть і позначав він наступне: «будь-яка земля, яка не є зайнятою чи без соціальної організації може бути придбана в якості нової території суверенною державою, та що закони цієї держави будуть поширюватися на ці землі».

Саме таким чином інтерпретували вираз «Terra nullius» у Англії. На їхню думку «території без со-

ціальної організації» — це землі без будинків чи культурних пасовищ, місцеві жителі не розвивали там свої поселення, інфраструктуру або фермерські угіддя, а отже і не проявляли соціальної структури політичної організації. Уряд Англії застосував цю так названу доктрину «Terra nullius», щоб претендувати на Австралію та встановити там свої порядки із застосуванням англійського законодавства, наприкінці XVIII століття [2].

Нагадаємо, що на той час для Європейських держав існували чотири визнаних на міжнародному рівні способи привласнення нових територій: успадкування, завоювання, купівля та окупація або заселення.

Прикладом успадкування було наступне: Джеймс II отримав у спадок Шотландію від свого батька, коли став королем у 1685 році.

Прикладом завоювання вважали події, коли Англія завоювала Індію силою, а остання в свою чергу перетворилася в колонію першої та регулювалася англійським законодавством.

Купівлею вважався договір між Англією і Францією щодо купівлі низки територій Північної Америки, таких як Луїзіана тощо.

Щодо окупації або заселення, то територія, що заселялася повинна була бути безлюдною і доступною для окупації державою, яка претендувала не неї. До 1670 року англійські юристи говорили про те, що колоністи захоплюють незаселені території, і ті, в свою чергу, оголошуються «Terra nullius», там негайно починає діяти англійське законодавство.

Дещо інша концепція була розроблена першим американським політологом німецького походження — Френцісом Лібером. На його думку, термін «terra nullus» заснований на тому факті, що корінні жителі географічного регіону під час так званої епохи Великих географічних відкриттів не були звернені до християнства. Тобто розумілося, що такі землі є заселеними варварами, язичниками або нехрещеними людьми, яких в свою чергу, християни, по великому рахунку вважали неіснуючими.

Така концепція лягла в основу того, що землі заселені не християнами є вільними або «нічийними територіями» і «тому на них поширюється право володіння християн». За словами Лібера, «язичництво», яке означало бути нехрещеним, «позбавляло людини [яка не є християнином] тих прав, які відповідно до норм справжньої моралі притаманні кожній людській істоті» [3].

У своєму есе 1888 року Берк Аарон Хінсдейл (1837–1900 роки) зафіксував, що право відкриття засноване на «принципі те, що нікому не належить, [може] бути вилучено тим, хто це виявив». Продовжуючи думку Лібера, Хінсдейл зазначив, що цей аргумент набув чинності лише тоді, коли він був доповнений визначенням нічийної землі, наданим християнською церквою. За словами Хінсдейла, розтлумачене християнською церквою визначення «Забезпечило необхідне обґрунтування»: «Вважаємо, що res nullius є власністю першовідкривача; що язичник є неіснуючим; що американський дикун [індіанець] є язичником [nullius або неіснуючим], і вся аргументація на місці». За словами Хінсдейла, цей аргумент, заснований на тому, що аборигени «відкритих» земель не пройшли обряду хрещення, який «лежить в основі права відкриття, критерію, до якого в разі територіальних суперечок зверталися народи, які розділили Новий Світ, і головним обґрунтуванням права власності на всій території Сполучених Штатів» [4]. Тут Хінсдейл послався на рішення у справі Джонсон проти Макінтоша. За його словами, право відкриття утворило «головне обґрунтування права власності по всій території Сполучених Штатів» [5].

Джордж Графтон Вілсон (1863–1951 роки), професор Університету Брауна, Гарвардського університету, флетчерівської школи права і дипломатії, а також Військово-морського коледжу Сполучених Штатів, спираючись на рішення у справі Джонсон проти Макінтоша, висловив думку, що «Англія, Франція, Голландія, Португалія та Іспанія виходили з того, що відкриття земель, раніше не відомих християнських народів, давало християнському першовідкривачу право володіння» [6].

Мислитель Ж. Ж. Русо у своїй праці розмірковує: «Чи достатньо ступити ногою на загальний ділянку землі, щоб проголосити себе одразу ж її господарем? Як може людина або народ заволодіти величезною територією, позбавивши людський рід цієї території, інакше, як не в результаті караного захоплення, оскільки цей акт позбавляє інших людей жител і джерел існування, які природа дає їм усім в загальне користування?» — запитує Русо, підкреслюючи важливість встановлення панування над територією, бо саме воно забезпечує владу і панування над людьми, що проживають на ній. [7 с. 165–166].

Тому в дев'ятнадцятому столітті сформувалася концепція, в яких випадках можна вважати, що держава претендує на нічию землю. Для цього необхідні: солдат, прапор і формальна претензія. Тобто треба не просто претендувати на сушу, але ще забезпечити її ефективну окупацію. Саме в розвиток цієї концепції встановлюються прапори на морському дні і на Місяці.

У Вітчизняному розумінні «terra nillius» розглядається в межах поняття Територіальна претензія — посягання будь-якої держави на певну територію з метою встановлення свого суверенітету над нею. Саме таке визначення надає О. В. Задорожній у другому томі Української дипломатичної енциклопедії [8].

Варто також торкнутися питання: чи можливе в сучасну епоху, коли, за висловом К. Хаусхофера, «на планеті вже немає нічийної землі» [9 с. 276], існування територій, які можуть претендувати на статус terra nullius? І все ж таки прецеденти існують, хоча, здавалося, що це зовсім неможливо.

Яскравим прикладом може слугувати історія Суяш Діксіта — жителя Індії, який оголосив себе правителем землі між Єгиптом і Суданом, оскільки ці країни відмовились від претензій на неї.

Сталася ця подія наступним чином: він їхав за маршрутом, що охороняється єгипетськими військовими. Щоб перетнути кордон до Бір-Тавіль, він попросив у них дозволу — і його пустили з умовою, що він не буде робити фото на фоні військових об'єктів, повернеться в той же день і залишить все цінні речі. Він так і зробив, а заодно оголосив незалежність.

Далі Діксіт проголосив свого родича прем'єр-міністром і керівником військового міністерства, а батька привітав з днем народження призначенням його президентом. Новоявлений король також запустив сайт для «іноземних інвестицій і заявок на громадянство».

До нього в 2015 році права на цю землю вже заявляв американець Джеремі Кітон — він назвав утворення Королівство Північний Судан і хотів зробити принцесою свою дочку. В тому ж році королем оголосив себе росіянин Дмитро Жихарєв — і назвав землю Королівством Середзем'я [10].

Якщо ж говорити про легітимність такого надбання, то про це роздумував у своєму інтерв'ю посол Ліберленду в Україні — Петер Дейкстра. До слова, ще однієї з новопроголошених країн на територіях «terra nullius».

Петер зауважив: «Якщо територію ніхто не визнає своїми володіннями, то це можете зробити ви. І якщо вже ви на це зважилися, то потрібно дотримуватися певної процедури. Спочатку варто знайти землю, яка нікому не належить. Як у нас — ми знаходимося на клаптику землі між Сербією і Хорватією, але вони-то не заявляли на неї свої претензії. Далі два способи розвитку подій. Перший — ви йдете в міжнародний суд і говорите щось на кшталт: «Я займаю цю землю, маю на неї право і хочу нею керувати». Це легальна процедура, міжнародний закон, але все дуже складно і заплутано, і в сумі займає безліч часу — приблизно сім років. Другий спосіб — почати з того, що ви просто створюєте свою країну. Що наш президент, власне, і зробив. Далі — об'єднуєте людей, які поділяють ваші погляди і мають намір інвестувати та допомагати у розвитку країни» [11].

Висновок. Хоча, Епоха Великих географічних відкриттів вже закінчилася і, здавалося б, на поверхні Землі вже немає суші, яка ще не відкрита. Однак, в Світовому океані, приміром, може виникнути новий острів в результаті вулканічної діяльності, а якщо він буде перебувати за межами будь-чиїх територіальних вод і економічної зони, то на нього цілком можна претендувати. Тому дане питання є і буде залишатися актуальним в даний час стрімкої глобалізації суспільства.

Література

1. Newcomb S. Pagans in the Promised Land: Decoding the Doctrine of Christian Discovery / Steven Newcomb., 2008. — 224 p. — (Fulcrum Publishing).

2. Fitzmaurice A. The Genealogy of Terra Nullius / Andrew Fitzmaurice. // Australian Historical Studies Journal. — 2008. — vol. 38. — p. 1–15.

3. Wharton F. A Digest of International Law of the United States / Francis Wharton. // U.S. Government Printing Office. — 1887. — vol. 1.

4. Joseph Story, Commentaries on the Constitution of the United States.

5. Hinsdale B. The Right of Discovery / B.A. Hinsdale., 1888. — 31 p. — (University of Michigan Library).

6. George Grafton Wilson / International Law and the Constitution. — 13 B.U.L. Rev. — 1933. — 234.

7. Руссо Ж.-Ж. Трактати. М.: Наука, 1969. — 704 с.

8. Задорожній О.В. Територіальна претензія / Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / Л.В. Губерський (голова). — К.: Знання України, 2004. — Т. 2. М — Я. — 812 с.

9. Хаусхофер К. Границы в их географическом и политическом значении / Классика геополитики, XX век. М.: АСТ, 2003. — с. 227–598.

10. Марченко Ю. Індієць знайшов нічийну землю в Африці. Та став її королем [Електронний ресурс] / Юрій Марченко // Платформа. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: http://news.platfor.ma/diksitiya/.

11. Уртан В. «Философия Либерленда заключается в свободе»: как на 7 км² пытается появиться новая страна [Электронный ресурс] / В. Уртан // Платформа. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: http://projects.platfor.ma/liberlend/.

УДК 341.24:005.582

Воліна Анастасія Едуардівна
студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Волина Анастасия Эдуардовна
студентка
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Volina Anastasiya
Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University

«М'ЯКЕ ПРАВО» ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

«МЯГКОЕ ПРАВО» КАК УНИВЕРСАЛЬНЫЙ РЕГУЛЯТОР МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

«SOFT LAW» AS A GENERAL-PURPOSE REGULATOR OF INTERNATIONAL RELATIONS

Анотація. *У статті досліджується ефективність м'якого права як регулятора правовідносин, що виникають в різних сферах. Аналіз міжнародних м'яких правових норм, що застосовуються міжнародними організаціями, і на прикладі міжнародних загальновідомих актів, а також використання норм м'якого права окремими державами-членами, на прикладі України. Також пропонується відхід від традиційного сприйняття міжнародного права у зв'язку з розвитком сучасного інформаційного суспільства. М'яке право визнається особливим різновидом права, оскільки воно породжує конкретні юридичні наслідки. М'яке право стає ефективним інструментом нормативно-правового регулювання суспільних відносин.*

Ключові слова: *м'яке право, міжнародно-правове регулювання, «живе право», інформаційне суспільство, місце актів «м'якого права».*

Аннотация. *В статье исследуется эффективность мягкого права, как регулятора правоотношений, которые возникают в разных сферах. Анализ международных мягких правовых норм, которые используются международными организациями в создании международных общеизвестных актов, а также использование норм мягкого права отдельными государствами-членами, на примере Украины. Также предлагается отойти от традиционного восприятия международного права в связи с развитием современного информационного общества. Мягкое право является особенным видом права, поскольку оно порождает конкретные юридические последствия. Мягкое право становится эффективным инструментом нормативно-правового регулирования общественных отношений.*

Ключевые слова: *мягкое право, международно-правовое регулирование, «живое право», информационное общество, место актов «мягкого права».*

Summary. *The efficiency of soft law as a regulator of legal relations, which arise in different spheres is examined in this article. Authors analyze international soft legal norms, which are used by international organizations in the creation of international well-known acts and also the using of norms of soft law by individual Member-States, taking the example of Ukraine. It is also proposed to move away from traditional perception of international law due to development of the modern information society. Soft law is a special type of law, because it generates specific legal consequences. Soft law is becoming an effective tool of legal regulation of public relations.*

Key words: *soft law, international legal regulation, «living right», information society, place of acts of «soft law».*

Постановка проблеми. У зв'язку з розвитком суспільства і міжнародного правопорядку видозмінюються форми і методи правового регулювання системи міжнародних відносин. В доктрині міжнародного права швидких оборотів застосування набуває феномен «м'якого права». Відсутня єдність поглядів науковців щодо переваг та недоліків м'якого права. Однак практика свідчить, що

м'яке право використовується у багатьох сферах правового регулювання, як міжнародними організаціями, так і окремими державами, навіть в регулюванні внутрішньодержавних відносин. Це дуже зручний спосіб досягнення компромісу між державами та укладення угод з максимальним збереженням волі держав та їх суверенітету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Такі вчені як, наприклад, В. Василенко, М. Веліжаніна, Г. Вельямінов, М. Бурменський, В. Денисов, О. Задорожній, І. Лукашук, В. Муравйов, Т. Нешатаєва, Г. Тункін, Х. Хіллінгенберг, К. Чінкін тощо присвячували окремі свої наукові праці вивченню м'якого права. При цьому слід констатувати, що у зв'язку із відсутністю єдиного розуміння «м'якого» права виникає також його критика. Яскравими критиками концепції м'якого права виступають наприклад, Р. Дженнінгс, Й. Клабберс Р. Колодкін Г. Шварценбергер тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Більшість вчених, та, і взагалі, теорія «м'якого» права вказує на те, що норми м'якого права є допоміжними, рекомендаційними. Однак, сфера застосування цих норм розширюється як на національному рівні, так і на міжнародному і поступово «м'яке» право трансформується у невід'ємну частину міжнародного права. Постає проблема, як сприймати норми м'якого права, чи мають вони обов'язковий характер, яке місце норм м'якого права в сучасному інноваційному суспільстві.

Мета статті. Дослідження ефективності м'якого права як регулятора правовідносин, що виникають в сучасному інноваційному суспільстві. Аналіз практики застосування норм м'якого права у різних сферах суспільства, що підтверджує його актуальне й важливе значення в системі міжнародно-правового регулювання. Відхід від традиційного сприйняття міжнародного права як розробленої державами системи норм загальнообов'язкового характеру.

Виклад основного матеріалу. За своєю природою м'яке право є динамічним, воно здатне оперативно реагувати на зміни у відповідних правовідносинах. І це дуже слушна перевага в наш час. Адже, ускладнені правовідносини цифрової ери, зумовлюють необхідність вироблення нових підходів для швидкого і динамічного врегулювання проблем. В умовах глобального інформаційного суспільства право перестає бути регулятивним інструментом, зростання ролі недержавних суб'єктів у міжнародних відносинах сприяє все частішому використанню актів м'якого права.

Необхідно розглянути переваги та недоліки м'якого права. Так, В.В Мицик акти «м'якого права» розглядає лише як сукупність не правових, рекомендаційних норм, в яких розроблені нові положення, які в подальшому можуть мати відображення у правових нормах, зокрема міжнародних договорах. М. Н. Шоу вважає, що м'яке право не є правом в його класичному розумінні, і являє собою необов'язкові документи та угоди рекомендаційного характеру, кодекси правил поведінки або стандартів тощо. У своїх дослідженнях Д. Трубек, П. Коттирел писали, що тверде право визначає юридичні зобов'язання. Держава, приймаючи такі норми, бере на себе зобов'язання щодо предмету та цілей таких норм, правил і процедур всього міжнародного права. Поняття «м'якого права» зводиться до норм необов'язкового характеру. Американський вчений А. Д'Амато вважає, що більша частина «м'якого права» запроваджується за допомогою необов'язкових інструментів, таких як рекомендації, резолюції, декларації тощо. Такі норми мають рекомендаційний характер та відсутність юридичних наслідків за їх невиконання. Узагальнене визначення «м'якого права» було запропоноване Л. Сенден, яка вважає, що воно формується з правил поведінки, які закладені в документах, які не пов'язані юридичною силою, але можуть мати непрямі правові наслідки, і здійснювати практичний вплив.

Думки багатьох вчених зводяться до того, що норми м'якого права мають рекомендаційний, необов'язковий характер, однак слід відзначити, що цей метод правового регулювання застосовується на міжнародній арені все частіше. Це так званий відкритий метод координації, що використовується в якості платформи для добровільних угод між державами. Міжнародні організації також почали звертатись до використання норм «м'якого права» для швидкого, оперативного та ефективного правового регулювання міжнародних відносин.

Узагальнюючи наведені вище позиції, можна дати таке визначення даному поняттю: це інституційні, рекомендаційні норми, які містяться у відповідних джерелах — в документах міжнародних міжурядових організацій. Такі норми виконують надзвичайно важливу допоміжну роль у становленні або визначенні opinio juris — правової думки — звичаєвих та підготовці і розробці договірних міжнародно-правових норм [8, с. 182]. Вони мають юридичну силу, є правовими, незважаючи на свій рекомендаційний, необов'язковий характер.

Норми м'якого права стали особливо поширюватися після ухвалення Лісабонського плану дій 2000 року, яким запроваджувався відкритий метод координації. Даний метод передбачав розробку актів м'якого права та добровільну співпрацю у визначених сферах, що повинні були стати альтернативою примусовим правовим приписам. ЄС робив неодноразові спроби створити максимально ефективну систему управління, засновану на поєднанні м'якого та твердого правового регулювання. Ключову роль у розробці м'якого правового регулювання питань відіграла Європейська Комісія. Вона виступала у ролі посередника між державами з метою вироблення загальноприйнятих юридичних формулювань. Крім того, самі держави-члени надали перевагу м'якому

праву як способу уникнення надмірного юридичного обов'язкового регулювання, що прийматиметься на рівні ЄС. М'яке право дає державам-членам більшу свободу дій в контексті імплементації відповідних правових актів. Я вважаю, доречно, називати м'яке право — «живим правом», що доповнює традиційні тверді норми. Оскільки саме м'яке право є ефективним регулятором, що швидко реагує на зміни в суспільстві, допомагаючи досягти компромісу державам-членам і оперативно врегулювати відносини, які потребують негайного вирішення.

Як приклад використання м'якого права, можна навести прийняття Загальної декларації прав людини. Історія створення цього документа є прикладом реальної роботи «м'якого права». Первинною ідеєю держав-членів ООН було створення всеосяжного юридично обов'язкового документа з прав людини. Однак, на той момент не всі держави були готові прийняти на себе відповідальність за юридичні зобов'язання. Як результат, була прийнята декларація, яка хоч і мала рекомендаційний характер, проте стала найважливішим міжнародним документом. Вона мала величезний вплив на прийняття наступних міжнародних договорів, адже сучасна міжнародна концепція прав людини повністю ґрунтується на положеннях декларації. Таким чином, Декларація ООН 1948 р. вперше продемонструвала переваги використання «м'якого права» на практиці. Ще одним прикладом може слугувати діяльність МОП, а саме прийняття ними Рекомендацій, це пропозиції, побажання, програми для удосконалення національного законодавства, адресовані конкретним державам. Вони приймаються у тих випадках, коли питання не являються достатньо розробленими для прийняття конвенційних зобов'язань, або коли є потреба у деталізації, уточненні, а іноді й доповненні положень вже розроблених текстів конвенцій. Особливістю застосування «м'якого права» в МОП, можна назвати той факт, що будь-який проект конвенції МОП, який під час голосування МКП не отримав кваліфікованої більшості, але отримав просту більшість, направляється за рішенням МКП до технічного комітету та перероблюється у рекомендацію.

Яскравим прикладом використання норм міжнародного м'якого права, на прикладі України, можна зазначити Рекомендацію № R (81) 19 Комітету міністрів для держав-членів про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів, прийнята Комітетом Міністрів 25.11.1981 на 340-й зустрічі заступників міністрів. В Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься ряд постанов адміністративних судів, де у своїй мотивувальній частині суд обґрунтовує рішення з посиланням на дану Рекомендацію. Так, у постанові Окружного адміністративного суду міста Києва від 13.02.2012 року № 2а-16301/11/2670 зазначено: «Відповідно до Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (81) 19 держави-члени повинні гарантувати кожній особі — після здійснення цією особою запиту — право на доступ до офіційних документів, які є в розпорядженні органів державної влади».

Також, значної уваги потребують акти міжнародного м'якого права Європейської Комісії «За демократію через право», що є консультативним дорадчим органом Ради Європи. Спільна думка Комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо свободи мирних зібрань в Україні, прийнята Комісією на 84-й пленарній сесії. У документі містяться важливі положення, які спрямовані на те, щоб перш за все захистити та не дати можливості обмеження права на мирні зібрання. Так, як нормативний акт, який регулював би ці відносини досі неприйнятий, органи публічної адміністрації у зв'язку з цим керуються висновком Комісії. Так, у постанові Окружного адміністративного суду АРК від 04.10.2013 р. справа № 801/9522/13-а вказано, що в умовах відсутності спеціального Закону про регулювання питання проведення мирних зібрань суд вважає можливим використати висновки Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ щодо свободи мирних зібрань в Україні, за цим же висновком адекватним строком повідомлення про проведення мирного зібрання вважається 4-денний строк.

Одним з нових напрямів застосування «м'якого права» є формування на його базі міжнародних міжурядових переговорних форумів. Це, наприклад, Міжнародний форум «Азіатсько-тихоокеанське економічне співробітництво», Кимберлійський процес. Факт створення на основі «м'якого права» і необов'язковий характер рішень в рамках таких об'єднань дозволяють легше знаходити спільну мову державам з різними політичними, соціальними, економічними інтересами і культурними традиціями.

Міжнародний торговий режим також демонструє переваги м'якого права у переговорному процесі щодо критично важливих питань. Спочатку запропонований статут Світової організації торгівлі містив юридично обов'язкові зобов'язання, обмежував право виходу, а також регулював значну частину економічних питань. Така сильна інституційна складова цього документу викликала протистояння збоку держав-учасниць. Тому була прийнята Генеральна угода з тарифів і торгівлі у якості компромісного тимчасового регулятивного механізму. Ця угода була розрахована на нетривале застосування, містила лояльне положення про вихід з договору та передбачала створення лише базових інституцій. Цей приклад свідчить про те, що норми м'якого права з'являються там, де досягнення компромісу на рівні зобов'язуючих нормативних приписів є вкрай складним або у сферах, що є недостатньо дослідженими в теорії та практиці міжнародного права і потребують подальшого юридичного аналізу.

На мою думку, м'яке право дозволяє державам мінімізувати ризики, пов'язані з обмеженням їхнього суверенітету, шляхом прийняття незобов'язуючих норм та створення міжнародних установ чи організацій з чітко прописаними делегованими

повноваженнями. Нечіткі формулювання та слабкий інституційний механізм виконують захисну функцію щодо державного суверенітету.

В умовах розвитку глобального інформаційного суспільства застосування «м'якого права» є дуже влучним. Адже міжнародне право XXI століття повинно бути «живим» інструментом, що максимально оперативно реагує на зміни, які відбуваються в інформаційній системі. Глобальне інформаційне суспільство є новою та доволі складною сферою для регулювання в історії сучасного міжнародного права. На сучасному етапі недостатній рівень дослідженості правовідносин в інформаційній сфері є причиною прийняття рамкових та декларативних міжнародно-правових документів. Прийняття актів м'якого права завжди полегшує процес вироблення компромісного рішення. Крім того, незобов'язуючі міжнародно-правові документи дозволяють державам пристосувати взяті на себе обов'язки до конкретних обставин, що значно практичніше ніж спроби уніфікувати в єдиному документі різноманітні та часто протилежні національні практики. Тим самим держави отримують широкий простір для імплементації угоди з одночасним її пристосуванням до політичного та економічного середовища всередині країни, що в свою чергу підвищує ефективність правозастосування. Крім того, в умовах глобального інформаційного суспільства окрема увага приділяється країнам, що розвиваються, які не мають достатніх важелів впливу при розробці та прийнятті юридично обов'язкових міжнародних документів. Тому, я вважаю, що норми м'якого права і дієвим виходом для досягнення консенсусу. Згодом відповідні положення буде значно легше перевести в категорії юридично обов'язкових, ніж намагатися найти порозуміння в ході переговорів з більш сильними та розвиненими державами.

На практиці почастішали випадки суттєвого розходження дій держави від взятих на себе юридичних зобов'язань за міжнародним правом. Очевидно, що рамковий документ м'якого права буде більш дієвим, якщо його правозастосування є логічним продовженням волі суб'єктів. Такі неформальні домовленості не потребують наступної ратифікації та будь-якого додаткового погодження, а тому одразу стають об'єктом прямого правозастосування.

Висновок. На основі, зазначеної інформації і прикладів, я вважаю, що м'яке право займає важливе місце в системі норм міжнародного права. І хоча воно використовується державами на проміжному етапі при прийнятті юридично обов'язкових норм, акти м'якого права здатні заповнити правовий вакуум та стати ефективним засобом міжнародно-правового регулювання. Крім того, акти м'якого права є прямим результатом дотримання державами міжнародно-правового принципу про співпрацю. Проаналізована практика правотворення показує, що в історії міжнародного права доволі часто саме акти м'якого права виступали у якості ефективного регулятора правовідносин у різних сферах міжнародного співробітництва. В умовах глобального інформаційного суспільства право перестає бути регулятивним інструментом. Наразі саме акти м'якого права сформували дієве нормативне ядро, на основі якого відбувається регулювання правовідносин в рамках інноваційного суспільства.

Література

1. Смирнова К. Концепція «м'якого» права (soft law) в міжнародному праві та праві Європейського Союзу / К. Смирнова // Український часопис міжнародного права. — 2012. — № 3. — С. 74–78.

2. Демин А. В. «Мягкое право» в эпоху перемен: опыт компаративного исследования. Монография / А. В. Демин. — М.: «Проспект», 2015. — 233 с.

3. Нешатаева Т. Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании / Т. Н. Нешатаева. — М., 1998.

4. Шеремет О. С. Місце «м'якого» права в окремих сферах міжнародних відносин / Шеремет О. С., Жиденко Я. А. // Держава та регіони. Серія: Право. — 2011. — № 3. — С. 179–183.

5. Волохов О. С. Особливості використання «м'якого» права в актах міжнародного регулювання праці / О. С. Волохов // Форум права. — 2012. — № 2. — С. 94–101 [Електронний ресурс].

6. Шпакович О. М. «М'яке» право і міжнародні організації // Публічне право. — 2011. — № 4. — С. 173–179.

7. Спільна думка Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДІПЛ «Свободу мирних зібрань в Україні» / прийнята Венеціанською комісією на 84-й пленарній сесії (15–16 жовтня 2010) [Електронний ресурс].

8. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії / В. Г. Буткевич., В. В. Мицик, В. В. Задорожній. — К.: Либідь, 2002. — 608 с.

9. Шалінська І. В. Акти «м'якого права»: поняття та значення у міжнародному правопорядку / Шалінська І. В. // Соціологія права. — 2011. — № 2.

УДК 341.1/8

Ганджа Вікторія Ігорівна
студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Ганджа Виктория Игоревна
студентка
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Handzha Victoria
Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University

ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ ЯК ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ГУМАНИТАРНАЯ ИНТЕРВЕНЦИЯ КАК ВЫЗОВ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА: ПОЛИТИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

HUMANITARIAN INTERVENTION AS A CHALLENGE TO THE SECURITY OF THE STATE: POLITICAL AND LEGAL ASPECT

Анотація. *Стаття присвячена проблемі визначення та розуміння поняття «гуманітарна інтервенція», а також виокремлення маркерів правомірного та доцільного застосування даної міжнародно-правової процедури.*

Ключові слова: *гуманітарна інтервенція, принцип незастосування сили, застосування сили, права та свободи людини, права індивіда, порушення прав людини, миротворча операція, верховенство державного суверенітету, принципи міжнародного права.*

Аннотация. *Статья посвящена проблеме определения и понимания понятия «гуманитарная интервенция», а также выделения маркеров правомерного и целесообразного применения данной международно-правовой процедуры.*

Ключевые слова: *гуманитарная интервенция, принцип неприменения силы, применение силы, права и свободы человека, права индивида, нарушение прав человека, миротворческая операция, верховенство государственного суверенитета, принципы международного права.*

Summary. *The article is devoted to the problem of the definition and understanding of the term «humanitarian intervention» and the problem of the allocation of markers for the lawful and appropriate application of this international legal procedure.*

Key words: *humanitarian intervention, principle of non-use of force, use of force, human rights and freedoms, individual rights, violation of an individual's rights, peacekeeping operation, supremacy of state sovereignty, principles of international law.*

Постановка проблеми. Аподиктичною є думка, відповідно до якої людина є найвищою цінністю в державі незалежно від конкретних об'єктивних обставин, у яких знаходиться остання. А тому права індивіда та його інтереси повинні бути максимально гарантовані та захищені. Власне для реалізації вищезгаданої мети активно застосовується процедура гуманітарної інтервенції, яка виникла з ідеї пріоритету принципу поваги до прав людини над принципами невтручання у внутрішні справи держав та незастосування сили в міжнародних відносинах.

За останні роки світова спільнота все частіше стає свідком значного зростання кількості та масштабу проведення миротворчих операцій із застосуванням збройних сил [1]. Саме тому зараз особливо важливого значення набуває дослідження, у першу чергу, положень міжнародного права щодо захисту індивіда, його основоположних прав та свобод, а також усунення існуючих у ньому прогалин та протиріч.

Аналіз останніх досліджень. У науці міжнародного права проблемні питання гуманітарної інтервенції досліджували О. Л. Андреєнко, В. С. Бруз, П. О. Гусейнова, О. А. Жірнов, Г. Ф. Костенко, О. Е. Лабюк, І. І. Лукашук, В. А. Романов, А. Федоров та інші.

Метою статті є дослідження та лапідарне висвітлення актуальних проблем, пов'язаних із застосуванням збройної сили однією державою або групою держав проти іншої держави, що спрямоване на попередження або завершення розповсюджених

і серйозних порушень основних прав людини (громадян цієї держави), без дозволу держави, проти якої сила застосовується (гуманітарної інтервенції); визначення необхідних та достатніх умов застосування гуманітарної інтервенції.

Виклад основного матеріалу. Доцільно почати з того, що сьогодні дослідники чітко визначають два випадки, коли постає питання про чіткий та своєчасний міжнародно-правовий аспект щодо захисту прав та свобод людини в порядку самодопомоги: по-перше, права та свободи людини порушуються настільки масово та грубо, що шокують свідомість людства (наприклад, як це мало місце у Кампучії, Руанді) та дають підстави для правової кваліфікації такої ситуації у державі як геноциду, апартеїду, масового і грубого порушення прав людини, державного тероризму. По-друге, на території певної держави під час громадянської війни, захоплення заручників терористами тощо виникає ситуація, що загрожує життю та здоров'ю людей, тому постає об'єктивна необхідність з боку країни громадянства таких осіб направити туди в порядку самодопомоги власні збройні сили з метою порятунку своїх громадян за кордоном [2]. Саме в таких випадках можна говорити про досить непросте та суперечливе — з точки зору співвідношення мети застосування та безпосереднього процесу реалізації — міжнародно-правове явище, а саме — «гуманітарна інтервенція».

Термін «гуманітарна інтервенція» сьогодні міцно закріпився в політичному лексиконі представників багатьох держав, хоча ідея проведення такого виду впливу викликає значні суперечки у світовій спільноті: сформувалися як групи прихильників гуманітарної інтервенції, так і противники останньої. Це пов'язано з наявністю протиріччя між закріпленими в Статуті ООН принципами державного суверенітету, територіальної цілісності і верховних повноважень ООН та специфікою проведення вищезгаданої міжнародно-правової процедури.

Крім того, необхідно звернути увагу і на той факт, що серед прихильників гуманітарних інтервенцій також немає єдності у поглядах та розумінні цього інструменту захисту прав та свобод індивіда. Для деяких головним фактором застосування таких заходів є дієвість та ефективність втручання, а для інших головними маркерами проведення гуманітарної інтервенції визнаються лише законність процедури та можливість запобігання будь-яких зловживань. Очевидно, що основу цього протиріччя становить складність розмежування й співвідношення обов'язку міжнародної спільноти захищати та гарантувати права, свободи людини з принципом суверенітету держав і недоторканності їх територій.

Сама ж історія виникнення досліджуваної теорії визначає, що до XIX століття гуманітарна інтервенція становила частину міжнародного звичаєвого права, і на практиці слугувала своєрідним маркером виправдання європейськими колоніальними державами вторгнень в африканські та азіатські країни, захистом цивілізованих цінностей та припиненням порушень прав людини. Сьогодні не має ознак застарілої або неактуальної наступна думка про те, нині також існує міжнародно-правовий звичай, котрий виправдовує гуманітарну інтервенцію, з чим, проте, не погоджуються провідні юристи-міжнародники через відсутність належних доказів його виникнення [3].

Уперше повноцінну модель гуманітарної інтервенції було представлено екс-прем'єр-міністром Великобританії Тоні Блером у квітні 1999 року. В основу його концепції було покладено аподиктичну тезу про те, що гуманітарна катастрофа не може вважатися суто внутрішньою справою тієї чи іншої держави, а «світова спільнота» не лише має право, але й зобов'язана втручатися в гострі гуманітарні кризи з метою їх ефективного, оперативного вирішення [4]. З цього часу концепція поступово змінювалась та трансформувалась у повноцінне правове явище.

Отже, очевидно, що питання застосування гуманітарної інтервенції стає предметом активних дискусій, однак необхідно звернути першочергову увагу на те, що у поняття «гуманітарна інтервенція» відсутнє загальноприйняте визначення. Тобто поле для дискусій розростається навколо явища, повноцінне значення якого не дефінійовано ані юристами, ані соціологами чи політологами.

Так, наприклад, одне з можливих визначень поняття «гуманітарна інтервенція» звучить наступним чином: «теорія втручання, яка визнає право однієї держави на здійснення міжнародного контролю за діями іншої, за умови, коли ця остання діє всупереч законам людства». Проте гуманітарну інтервенцію також визначають через інший категоріальний апарат, а саме: «примусові заходи держав, що включають використання збройної сили в іншій державі без згоди її уряду, з мандатом або без мандату РБ ООН з метою запобігти або зупинити грубі і масові порушення прав людини або міжнародного гуманітарного права». Хоча, при цьому, у Всесвітній Декларації прав людини 1948 р. окремо закріплено: «визнання рівних і невідчужуваних прав людини як основи для свободи, справедливості та миру в усьому світі», відтак існує багато прихильників позиції допустимості наступного трактування: «Гуманітарні інтервенції без мандату Ради Безпеки ООН можливі у тих випадках, коли Рада Безпеки не може реалізувати свою мету — захист прав людини іншим способом» [5].

Для того, щоб визначитись зі змістом поняття «гуманітарна інтервенція», доцільно звернутися до надбань доктрини міжнародного права.

Так у науковій літературі на сьогодні існують два основні підходи до трактування поняття «гуманітарна інтервенція» — широке та вузьке.

У широкому сенсі гуманітарну інтервенцію трактує Д. Шеффер, визначаючи її як примусову гуманітарну інтервенцію, тобто таку, яка попередньо не узгоджена з урядом країни, що піддається вторгненню. Також наголошується, що примусова гуманітар-

на інтервенція здійснюється з використанням сили та без неї, і передбачає дипломатичні та економічні санкції [6]. У трактуванні Д. Шеффера гуманітарна інтервенція буває також непримусовою (наприклад, миротворчі операції, узгоджені з владою країни, в якій вони проводяться; гуманітарна допомога).

У вузькому розумінні гуманітарна інтервенція тлумачиться як втручання у справи суверенної держави із застосуванням сили з метою захисту прав людини, яке здійснюється за відсутності мандату Ради Безпеки ООН [7].

Натомість інші автори схиляються до думки, що не можна вважати гуманітарною інтервенцією дії без застосування збройної сили (насамперед мова ведеться про безперспективність подібного засобу впливу). Як наслідок, подібна нечіткість поняття гуманітарної інтервенції «провокує» зловживання нею.

Звертаючись до нормативної площини питання, необхідно наголосити, що в сучасному міжнародному праві, яке ґрунтується переважно на установчих документах та Статуті ООН, особливо важливими є норми про мирне вирішення міжнародних суперечок, повагу суверенітету держави та її територіальної цілісності та незастосування сили. Відтак важливим є утримання від застосування сили у міжнародних відносинах, про що наголошено, зокрема у ст. 2, п. 4 Статуту ООН. При цьому, водночас Рада Безпеки ООН наділена правом легітимно ухвалювати рішення про застосування сили з метою примусу до миру. Подібні винятки встановлені в Главі VII цього документа, і засвідчують, що в разі загрози міжнародним миру і безпеці, Рада Безпеки ООН уповноважується вжити військові дії (ст. 42). Крім того, гарантовано право на індивідуальну або колективну самооборону (ст. 51).

З вищенаведеного можна дійти до висновку, що задля того, аби інтервенцію можна було визнати гуманітарною, необхідне дотримання п'ятьох умов.

По-перше, причиною вторгнення можуть бути виключно гуманітарні (тобто такі, що звернені до прав та інтересів людини), а не політичні, мотиви.

По-друге, мета реалізації заходів такої інтервенції повинна бути спрямована на захист прав та свобод цивільного (мирного) населення держави, проти якої здійснюється інтервенція.

По-третє, гуманітарна інтервенція не є складовою миротворчих місій ООН та проводиться проти волі керівництва держави, в яку відбувається вторгнення [8].

По-четверте, гуманітарна інтервенція може бути застосована як останній інструмент (тобто попереднє застосування жодної із невоєнних форм втручання не змогло вирішити конфлікт та забезпечити мир).

По-п'яте, необхідно, аби гуманітарна інтервенція була обґрунтована і справедливістю та співрозмірністю, зокрема, втручання повинно бути підтримане суспільством (жертвами застосування сили); масштаби втручання повинні бути хоча б умовно співвіднесенні до страждань людей [9].

Висновок. Таким чином, вищенаведене вказує на те, що в умовах глобалізації, примату загальнолюдських цінностей в основу політики ООН та інших міжнародних організацій має бути покладено принцип захисту та гарантування прав людини, зокрема, провідними, ефективними механізмами та інструментами повинно наділятися гуманітарне право. А принцип верховенства державного суверенітету не може використовуватися в якості прикриття злочинів проти людства [10; с. 95]. Однак, враховуючи всі необхідні умови задля унеможливлення зловживання міжнародно-правовими нормами, необхідно закріплювати конкретні (аподиктичні за змістом) правила застосування гуманітарної інтервенції. Лише в такому випадку таке правове явище зможе виконувати його фундаментальне призначення — захист прав, свобод та інтересів людини.

Література

1. Гуманітарна інтервенція — нове явище часу / Г. Ф. Костенко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — 1999. — Вип. 2. — С. 271–273. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_1999_2_45

2. Примусові заходи у порядку самодопомоги та захист прав людини: історико-правовий аспект / О. Л. Андреєнко // Митна справа. — 2013. — № 5(2.2). — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_5%282.2%29__6

3. Мойсеєнко А. Гуманітарна інтервенція: поняття та роль в міжнародних відносинах / А. Мойсеєнко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2011. — Вип. 96(2). — С. 117–121. — Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/803/758

4. Гуманитарная интервенция. — 2009. [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://realpolitics.ru/main/5-gumanitarnaja-intervencija.html

5. Федоров А. Гуманитарная интервенция: критерии, противоречия, перспективы [Электронный ресурс] / А. Федоров // Wider Europer Review. — 2005. — № 1. — Режим доступа: http://www.review.w-europe.org-/3/3.html

6. Сирота Н., Хомелева Р. Гуманитарная интервенция в контексте геополитики запада [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://scjournal.ru/articles/issn_1997–292X_2014_2–1_47.pdf

7. Лабюк О. Е. «Ответственность по защите» и право на вмешательство // Международные процессы. 2008. № 3. С. 59–66. — Режим доступу: http://www.intertrends.ru/eighteenth/007.htm

8. Танья Герард. Гуманитарная интервенция и гуманитарная помощь: эхо прошлого и перспективы / Белорусский журнал международного права и международных отношений — № 4. — 1998. — Режим доступа: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/30462/1/1998_4_JILIR_tanja_r.pdf

9. Гусейнова П. А. Право государств на гуманитарную интервенцию [Электронный ресурс] — Режим доступа: http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2010/pdf/10/84a.pdf

10. Проблема «гуманітарних інтервенцій»: правові аспекти і позиція України / В. С. Бруз // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — 2001. — Вип. 5. — С. 93–98.

УДК 341.71

Єрьоміна Катерина Сергіївна
студентка міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Еремина Екатерина Сергеевна
студентка международно-правового факультета
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Yeriomina Kateryna
Student of International Faculty of the
Yaroslav Mudryi National Law University

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІМУНІТЕТ: ПРИВІЛЕЙ ЧИ БЕЗКАРНІСТЬ?

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЙ ИММУНИТЕТ: ПРИВИЛЕГИЯ ИЛИ БЕЗНАКАЗАННОСТЬ?

DIPLOMATIC IMMUNITY: PRIVILEGE OR IMPUNITY?

Анотація. *Ця стаття присвячена дослідженню питання дипломатичного імунітету. Особлива увага приділяється аналізу спірних тверджень науковців стосовно абсолютного характеру дипломатичного імунітету. У статті розкрито особливості можливості притягнення дипломатичного представника до відповідальності. Висвітлено та досліджено питання неправомірного використання дипломатами наданих їм прав та привілеїв з наведенням численних прикладів.*

Ключові слова: *дипломат, дипломатичний імунітет, посольство, відповідальність за злочин, акредитуючи держава.*

Аннотация. *Эта статья посвящена исследованию вопроса дипломатического иммунитета. Особое внимание уделяется анализу спорных утверждений ученых относительно абсолютного характера дипломатического иммунитета. В статье раскрыты особенности возможности привлечения дипломатического представителя к ответственности. Освещены и исследованы вопросы неправомерного использования дипломатами предоставленных им прав и привилегий с указанием многочисленных примеров.*

Ключевые слова: *дипломат, дипломатический иммунитет, посольство, ответственность за преступление при аккредитации государство.*

Summary. *This article is devoted to the study of the issue of diplomatic immunity. Particular attention is paid to the analysis of controversial statements by scholars regarding the absolute nature of diplomatic immunity. The article reveals the features of the possibility of bringing a diplomatic representative to responsibility. The issue of the misuse of diplomats' rights and privileges granted to them by diplomats with numerous examples is highlighted and investigated.*

Key words: *diplomat, diplomatic immunity, embassy, responsibility for crime, accrediting state.*

Постановка проблеми. Посольства інших держав, говорячи максимально чесно та об'єктивно, знаходячись поза юрисдикцією місцевої влади, часто зловживають наданими їм імунітетами та привілеями. Це нерідко знаходить свій вияв, зокрема, у порушенні правил дорожнього руху, незаконному володінні та зберіганні вогнепальної зброї, при цьому без загрози бути арештованими. Більше того, вони не обтяжені сплатою податків та зборів у країні перебування, їхні речі не перевіряють на митних контролях.

Основні питання статті. Відтак, зважаючи на актуальність відповідної проблематики, статтю присвячено ретельному дослідженню таких питань: «Чи можна вважати обсяг прав та привілеїв представників дипломатичного корпусу значно ширшими, ніж у громадян держави перебування?», «Що розуміється під поняттям абсолютності імунітету дипломата?» та «Чи може держава позбавити свого дипломата імунітету в разі вчинення ним злочину?»

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи дану тему, я насамперед, вважала за необхідне детально проаналізувати літературу та наукові роботи Л. Г. Фалалєєвої, В. В. Мараховського, Б. І. Гуменюка, В. М. Репецького, К. К. Сандровського, Д. Б. Левіна. Варто зазначити, що окремі моменти використаної теми, які слугували невід'ємним доповненням до аналізу цього складного питання були визначені у працях таких видатних науковців, як І. П. Бліщенко, Ю. Г. Дьомін, В. Н. Дурденевський,

А. В. Кравець, Н. М. Мінасян, Л. А. Моджорян та В. А. Романов.

Виклад основного матеріалу. Тож, перш ніж відповісти на головні запитання, поставлені у статті, необхідно згадати минулі часи. Так, відомим є той факт, що у давнину взагалі не існувало таких понять, як «загальноприйнятий дипломатичний протокол», «статус посла», «дипломатична юрисдикція», адже вони, не набувши закріплення в жодному міжнародному договорі, регулювалися лише звичаєвим правом, згідно з яким повноважний представник іншої держави мав певну недоторканність, яку нерідко використовував на власну користь [1, с. 119]. Яскравим прикладом може слугувати випадок з перськими послами, які, за наказом царя Дарія, прибули в Грецію, зарозуміло й зухвало, називаючи себе вищими від простого люду, витребували в еллінів «землі й води», тобто повної та беззастережної капітуляції, за що згодом і поплатилися життям.

Суперечки стосовно старшинства послів і почесних місць мали місце від самого початку провадження міждержавних дипломатичних зносин й опосередковувалися намаганнями країн встановити спеціальний статус для їхніх представників та посланників [2, с. 45]. Так, на конференції в голландському Рейсвейку у 1697 році, де європейські держави докладали чимало зусиль аби покласти край дев'ятирічній війні між Францією та коаліцією її противників, відбувалися постійні спори та запеклі дебати про те, «кому і як сидіти». Після чого, посли дійшли до компромісу: усі учасники переговорів стояли.

Якою б абсурдною не здавалася ця ситуація, та все ж вона була остаточно вирішена тільки після падіння наполеонівської Франції, а саме на Віденському конгресі 1815 року, розділивши всіх дипломатичних представників на чотири класи. Так, з'явилося чітке розмежування між послами, яких спочатку могли призначати лише Велика Британія, Росія, Австрія, Франція та Пруссія, папськими нунціями, посланниками, міністрами-резидентами і постійними повіреними в справах із наділенням кожного з них відповідним обсягом прав та почесних привілеїв. На цьому вирішення даної проблеми не закінчилося. На сьогодні звичаєві норми у відповідній сфері найбільш повно кодифіковано Віденською конвенцією про дипломатичні зносини, яка була прийнята 18 квітня 1961 р. на конференції ООН більшістю в 72 голоси за однієї держави, що утрималась (Туніс), та жодної «проти» [3, с. 267]. Так, у ній структуровано та чітко регламентовано основні питання дипломатичних зносин, привілеїв та імунітетів, що, без сумніву, слугувало покращенню умов діяльності дипломатів, дипломатичних представництв, за допомогою яких здійснюється більшість повсякденних міждержавних зносин. Та, все ж таки, вважаю за необхідне приділити основну увагу питанню дипломатичного імунітету від кримінальної юрисдикції, що має абсолютний характер і поширюється навіть на ті випадки, коли наявне очевидне зловживання імунітетом. Підтвердилося це положення і Міжнародним судом ООН в рішенні по справі про дипломатичний та консульський персонал США в Тегерані. У той же час, Суд наголосив, що вилучення із кримінальної юрисдикції не допускає безкарності: «Дипломатичне право само передбачає необхідні заходи захисту і покарання за протиправну діяльність членів дипломатичних або консульських місій».

Постає питання, а якщо злочин все ж був учинений дипломатичним представником чи дипломатом, хто ж має право притягнути його до кримінальної відповідальності чи все ж таки дипломат має абсолютний імунітет та його не можна покарати за вчинене діяння? Відповідь є однозначною: саме та держава, інтереси якої представляє дана особа у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину на території країни, де вона була акредитована, може й повинна притягнути до кримінальної відповідальності [4, с. 138].

Так, перший секретар Посольства Російської Федерації в Канаді, пан К., 25 січня 2001 року внаслідок порушення правил безпеки дорожнього руху спричинив смерть двох жінок. У силу дипломатичного імунітету поліція не змогла провести тест на вміст алкоголю в крові К., хоча сумнівів щодо нетверезого стану особи не було. Через кілька днів його було відкликано і звільнено з дипломатичної служби. Генпрокуратура РФ порушила кримінальну справу одразу після подання канадської сторони, у результаті розгляду якої московським судом посла К. було визнано винним і засуджено до чотирьох років позбавлення волі з відбуванням покарання в колонії поселенні. Що стосується відшкодування матеріальної та моральної шкоди, то канадський уряд погодився виплатити суму в 2 млн дол. родичам загиблих, щоб в подальшому отримати відшкодування від Росії.

Іноді бувають випадки позбавлення державою дипломатичного імунітету свого дипломата у разі вчинення ним злочину, що знову є підтвердженням не повної абсолютності та недоторканності імунітету [5, с. 426]. Підставою таких радикальних методів стала вражаюча статистика, яка повною мірою продемонструвала безкарність та вседозволеність цієї категорії осіб. Так, у 2004-му у Великій Британії був опублікований список злочинів, скоєних на території країни особами, захищеними дипломатичним імунітетом. Лише за п'ять років представники посольств вчинили у Сполученому Королівстві 122 злочини. У цьому списку було вбивство, вчинене громадянином Колумбії, пограбування здійснене анґольцем, зґвалтування дитини марокканцем і т. ін. Як не дивно, але посли з передових країн світу також потрапили до списку. Співробітники посольств Франції та Німеччини влаштовували бійки, а дипломати Німеччини додатково сприяли нелегальній

імміграції на Британські острови, продаючи підроблені документи.

У Конвенції 1961 р. чітко встановлений обов'язок осіб, що наділені привілеями та імунітетами, поважати закони і постанови держави перебування: «без шкоди для їх привілеїв та імунітетів усі особи, які користуються такими привілеями та імунітетами, зобов'язані поважати закони і постанови держави перебування» (п. 1 ст. 41). За державою перебування зберігається право обмежувально застосовувати будь-яке з положень Конвенції 1961 р., включаючи статті про дипломатичні імунітети, «через обмежувальне застосування цього положення до її представництва в акредитуючій державі» (п. 2 а) ст. 47) [6]. Звичайно, що у Конвенції 1961 р. йдеться про такі обмеження, які стосуються лише обсягу імунітетів, а не самого факту їх надання. Досліджена ст. 47 не передбачає права держави перебування повністю не надавати передбачені Конвенцією 1961 р. імунітети.

Висновок. Тож, знайшовши докладні та задовольняючі відповіді на вище поставлені запитання, хочу, використовуючи влучний вислів талановитого науковця Г. Ніколсона, зробити наступний висновок: «Хоча професійний дипломат рідко буває винним у тому, що я називаю інтелектуальною неточністю, схильність до того, що я іменую етичною неточністю, постійна й велика». Я переконана, що імунітет від юрисдикції не надає жодного права особі, що ним користується, на здійснення злочинних та інших неправомірних дій.

Література

1. Левин Д. Б. Дипломатический иммунитет / Д. Б. Левин. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1949. — 119 с.

2. Блищенко И. П., Дурденевский В. Н. Дипломатическое и консульское право / И. П. Блищенко, В. Н. Дурденевский. — М.: Изд-во ИМО, 1962. — 45 с.

3. Сандровский К. К. Право внешних сношений / К. К. Сандровский. — К.: Высшая школа, 1986. — 267 с.

4. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основні галузі, Київ, «Либідь», 2004. — 138 с.

5. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право, Київ, «Юрінком Інтер», 2000. — 426 с.

6. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048

References

1. Levin D. B. Diplomatic immunity / D. B. Levin — M.; L.: Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 1949. — 119 c.

2. Blishchenko IP, Durdenevsky VN Diplomatic and consular law / IP Blishchenko, VN Durdenevsky — M .: Izo-IMO, 1962. — 45 c.

3. Sandrovsky K. K. Right of external relations / KK Sandrovsky — K .: High school, 1986. — 267 c.

4. Butkevich VG, Mytsyk VV, Zadorozhny O. V. International law. Main branches, Kyiv, «Lybid», 2004. — 138 c.

5. Dmitriev AI, Muravev VI International Public Law, Kyiv, Yurinkom Inter, 2000. — 426 c.

6. Vienna Convention on Diplomatic Relations. [Electronic resource]. — Mode of access: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_048

УДК 343.982.323

Калганова Екатерина Игоревна
студент магистратуры
кафедры финансовых расследований
Высшей школы государственного аудита МГУ
Kalganova Ekaterina
Student of Magistracy of
The Chair of Financial Investigations of the
Higher School of State Audit of MSU

ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ИНСАЙДЕРСКОЙ ИНФОРМАЦИИ

THE ISSUE OF THE DEFINITION OF INSIDER INFORMATION

Аннотация. *В статье рассматриваются различные определенияния инсайдерской информации, данные отечественными и зарубежными учеными, а также закрепленные в различных нормативных правовых актах России и других стран. На основе исследованных научных мнений систематизированы признаки инсайдерской информации, из которых выведено ее авторское определение.*

Ключевые слова: *понятие, инсайдерская информация, признаки.*

Summary. *The article discusses various definitions of insider information given by domestic and foreign scholars, and consolidated in various legal acts of Russia and other countries as well. Based on the investigated scientific opinions the features of insider information have been systematized, from which the author's definition is concluded.*

Key words: *definition, insider information, characteristics.*

Постановка проблемы. В настоящее время отечественный рынок ценных бумаг переживает этап интенсивного развития, в силу чего возрастает его роль в российской экономике. Однако вместе с тем проблемы финансового рынка приобретают немаловажность для всей экономической, общественной и политической системы России. Неуклонно увеличиваются ожидания того, что российский финансовый рынок будет надежной и эффективной экономической структурой.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросы, связанные с описанием в уголовной практике определения инсайдерской информации рассматривались в работах С. В. Черенова, В. А. Федорова, И. В. Сорбат, С. В. Кавун.

Формулировка целей статьи. Цель настоящей статьи заключается в устранении несогласованности понятий, которыми в уголовной практике описывается инсайдерская информация.

Изложение основного материала. В настоящее время противодействие неправомерному использованию инсайдерской информации находится на зачаточном этапе развития. Принят федеральный закон, заложивший основные положения государственного регулирования борьбы с инсайдерской торговлей и установивший административную и уголовную ответственность за данные правонарушения [1, с. 4193]. В то же время отсутствуют реальные способы противодействия им, не разработаны инструменты выявления инсайдерской торговли. Отсутствует система взаимодействия между государственными органами, уполномоченными предупреждать и пресекать правонарушения в данной области, а также механизмы раскрытия и доказывания фактов совершения данных правонарушений. Ввиду этого актуальным и необходимым является анализ понятия инсайдерской информации, которое в настоящее время остается спорным в научных кругах.

Впервые понятие инсайдерской информации появилось в США в Законе о фондовых биржах в 1934 г. В этом законодательном акте инсайдерская информация определяется как не являющаяся общедоступной информация об эмитенте и выпущенных им эмиссионных ценных бумагах, которая ставит лиц, обладающих такой информацией до момента её публичного распространения, в преимущественное положение по отношению к другим участникам торгов.

Точная дефениция инсайдерской информации на сегодняшний день является крайне необходимой. На мой взгляд, без такого определения немыслимо создание основы для противодействия неправомерному использованию инсайдерской информации. Данное определение должно быть точным и предметным.

При этом можно заметить, что определение инсайдерской информации, закрепленное в вышеуказанном законе США, носит довольно общий характер, что, впрочем, восполняется прецедентным правом и большим опытом работы судов на основе этих прецедентов [6]. Россия ближе к романо-германской правовой семье, и прецедент не играет такой большой роли, как в США, поэтому определение должно обязательно отвечать требованиям полноты и исчерпываемости. В то же время для результативного противодействия инсайдерской торговле это определение должно оставаться ясным и лаконичным.

Из-за каверзности комбинирования в одном понятии всех требований, в наши дни в научных кругах вопрос об определении инсайдерской информации является крайне спорным, хотя на законодательном уровне данный вопрос уже решен. Указанное определение введено Федеральным законом от 27 июля 2010 г. № 224-ФЗ «О противодействии неправомерному использованию инсайдерской информации и манипулированию рынком и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации». Согласно ст. 2 указанного закона, инсайдерская информация — точная и конкретная информация, которая не была распространена или предоставлена (в том числе сведения, составляющие коммерческую, служебную, банковскую тайну, тайну связи (в части информации о почтовых переводах денежных средств) и иную охраняемую законом тайну), распространение или предоставление которой может оказать существенное влияние на цены финансовых инструментов, иностранной валюты и (или) товаров (в том числе сведения, касающиеся одного или нескольких эмитентов эмиссией ценных бумаг (далее — эмитент), одной или нескольких управляющих компаний инвестиционных фондов, паевых инвестиционных фондов и негосударственных пенсионных фондов (далее — управляющая компания), одного или нескольких хозяйствующих субъектов, указанных в п. 2 ст. 4 настоящего Федерального закона, либо одного или нескольких финансовых инструментов, иностранной валюты и (или) товаров) и которая относится к информации, включенной в соответствующий перечень инсайдерской информации, указанный в ст. 3 настоящего Федерального закона [2].

Необходимо заметить, что в процессе разработки закона рассматривались различные редакции рассматриваемого понятия. Так, например, в проекте федерального закона «Об инсайдерской информации», указано, что «инсайдерская информация — любая информация об эмиссионных ценных бумагах и сделках с ними, а также об эмитенте этих ценных бумаг и осуществляемой им деятельности, не известная третьим лицам, раскрытие которой может оказать существенное влияние на рыночную цену этих ценных бумаг». Рассматривая актуальное определение необходимо заметить, что многие недостатки были устранены. В частности, инсайдерская информация стала относиться не только к ценным бумагам, но и к валюте и товарам, так как большой разницы между акциями ведущих компаний, валютой и другими биржевыми товарами нет [5]. В то же время введенное законодателем определение обладает рядом недостатков. Некоторые ученые считают, что после законодательного закрепления понятия в законе ясности так и не появилось. На мой взгляд, понятие также не обладает необходимой точностью.

Во-первых, оно размыто приведением примеров и ссылкой на коммерческую и служебную тайну. При этом сопоставление данных понятий с инсайдерской информацией также является дискуссионным вопросом, требующим дальнейшего рассмотрения в рамках исследования этой темы, но сейчас стоит отметить, что не всякая служебная информация или коммерческая тайна являются инсайдерской информацией. По этой причине ссылка на данные виды информации и приведение их в качестве примера в определении рассматриваемого понятия являются лишними.

Во-вторых, дискуссионным являются такие признаки инсайдерской информации, как точность и конкретность. Инсайдерской, на наш взгляд, может быть информация, не обладающая точностью, порой неконкретная, необязательно надежная, но способная повлиять на цены финансовых инструментов, валюты или товаров.

В-третьих, в определении указывается, что инсайдерская информация влияет на цены финансовых инструментов, иностранной валюты и товаров, одной или нескольких управляющих компаний инвестиционных фондов, паевых инвестиционных фондов и негосударственных пенсионных фондов и т.д., при этом список таких субъектов не является исчерпывающим, а в определении содержится ссылка на статью, в которой также не содержится данного списка, а лишь ссылка на ст. 23 Федерального закона от 26 июля 2006 г. № 135-ФЗ «О защите конкуренции». Мы считаем, что такое положение не является приемлемым и размывает понятие инсайдерской информации. Более того, на мой взгляд, вовсе не является обязательным указание списка лиц, которым принадлежат финансовые инструменты, валюта или товары, на цену которых может повлиять инсайдерская информация.

В-четвертых, определение заканчивается ссылкой на перечень инсайдерской информации, указанный в другой статье, т.е. в определении в конечном итоге так и не указано, что является инсайдерской информацией. Существует лишь список той или иной информации, которая является инсайдерской.

Соответственно, данное определение, на наш взгляд, не является научным и требует детального изучения и изменения. При решении этой задачи в первую очередь необходимо рассмотреть зарубежный опыт.

Основным нормативным актом, регулирующим вопросы инсайдерской торговли в Европейском союзе, является Директива Европейского Парламента и Совета ЕС «Об использовании инсайдерской информации в процессе торгов и манипулировании рынком (рыночных махинациях)».

В директиве указано, что инсайдерская информация — не распространенная прямо или косвенно конкретная информация, касающаяся одного или нескольких владельцев финансовых инструментов, а также самих финансовых инструментов. Будучи раскрытой, такая информация с большой долей вероятности повлияет на цены таких финансовых инструментов или на цены производных финансовых инструментов.

Во Франции инсайдерская информация определяется как привилегированная, не известная общественности информация о перспективах или положении эмитента, ценные бумаги которого обращаются на организованном рынке, или о перспективах эволюции финансового инструмента, допущенного обращению на финансовом рынке.

В Норвегии — «точная и конфиденциальная информация о финансовых инструментах, эмитенте этих финансовых инструментов или других факторах, которые могут иметь существенное влияние на цену этих финансовых инструментов».

В Дании — «неопубликованная информация об эмитентах ценных бумаг, о ценных бумагах или рыночных условиях, относящихся к этим ценным бумагам, которая могла бы повлиять на формирование цены на одну или более ценных бумаг в случае обнародования. Информация считается обнародованной, если имело место разглашение ее существенных деталей на рынке. Информация, представленная фондовой бирже, считается обнародованной, если биржа распространила эту информацию».

Законодательные органы всех вышеперечисленных государств стремились наиболее четко и понятно прописать определение инсайдерской информации, чтобы в дальнейшем избежать коллизий и обходов законодательства из-за провалов в формулировках. И все-таки из-за ряда недостатков указанные определения нельзя в полной мере применить как эталон для нашего государства. Так, например, понятие «неопубликованная информация» также создаст массу разночтений [4]. Неясно, что является опубликованной информацией, в каких (официальных или любых других) источниках она должна быть опубликована. Поэтому словосочетание «известная ограниченному кругу лиц» более приемлемо для определения инсайдерской информации.

Некоторые ученые значительно расширяют понятие инсайдерской информации. Так, например, по мнению С. Гришаева, к инсайдерской информации также правомерно относить информацию, касающуюся шансов той или иной команды или конкретного спортсмена выиграть соревнования, поскольку на результат соревнований можно делать ставки [3]. На наш взгляд, стоит не согласится с указанным мнением, поскольку инсайдерская информация влияет именно на цену (финансовых инструментов, валюты или товаров), которые торгуются на соответствующих рынках. Ставки такими объектами не являются и цены не имеют вовсе. Более того, инсайдерская информация влияет на цену только в случае ее распространения. Информация же о выигрыше того или иного спортсмена принесет прибыль независимо от того, будет ли распространена информация или нет.

С. В. Церенов считает, что под инсайдерской информацией следует понимать сведения о финансовых инструментах или их эмитентах, не являющиеся общедоступными, которые при раскрытии обществу существенно повлияли бы на цену финансовых инструментов. Если не учитывать того, что в определении упущены товары и валюта, то, на наш взгляд, это наиболее полное, лаконичное и точное определение инсайдерской информации.

В то же время слишком упрощать понятие также не является уместным.

По мнению Евгения Царева, инсайдерской является «существенная информация об активах компании ограниченного распространения». Такое определение, на наш взгляд, не содержит ни одного из важнейших критериев инсайдерской информации.

Анализируя вышеизложенные мнения, в целях выведения авторского определения инсайдерской информации необходимо систематизировать все признаки инсайдерской информации, которые войдут в структуру такого определения [7, с. 64–70].

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Результаты проведенного исследования позволяют сделать вывод о том, что инсайдерская информация — информация, не являющаяся общедоступной, которая в случае ее распространения может повлиять на цены валюты, ценных бумаг или товаров.

По моему мнению, такое определение позволит упростить понимание понятия инсайдерской информации для участников рынка ценных бумаг, не повлияв при этом на его расширение и размытие, а также упростит досудебную деятельность контролирующих и правоохранительных органов и создаст прочную правовую основу для судебных решений.

Литература

1. Федеральный закон от 27 июля 2010 г. № 224-ФЗ «О противодействии неправомерному использованию инсайдерской информации и манипулированию рынком и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» / Собрание законодательства РФ. — 2010. — № 31. — С. 4193.
2. Проект Федерального закона Российской Федерации «Об инсайдерской информации» / НАУФОР. — 2001. — № 5.
3. Гришаев, С. Инсайдерская информация и манипулирование рынком: новое в законодательстве / Хозяйство и право. — 2010. — № 11.
4. Гусев, Ю. Три кита финансовой индустрии / Российская газета. — 2009. — № 5032.
5. Сорбат И. В., Кавун С. В. Корпоративный информационный портал — инструмент борьбы и инсайдерской деятельностью в системе экономической безопасности предприятия / Управління розвитком. — 2008. — № 6.
6. Федоров В. А. Инсайд: реалии и прогнозы / ЭТАП: Экономическая Теория, Анализ, Практика. — 2011. — № 3.
7. Церенов, С. В. Проблемы противодействия коррупции на российском финансовом рынке: инсайдерская торговля и регулирование деятельности инвестиционных аналитиков и рейтинговых агентств / Вестник Академии экономической безопасности МВД России. — 2010. — № 7. — С. 64–70.

References

1. Federal law of 27 July 2010 No. 224-FZ “On countering illegal use of insider information and market manipulation and on amendments to certain legislative acts of the Russian Federation” / collected legislation of the Russian Federation. — 2010. — No. 31. — 4193 p.
2. The draft Federal law of the Russian Federation “About the insider information” / NAUFOR. — 2001. — No. 5.
3. Grishaev, S. Insider information and market manipulation: new legislation / Economy and law. — 2010. — No. 11.
4. Gusev, Yu. the Three pillars of the financial industry / the Russian newspaper. — 2009. — No. 5032.
5. Sorbat I. V., Kavun S. V. Enterprise information portal — a tool of struggle and insider activity in the system of economic security of the enterprise // Management razvitka. — 2008. — No. 6.
6. Fedorov V. A. Insider: realities and forecasts / STAGE: Economic Theory, Analysis, Practice. — 2011. — No. 3.
7. Tserenov, S. V. the problem of corruption in the Russian financial market: insider trading and regulate the activities of investment analysts and rating agencies / Vestnik of Academy of economic security interior of Russia. — 2010. — No. 7. — 64–70 p.

УДК 341.231.14

Сайгак Анатолій Олегович
студент
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Сайгак Анатолий Олегович
студент
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Saihak Anatoliy
Student of the
Yaroslav Mudriy National Law University

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

GLOBALIZATION OF HUMAN RIGHTS

Анотація. *У даній роботі розглянуто проблеми глобалізації та її вплив на сферу прав людини. Було виділено та розкрито 3 аспекти глобалізації прав людини: закріплення, захист та універсальний статус. У статті також детально розглядається питання універсалізації прав людини, досліджені наукові підходи до цього поняття та запропоновані шляхи вирішення проблем у даній сфері.*

Ключові слова: *глобалізація, права людини, універсалізація.*

Аннотация. *В данной работе рассмотрены проблемы глобализации и ее влияние на сферу прав человека. Было выделено и раскрыто 3 аспекта глобализации прав человека: установление, защита и универсальный статус. В статье также подробно рассматривается вопрос универсализации прав человека, исследованы научные подходы к этому понятию и предложены пути решения проблем в данной сфере.*

Ключевые слова: *глобализация, права человека, универсализация.*

Summary. *In this paper, the problems of globalization and its impact on the sphere of human rights were considered. Three aspects of human rights globalization were highlighted and disclosed: consolidation, protection and universal status. The article also examines in detail the issue of universalization of human rights, investigates the scientific approaches to this concept and proposes ways of solving problems in this field.*

Key words: *globalization, human rights, universalization.*

Постановка проблеми. Дослідження, присвячені правам людини, мабуть, ніколи не втратять свою актуальність через те, що вони постійно змінюються. Це й не дивно, адже кожний етап суспільного розвитку супроводжується змінами в економічному, культурному, правовому існуванні та безпосередньо стосується кожної особистості. Процес трансформації та розвитку прав людини не зупиняється й сьогодні.

Права людини закріплені як непорушні основи всіма державами, однак, слід зазначити, що глобалізація детермінує і цей інститут. Вже можна стверджувати про появу нових прав людини і розширення змісту старих. Тому визначення впливу глобалізації на права людини є необхідним, для того щоб класифікувати зміни і надати їм необхідного врегулювання.

Стан дослідження. Права людини становлять значний науковий інтерес для сучасних дослідників. Зокрема дослідженню прав людини в умовах глобалізації приділяли увагу такі вчені, як Є. Г. Лук'янова, М. М. Марченко, Д. Д. Пеца, О. М. Цуканова, О. Ф. Скакун.

Мета. Визначити поняття глобалізації прав людини та його дослідження.

Виклад основного матеріалу. Про вплив глобалізації на права людини можна говорити двояко. З одного боку, глобалізація прискорює процеси економічного розвитку. Крім того, більш космополітична та відкрита міжнародна система повинна розширювати свободу індивідів і збільшити їх можливості щодо реалізації та захисту своїх прав. З іншого боку, переваги від процесів глобалізації розподілені нерівномірно, і деякі її аспекти представляють

собою небезпеку прав і свобод. Це ставить перед міжнародним співтовариством завдання зміцнення міжнародного режиму прав людини.

Права людини — це гарантована законом міра свободи (можливості) особи, яка відповідно до досягнутого рівня еволюції людства в змозі забезпечити її існування і розвиток, та закріплена у вигляді міжнародного стандарту як загальна і рівна для усіх людей [1, с. 218].

Щодо глобалізації прав людини, то, на мою думку, це поняття включає в себе універсальний статус прав людини, закріплення прав і свобод людини, що з'являються та їх захист на міжнародному рівні.

Людство на шляху утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більше коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з суспільством та державою [2, с. 152]. Людство давно усвідомило необхідність закріплення прав людини з метою їх забезпечення, що знаходить своє відображення у багатьох нормативно-правових актах держав і міжнародних організацій, серед яких можна виділити Загальну декларацію прав людини 1948 року, Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні до жінок 1979 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенція про права дитини 1989 року, та багатьох інших документів, що охоплюють усі сфери суспільства.

Як ми бачимо, закріплення прав людини пройшло значний історичний етап, що безперечно свідчить про їх еволюцію та розвиток. Глобалізація неможлива без виникнення нових прав та свобод людини, оскільки відбувається переосмислення та поява нових соціальних інститутів. Саме тому, усвідомлення міжнародною спільнотою виникнення нових прав людини та їх вчасне правове регулювання є необхідно умовою для повного забезпечення кожній особистості нормального існування та недопущення дискримінації щодо неї.

Наступною складовою глобалізації є гарантування затверджених прав людини. Діяльність з міжнародного захисту прав людини, на думку А. Мовчана, полягає у створенні загальних рекомендацій щодо того, які саме права людини і основні свободи підлягають універсальному дотриманню і повазі; в розробленні міжнародних угод у цій сфері; у створенні спеціального механізму з виконання державами своїх міжнародних зобов'язань щодо прав людини. Б. Петранов розглядає міжнародний захист прав людини як один із видів діяльності щодо прав людини в міжнародних відносинах поряд з такими видами діяльності, як сприяння реалізації міжнародних угод у сфері прав людини та міжнародний контроль за дотриманням цих угод [3, с. 112]. На мою думку міжнародний захист прав полягає в діяльності значної кількості органів, що здійснюють контроль за дотриманням прав людини.

Однією з головних універсальних правоохоронних організацій у сфері забезпечення прав людини є ООН, різноманітні комісії та комітети в її складі, крім того, 7 універсальних договірних органів з прав людини, інші міжнародні універсальні та регіональні організації й органи. У своїй діяльності міжнародні правозахисні організації керуються різними формами контролю та захисту прав людини, серед яких прийняття загальнообов'язкових міжнародно-правових актів, доповіді держав-учасниць тощо [4, с. 306].

В сучасних умовах можна сміливо говорити про зменшення ролі держави у сфері регулювання прав людини. Держава втрачає своє панівне становище в цьому питанні через появу «нестандартних» систем управління. Оскільки світова управлінська система змінюється, то й повною мірою контролювати та захищати права держава в умовах кризи суверенітету не може. Традиційні методи соціального захисту стають менш ефективними, оскільки із розвитком суспільства стали застарілими. Повноваження і легітимність національної держави ставляться під сумнів, оскільки уряди вже нездатні самостійно задовольнити вимоги своїх громадян. Контроль у сфері охорони та захисту прав людини отримують нові актори, що володіють значним управлінським потенціалом в суспільстві, що активно глобалізується.

Отже, міжнародно-правовий захист в умовах глобалізації являє собою сукупність не тільки державних, але й міжнародних правоохоронних органів, що забезпечує повний і обґрунтований розгляд справ, щодо порушення прав і свобод.

Глобалізація прав людини також становить собою універсалізацію прав людини.

Глобалізація сприяє універсалізації прав людини з метою забезпечити загальний правовий порядок, оскільки саме це є основою для боротьби з глобальними проблемами та світовими викликами. У міжнародному праві питання універсалізації прав людини, в принципі, не оспорюється, однак не можна сказати, що у науці розроблений єдиний підхід щодо цього поняття.

Зокрема в науці існує суперечка в чому саме проявляється універсалізація: у декларуванні єдиних стандартів у галузі прав людини, у одноковому застосуванні прав людини чи створені єдиних механізмів їх захисту і забезпечення. На мою думку саме при поєднанні всіх 3 аспектів можна говорити про існування універсалізації прав людини.

Тобто, універсалізація прав людини — це процес нормативного закріплення на національному рівні встановлених на міжнародному та загальносвітовому рівнях єдиних стандартів прав людини, а також запровадження універсальних механізмів їх реалізації, забезпечення та захисту [5, с. 123].

Однак, слід зазначити, що процеси універсалізації прав людини мають певні проблеми, щодо своєї реалізації. В основі проблеми лежить те, що не всі держави світу готові до універсалізації прав, яка полягає у рівності всіх людей. Це перш за все країни Африки та Сходу.

У науковій літературі, яка присвячена цій проблемі, чітко простежуються два підходи. Перший з них полягає в тому, що людство навіть за умов сучасних масштабних глобалізаційних процесів, в силу локальної і регіональної цивілізаційної специфіки, все ще не готове до встановлення універсальних підходів щодо прав людини [6, с. 224]. Інший підхід зводиться до того, що глобалізація є очевидним домінантним фактором, який формує загальнолюдські інтереси і цінності, і що на цій основі об'єктивно постає потреба створити єдині для всього людства універсальні права [7, с. 304].

Безумовно права людини характеризуються певною різноманітністю через культурну різноманітність. До прикладу, правова культура Китаю розглядає позитивні права людини під кутом їх соціалізації. В той же час, західноєвропейська і американська правові культури бачать ці права з позицій індивідуалізації [8, с. 28]. Проте в обох культурах можна виділити багато чого спільного. Ця спільність полягає у тому, що вони прагнуть створити і підтримувати соціальну гармонію, в основі якої взаємна відповідальність різних соціальних верств один перед одних — з одного боку, держави і суспільства — з іншого.

Саме для встановлення універсальних прав людини відповідно до традиційних особливостей було розроблено інститут регіоналізації. Регіоналізацію в галузі прав людини розглядають як процес створення стандартів та контрольних механізмів захисту прав людини відповідно до традицій та культури регіональних утворень [9, с. 117]. Тобто, регіоналізація вкрай необхідна задля подолання національних кордонів, адже впровадження певних стандартів у процесі регіоналізації відбувається із збереженням культурних та духовних особливостей регіону, отже, перехід від виключно національного до наднаціонального регулювання забезпечення прав людини відбувається більш «м'яко».

На мою думку для встановлення універсалізації прав людини в усіх регіонах необхідно створення міжкультурного діалогу, який зможе врахувати їх культурні особливості і традиції. Необхідно умовою є створення такого діалогу на правилах щирості, комунікативності і партнерства, а не спробах нав'язати свою точку зору.

Висновок. Як бачимо, глобалізація значною мірою впливає на права людини, сприяє їх розширенню та захисту. Глобалізація прав людини триває й сьогодні, адже деякі держави не бажають цього і чинять певний супротив. Але все міжнародне співтовариство має прагнути до встановлення тієї рівності, що закріплена в статті 1 Загальної декларації прав людини і повинно направити всі сили на її встановлення і гарантування.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник / О. Ф. Скакун. — Харків: Еспада, 2006. — 776 с.

2. Колесникова В. Основні етапи розвитку прав людини / В. Колесникова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2009. — № 83. — С. 152–155.

3. Петранов Б. Правова держава і міжнародне співробітництво в галузі прав людини / Міжнародне право у сучасному світі. — М.: Міжн. відн., 1991. — С. 112.

4. Леонова Л. С. Глобалізація прав людини / Л. С. Леонова. // Наукові записки. Том 20. Спеціальний випуск. — 2002. — С. 306–308.

5. Васечко Л. О. Еволюція прав людини під впливом процесів глобалізації / Л. О. Васечко. // Форум Права. — 2010. — № 4. — С. 121–126.

6. Моісеєв Н. Н. Доля цивілізації. Шлях розуму / Н. Н. Моісеєв — М.: 1998. — 224 с.

7. Глухарева Л. І. Права людини у сучасному світі / Л. І. Глухарева. М.: Юристь. — 2003. — 304 с.

8. Пеца Д. Д. Проблеми універсалізації прав людини в умовах глобалізації: окремі аспекти / Д. Д. Пеца. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2015. — С. 27–29.

9. Право і права людини в умовах глобалізації (наукова конференція) / Н. В. Колотова // Держава і право. — 2006. — № 2. — С. 105–120.

References

1. Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava (Entsyklopedychnyi kurs): pidruchnyk / O. F. Skakun. — Kharkiv: Espada, 2006. — 776 s.

2. Kolesnykova V. Osnovni etapy rozvytku prav liudyny / V. Kolesnykova. // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. — 2009. — #83. — S. 152–155.

3. Petranov B. Pravova derzhava i mizhnarodne spivrobitnytstvo v haluzi prav liudyny / Mizhnarodne pravo u suchasnomu sviti. — M.: Mizhn. vidn., 1991. — S. 112.

4. Leonova L. S. Hlobalizatsiia prav liudyny / L. S. Leonova // Naukovi zapysky. Tom 20. Spetsialnyi vypusk. — 2002. — S. 306–308.

5. Vasechko L. O. Evoliutsiia prav liudyny pid vplyvom protsesiv hlobalizatsii / L. O. Vasechko // Forum Prava. — 2010. — #4. — S. 121–126.

6. Moiseiev N. N. Dolia tsyvilizatsii. Shliakh rozumu / N. N. Moiseiev — M.: 1998. — 224 s.

7. Hlukhareva L. I. Prava liudyny u suchasnomu sviti / L. I. Hlukhareva. M.: Yuryst. — 2003. — 304 s.

8. Petsa D. D. Problemy universalizatsii prav liudyny v umovakh hlobalizatsii: okremi aspekty / D. D. Petsa. // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. — 2015. — S. 27–29.

9. Pravo i prava liudyny v umovakh hlobalizatsii (naukova konferensiia) / N. V. Kolotova // Derzhava i pravo. — 2006. — # 2. — S. 105–120.

УДК 341.21:113.32

Сєдих Вікторія Русланівна
студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Седых Виктория Руслановна
студентка
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Sedyh Victoriya
Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ ЛЮДИНИ СУБ'ЄКТОМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ПРОБЛЕМА ПРИЗНАНИЯ ЧЕЛОВЕКА СУБЪЕКТОМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

THE PROBLEM OF RECOGNITION A PERSON AS A SUBJECT OF INTERNATIONAL LAW

Анотація. *Стаття присвячена правовому аналізу міжнародної правосуб'єктності людини з огляду на сучасний стан міжнародного права. Досліджено поняття, характерні ознаки, особливості правосуб'єктності індивіда у міжнародному праві. Обґрунтовано положення про людину як невід'ємного суб'єкта міжнародного права виходячи з неспроможності у межах сучасного міжнародного права зберігати уніфіковану суб'єктну модель. Встановлено перспективи розвитку інституту міжнародної правосуб'єктності.*

Ключові слова: *людина, індивід, суб'єкт міжнародного права, міжнародна правосуб'єктність, міжнародне право.*

Аннотация. *Статья посвящена правовому анализу международной правосубъектности человека учитывая современное состояние международного права. Исследовано понятие, характерные признаки, особенности правосубъектности индивида в международном праве. Обосновано положение о человеке как неотъемлемого субъекта международного права, исходя из несостоятельности в рамках современного международного права, хранить унифицированную субъектную модель. Установлено перспективы развития института международной правосубъектности.*

Ключевые слова: *человек, индивид, субъект международного права, международная правосубъектность, международное право.*

Summary. *The article is devoted to the legal analysis of the international legal personality of a person of point of view the current state of international law. This article researches the concept, characteristic signs, features of the legal personality of the individual in international law. The article substantiates the position of a person as an integral subject of international law on the basis of the failure to maintain a unified subjective model within the framework of modern international law. The article also defines perspectives of development of the institute of international legal personality.*

Key words: *human, individual, subject of international law, international legal personality, international law.*

Постановка проблеми. Характеристика будь-яких відносин є неповною без визначення суб'єктів їх реалізації на практиці. Норми права визначають статус того чи іншого суб'єкта, його права та обов'язки, регулюють відносини між ними і перспективи розвитку. При цьому, сучасні процеси глобалізації та інтеграції, національні інтереси окремих держав та індивідів сприяють динамічній зміні обсягу їх правосуб'єктності, значення й крім того, появі нових суб'єктів.

У доктрині міжнародного права існують різні підходи щодо визначення кола суб'єктів міжнародного права. Це обумовлено відсутністю єдиного розуміння сутності суб'єктів міжнародного права та ознак, які їм притаманні. Питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи є одним з центральних і важливих у науці міжнародного права, оскільки на сьогодні не існує єдиної позиції щодо визнання людини суб'єктом міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науці міжнародного права питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи вивчали такі сучасні українські та російські вчені як, М. О.сБаймуратов, М. В. Буроменський, О. В. Буткевич, Б. Б. Ганюшкін, А. І. Дмитрієв, Д. В. Кулеба, І. І. Лукашук, У. Ю. Мамедова, В. В. Мицик, М. Ю. Черкес, С. В. Черниченко та ін. Серед зарубіжних авторів треба виділити вклад таких науковців як Я. Броунлі, Х. Лаутерпахт, Ф. Манн, В. Фрідман, Ч. Хайд, Г. Шварценбергер тощо. Крім того, аналізом проблем суб'єкта міжнародного права займався О. В. Тарасов у своїх роботах «Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу» та «Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії». Проте комплексне монографічне дослідження теоретико-методологічних та практичних проблем суб'єкта у міжнародному публічному праві з'явилося з появою в 2015 р. дисертації О. В. Тарасова під назвою «Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві».

Формулювання цілей статті. Дана стаття є спробою систематизації та загальнотеоретичного узагальнення поняття правосуб'єктності фізичної особи у міжнародному праві. Головною метою цієї роботи є аналіз міжнародної правосуб'єктності людини, визначення її ролі в системі міжнародного права, дослідження характерних ознак, особливостей міжнародної правосуб'єктності індивіда, а також проблем пов'язаних з неоднозначністю визначення його правового статусу.

Виклад основного матеріалу. Проблема визнання людини як суб'єкта міжнародного актуалізувалась ще у ХХ століття. На початку ХХ століття учасниками міжнародних відносин вважались лише держави, але поява нових фігур на арені міжнародного права у вигляді міжнародних організацій та інших утворень викликала необхідність розширення кола суб'єктів. Наразі, дискусія про міжнародну правосуб'єктність індивіда набуває якісно нового значення у зв'язку з реформуванням та бурхливим розвитком окремих інститутів міжнародного права. Як зазначав В. В. Мицик «у науці міжнародного права питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи розглядається від її повного невизнання, визнання специфічної, обмеженої, особливої правосуб'єктності, або несуверенних суб'єктів міжнародного права, до безумовного визнання такої правосуб'єктності» [1, с. 25, 26]. Тому, перш за все розглянемо позиції різних сторін, як прихильників, так і противників визнання людини суб'єктом міжнародного права.

В основному різноманіття думок залежить від поглядів вчених на теорії співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Так, розробка деякими вченими теорії примату міжнародного права над внутрішньодержавним у Європі в 50-х роках минулого століття поклала початок розвитку концепції міжнародної правосуб'єктності індивіда. Оскільки, саме творці та послідовники теорії примату міжнародного права завжди відстоювали ідею міжнародної правосуб'єктності індивіда, вказуючи, що загальні норми міжнародного права є частиною права країни і вони мають перевагу перед внутрішніми законами і безпосередньо створюють права й обов'язки для її громадян у процесі правозастосовної діяльності держави.

Щодо прихильників теорії примату національного права, то більшість вчених не вважають доречним виділяти міжнародну правосуб'єктність індивіда. Неприйнятним було положення про визнання за людиною міжнародної правосуб'єктності і у часи СРСР. Радянська доктрина міжнародного права була категоричною, оскільки виходила з того, що індивід не може мати ні правоздатності, ні дієздатності у міжнародних правовідносинах. Наприклад С. В. Черниченко стверджував, що «індивіди ні за яких умов не є і не можуть бути суб'єктами міжнародного права», до того ж, «оскільки існують об'єктивні межі міжнародного права як права, що регулює міждержавні відносини і не розповсюджується безпосередньо на індивідів, форми його впливу на положення індивідів визначаються його природою. Зміна цих форм можлива лише в результаті зміни природи міжнародного права, його об'єктивних меж. Але така зміна означатиме кінець міжнародного права» [2, с. 16, 17]. Тобто, на його думку, якщо міжнародне право регулятивно впливає на фізичних осіб, це не означає, що такі особи стають його суб'єктами. Крім того, такі вчені як С. Б. Крилов, Ф. І. Кожевніков, Л. А. Моджорян та інші запропонували теорію, за якої суверенітет є невід'ємною властивістю суб'єкта міжнародного права, під суб'єктом міжнародного права розуміється носій суверенних прав, а також прав і обов'язків, які виникають з міжнародних договорів і звичаїв. Такими суб'єктами у сучасному міжнародному праві виступає, як правило тільки суверена держава. Окремі особи не можуть бути суб'єктами цього права [3, с. 46].

На мою думку, такі твердження втратили свою актуальність. З кожним днем світ все більше переходить на концепцію максимального зосередження на людині, особистості як основної складової будь-яких відносин і основи для всіх прав та обов'язків в площині існуючого права. Тому говорити про те, що людина не може бути суб'єктом міжнародного права, і це преференція виключно більших суб'єктних утворень, на зразок держав та міжнародних організацій, на сьогоднішній день вже безглуздо, оскільки це не відповідає сучасному стану міжнародних відносин.

В свою чергу, серед прихильників визнання людини суб'єктом міжнародного права також існує безліч переконань. Так, одні допускають появу в міжнародному праві людини як суб'єкта права, хоча і з дуже обмеженою правосуб'єктністю; інші, на противагу, наполягають на тому, що індивіди повинні визнаватись суб'єктами міжнародного права. Більшість прихильників теорії міжнародної правосуб'єктності індивіда як основні докази наводять

наступні аргументи: по-перше, міжнародне право безпосередньо створює для особи права й обов'язки, по-друге, особа має можливість звертатися в міжнародні судові установи для захисту своїх прав, і, по-третє, індивіди є суб'єктами міжнародної кримінальної відповідальності за міжнародні злочини і тому є суб'єктами міжнародного права. Проте, необхідно підкреслити, що міжнародно-правові акти, тобто узгоджені державами обов'язкові міжнародні документи, в яких фізична особа визнавалась би суб'єктом міжнародного права, відсутні. Відсутні також тлумачення щодо цього універсальними міжнародними судовими установами.

Тим не менше, обґрунтовуючи наведені вище позиції, варто сказати, що на даний момент більше ста універсальних і регіональних міжнародних договорів, а ще більше двосторонніх міжнародних угод визнають і закріплюють за людиною міжнародні права. Серед них такі авторитетні міжнародні договори, як Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. і два Додаткових протоколи до них від 8 червня 1977 р., Міжнародний білль про права людини, конвенції про скасування рабства, про попередження злочину геноциду, про політичні права жінок, численні конвенції, схвалені МОП та багато інших. У багатьох з таких міжнародних договорів прямо зафіксовано, що «кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності». Це положення ст. 6 Загальної декларації прав людини 1948 р., ст. 16 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., ст. 23 Конвенції СНД про права й основні свободи людини 1995 р. та ін. [3, с. 49, 50]. Зрозуміло, що тут мова йде не про внутрішньодержавну правосуб'єктність людини, оскільки закріплення подібних тез належить до сфери національного законодавства. У такому випадку, не можна не зазначити думку В. А. Карташкіна: «Розвиток співробітництва держав у галузі прав людини на універсальному й регіональному рівнях із кожним роком розширює обсяг прав, наданих індивідові різними міжнародними угодами. Цей процес призвів до того, що індивід став безпосереднім суб'єктом міжнародного права» [4, с. 527].

Крім того, як суб'єкт міжнародного права людина може звертатися напряму за захистом своїх прав до органів міжнародної юрисдикції, не потребуючи кожного разу дозволу на це держави. «Згода» на таке звернення дається державою при ратифікації нею відповідної міжнародної конвенції та визнанні юрисдикції передбаченого органу. Це підтверджується положенням ст. 34 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації чи групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції чи у Протоколах до неї» [5]. Розширення можливостей міжнародно-правового захисту індивіда підтверджує універсалізацію правового статусу особи, наділення її міжнародною правосуб'єктністю. Крім того, треба згадати рішення Суду Європейського Союзу у справі «Ван Генд і Лоос проти Нідерландів» від 05.02.1963 р. у якому зазначено, що «співтовариство констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким переваги держав щодо їх суверенних прав обмежуються і суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни» [6]. Насамперед, слід зазначити, що звертаючись до Європейського суду з прав людини громадяни стають повноправними учасниками міжнародних відносин. У даному контексті було б нелогічно говорити про відсутність у громадян здатності до самостійної реалізації міжнародних прав та обов'язків, а отже, і відсутності міжнародного правового статусу, адже, «опонентом» фізичної особи на міжнародно-правовій арені виступає держава як інший самостійний суб'єкт міжнародного права.

Невід'ємною складовою міжнародної правосуб'єктності фізичної особи є можливість її індивідуального притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності. Вирок Міжнародного Військового Трибуналу у Нюрнберзі зазначає: «Злочини проти міжнародного права здійснюються людьми, а не абстрактними утвореннями, і тільки шляхом покарання індивідів, які скоюють такі злочини, можуть бути дотримані приписи міжнародного права». Цей вирок скасував доктрину Бріана-Келлога, у якій йшлося тільки про відповідальність держав за скоєння агресії як міжнародного злочину. Після Нюрнберзького процесу принцип індивідуальної кримінальної відповідальності був закріплений у положеннях низки статутів тимчасових міжнародних судових органів, а також у Римському Статуті Міжнародного кримінального суду: «Кримінальній відповідальності підлягають фізичні особи, що досягли 18 — річного віку, які скоїли злочин, що підпадає під юрисдикцію суду».

Варто зазначити, що на сьогодні кроком вперед є дослідження і розвиток правової персонології — науки про правову особистість, основоположником якої є О. В. Тарасов. Основною ідеєю є позиція щодо антропоцентричності людини в правовій площині, тобто неможливості існування права і правопорядку без правосуб'єктності фізичної особи. На думку Тарасова О. В., «правосуб'єктність людини служить підрунтям для правосуб'єктності усіх інших суб'єктів права взагалі. Тим більше абсурдними є спроби обґрунтування залучення «несуб'єкта» права до юридичної відповідальності. Не можна нести національно-правову кримінальну відповідальність, якщо перед нами «несуб'єкт» національного права. Аналогічною є ситуація і з міжнародно-правовою кримінальною відповідальністю» [7, с. 204].

Крім того, Тарасов О. В. обґрунтував новий підхід до розуміння самої природи міжнародної правосуб'єктності як феномена, похідного від правосуб'єктності людини. У своїй дисертації він наголошує, що «жодна інша юридична, релігійна, філософська й соціогуманітарна

дисципліна, крім науки міжнародного права, не бере на себе сміливості спростовувати суб'єктність людини. Вказується, що існує багато можливостей довести міжнародну правосуб'єктність людини. Наприклад, звернутися до норм міжнародного права, що закріплюють міжнародно-правовий статус людини. Якщо є правовий статус, то повинен бути і його носій. Саме цим традиційним (нормологічним) шляхом більшість юристів-міжнародників зробили висновок про наявність міжнародної правосуб'єктності людини. Інший шлях — проаналізувати практику міжнародних трибуналів ad hoc, Міжнародного кримінального суду, Європейського й Міжамериканського судів з прав людини та інших міжнародних органів, що допускають до участі в міжнародному процесі фізичних осіб» [8, с. 16]. Особливу увагу слід звернути на твердження, що «поза фізичною особою світ права мертвий. У цьому основна ідея правової персонології. Саме людина є джерелом і носієм усієї правової реальності. Тільки фізичні особи вміють читати, тлумачити, розуміти нормативні тексти й діяти відповідно або невідповідно до нормативних вимог, тільки шляхом притягнення до відповідальності конкретної фізичної особи, як зазначено у вироку Нюрнберзького трибуналу, право може досягти своєї мети» [8, с. 17].

Висновки і пропозиції. Отже, прагнення фізичної особи отримати статус суб'єкта міжнародного права є цілком виправданим з огляду на розвиток інституту міжнародної правосуб'єктності в умовах сьогодення. Пам'ятаючи, що людина створила державу заради задоволення своїх інтересів, та усвідомивши, що інтереси держави і людини не завжди збігаються, зусилля на цьому напрямку розглядаються як відновлення рівноправності. Значною мірою духу та букві міжнародного права відповідає усвідомлення різноманітності його суб'єктів та їх спільної природи, адже «усі союзи та установи створені людьми і для людей, а, відповідно, мають одну ціль та одні засоби». Варто погодитися з думкою Д. В. Кулеби, який в своїх працях наголошує, що «до того ж часу, поки не буде зроблений перехід до виключно нової думки, уявлення про міжнародну правосуб'єктність людини, держави та організації не відповідатимуть природі та завданням міжнародного права. З метою подолання цієї системної проблеми філософія міжнародного права початку XXI століття вже зробила суттєвий крок вперед. Вона справедливо не розглядає ані людину, ані державу, ані організацію як панацею від усіх міжнародних хвороб, а лише визнає за ними певні заслуги. Вони з абсолютних перетворюються на відносні категорії. І схоже, що саме таке вирівнювання є позитивною перспективою міжнародного права в цілому та розвитку інституту міжнародної правосуб'єктності зокрема» [9, с. 83].

Таким чином, враховуючи вищесказане, хочу зробити висновок, що питання щодо віднесення людини до суб'єктів міжнародного права потребує подальшого вивчення і вдосконалення. На мою думку, на підставі того, що індивід є самостійним у своїй правосуб'єкності, може здійснювати права і виконувати обов'язки, доречно говорити про те, що в майбутньому він остаточно закріпить своє місце серед суб'єктів міжнародного права. Доцільно зазначити точку зору В. А. Карташкіна, який вважає, що «індивід є суб'єктом міжнародного права з обмеженою правосуб'єктністю. Однак у міру розвитку міжнародного права й міждержавних відносин обсяг прав і обов'язків індивіда буде збільшуватися, а його роль на міжнародній арені — зростати» [10, с. 493]. Хоча досі велика кількість вчених є переконаними прихильниками державоцентризму, проте з кожним роком збільшується кількість їх опонентів, які підтримують протилежну теорію. Я вважаю, що завдяки динаміці розвитку міжнародного права невизнання індивіда носієм міжнародної правосуб'єктності буде свідчити лише про застій в розвитку законодавства конкретних держав і підтримку антидемократичних засад, що повністю суперечить і відкидає основні принципи міжнародного права та його демократичний характер.

Література

1. Мицик В. В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи / Альманах міжнародного права. — 2010. — Вип. 2. — С. 25–36.

2. Черниченко С. В. Еще раз о международной правосубъектности индивида / Московский журнал международного права, 2005. — № 4. — С. 16–26.

3. Буткевич В. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивідів / Право України. — 2010. — 2. — С. 44–54.

4. Права человека: [учебник для вузов] / [отв.ред Е. А. Лукашева]. — М.: Издательская группа НОРМА– ИНФРА М, 1999. — С. 573.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

6. Case 26/62. Van Gend en Loos v. Nederlands Administratie der Belastingen (1963) European Court of Justice 1. — P. 1.

7. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці нюрнберзького трибуналу / О. В. Тарасов // Проблеми законності. — 2011. — Вип. 115. — С. 200–206.

8. Тарасов О. В. Проблема суб'єкта в міжнародному публічному праві: автореф. дис. докт. юрид. наук: 12.00.11 — міжнародне право / О. В. Тарасов. — Х.: [б. в.], 2015. — С. 40.

9. Кулеба Д. Міжнародна правосуб'єктність: теорія і її перспективи / Альманах міжнародного права. — 2010. — Вип. 2. — С. 70–83.

10. Общая теория прав человека / [отв. ред. Е. А. Лукашева]. — М.: Изд-во НОРМА, 1996. — С. 520.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 18 (40)

2 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2017

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 15.01.2018. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC.
Условно-печатных листов 12,56. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.